

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Jiří Hambálek

Legalita vojenského zásahu během občanské války v Libyi

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. PhDr. Veronika Bílková, E.MA., Ph.D.

Katedra mezinárodního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 17.06.2017

Prohlašuji, že předloženou diplomovou prací jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Jiří Hambálek

Tuto práci věnuji svým rodičům a bratrovi, kteří mi byli při studiu oporou. Velmi rád bych poděkoval jim i všem členům rodiny, kteří mne naučili pochybovat a vštípili mi zájem o historii a události na světové scéně. Zároveň bych rád poděkoval vedoucí své diplomové práce, paní doc. JUDr. PhDr. Veronice Bílkové, E.MA., Ph.D., za cenné rady a připomínky a odborné vedení při psaní této práce.

Obsah

1	Úvod	6
2	Legální použití síly v mezinárodních vztazích	11
2.1	Druhy legálního použití síly	11
2.2	Sebeobrana	12
2.2.1	Podmínky výkonu sebeobrany	12
2.2.2	Druhy sebeobrany	15
2.3	Akce podle kapitoly VII Charty OSN	17
2.3.1	Opatření bez použití ozbrojené síly	18
2.3.2	Opatření s použitím ozbrojené síly	19
2.3.3	Mírové operace	21
3	Role oblastních dohod a organizací kolektivní bezpečnosti při udržování mezinárodního míru a bezpečnosti	24
3.1	Oblastní dohody	24
3.1.1	Africká Unie	26
3.1.2	Liga arabských států	28
3.1.3	Evropská unie	31
3.2	Organizace kolektivní sebeobrany	33
4	Koncept humanitární intervence	40
4.1	Vznik a charakteristika konceptu	40
4.2	Druhy humanitární intervence	44
4.3	Legalita a legitimita vojenské humanitární intervence	46
5	Koncept Responsibility to Protect	49
5.1	Vznik a charakteristika konceptu	49
5.2	Podmínky uskutečnění (vojenského) zásahu	55
5.3	Koncept R2P a unilaterální humanitární intervence	56
6	Vojenský zásah v Libyi v roce 2011	59
6.1	Vývoj událostí před počátkem krize	59
6.2	Počátek krize (období do přijetí rezoluce 1970)	62
6.3	Rezoluce č. 1970/2011 a následný vývoj událostí	67

6.4	Rezoluce č. 1973/2011 a následný vývoj událostí	71
6.5	Období od 20.03. do 16.10.....	77
6.6	Rezoluce č. 2009/2011 a následný vývoj událostí	88
7	Legalita vojenského zásahu v Libyi	94
7.1	Vojenský zásah jako akt sebeobrany	94
7.2	Ozbrojený zásah jako unilaterální humanitární intervence nebo uplatnění konceptu R2P?	94
7.3	Legalita provedení ozbrojeného zásahu.....	98
7.4	Role oblastních dohod při řešení libyjské krize	113
8	Závěr	116
	Seznam použitých zdrojů.....	121
	Shrnutí.....	136
	Seznam zkratk	136
	Abstract	139

1 Úvod

Občanská válka v Libyi, probíhající v průběhu roku 2011, významně ovlivnila životy statisíců osob, politickou situaci desítek států tří kontinentů, rozvířila odbornou diskusi o některých konceptech mezinárodní bezpečnosti a stala se vedle občanské války v bývalé Jugoslávii a velmi nešťastné situace v Iráku a Afghánistánu podnětem k dalšímu, velmi kontroverznímu vojenskému zásahu evropských států a USA.

Téma „Legalita vojenského zásahu během občanské války v Libyi“ jsem si zvolil právě pro jeho kontroverzi, byť by se ze zmocnění ze strany Rady bezpečnosti mohlo zdát, že tento zásah proběhl plně v souladu s ustanoveními kapitoly VII Charty OSN. Dalším důvodem pro zvolení toho tématu je můj osobní, dlouholetý zájem o mezinárodní politickou situaci, historické i novodobé vojenské konflikty a zejména roli „západních“ států v těchto konfliktech. Stranou mého zájmu nezůstává ani vývoj mezinárodního práva v této oblasti, zejména vývoj konceptu humanitární intervence a konceptu „*Responsibility to protect*,“ který se stal pokusem o překlenutí značně kontroverzního a díky nezodpovědnému provádění i vcelku oprávněně kritizovaného konceptu humanitární intervence.

Cílem této práce je odpovědět na otázku, zdali byl zásah NATO v průběhu občanské války v Libyi v roce 2011 v souladu s mezinárodním právem. Abych tuto otázku mohl zodpovědět, zabývám se ve své práci nejprve případy legálního použití síly v mezinárodních vztazích, tzn., popisuji a charakterizuji tyto případy, aby bylo možné vytvořit si ucelený přehled situací, v nichž je možné legálně použít ozbrojenou sílu. Tento přehled považuji za klíčový pro celkové zaměření této práce, protože použití síly je mezinárodním právem považováno za krajně nevhodný způsob řešení mezinárodních konfliktů. Tuto skutečnost

dokládá i Charta OSN, která ve svých úvodních ustanoveních obecně použití síly i pouhou hrozbu silou výslovně zakazuje a připouští je pouze coby zcela výjimečný prostředek.

Ostatně samotné založení OSN bylo motivováno snahou zabránit opakování krveprolití a nesmírného utrpení, způsobeného dvěma světovými válkami, které přivodily smrt desítek milionů osob, o materiálních škodách nemluvě. Preambule Charty v této souvislosti hovoří o ochraně budoucích pokolení metly války, nicméně ohlédneme-li se za uplynulými dvaasedmdesáti lety, nezbyvá než konstatovat smutnou skutečnost, že se tento cíl dosud nepodařilo naplnit.

V první části diplomové práce, tvořené kapitolami 2 – 5, se zaměřuji na případy sebeobran, akce Rady bezpečnosti podle kapitoly VII Charty OSN a dále na koncept humanitární intervence a koncept „*Responsibility to protect*.“ Zatím co v otázce legality případů sebeobran a akcí Rady bezpečnosti panuje v mezinárodním společenství obecná shoda, dva výše zmíněné koncepty se staly důvodem mnoha vášnivých diskusí odborné veřejnosti a především pochybností o jejich legalitě. Zaměřil jsem se proto na popis a charakteristiku hlavních znaků těchto konceptů, okolnosti jejich (ne)přijetí mezinárodním společenstvím, konkrétní případy jejich aplikace ze strany některých států a zejména na jejich vzájemný vztah a vývoj v posledních letech. Zároveň se v této části věnuji i roli mezinárodních organizací v systému kolektivní bezpečnosti se zaměřením na ty organizace, které aktivně vystupovaly v průběhu občanské války v Libyi v roce 2011 ať již vojensky nebo politicky.

Druhá část této práce, tvořená kapitolou 6, obsahuje případovou studii, jejímž předmětem je občanská válka v Libyi v roce 2011, probíhající mezi vládou plukovníka Muammara Kaddáfího a ze strany USA a NATO podporovaných povstalců. Tato část popisuje důvody a pozadí rozpoutání občanské války v únoru 2011, detailně mapuje její průběh, roli OSN, regionálních organizací i jednotlivých evropských států a USA při řešení

konfliktu, rezoluce Rady bezpečnosti zaměřené na vyřešení tohoto konfliktu a zejména na vojenský zásah evropských států a USA v rámci operací *Odyssey Dawn* a *Unified Protector*. Cílem této části práce je popsat okolnosti přijetí rezolucí Rady bezpečnosti 1970, 1973 a 2009 z roku 2011, provést rozbor jejich textu a tento následně konfrontovat s aktivitami jednotlivých aktérů konfliktu. Podrobným zmapováním průběhu konfliktu je též umožněno vytvoření velmi dobré představy o průběhu a zejména intenzitě konfliktu, na jejímž základě lze zhodnotit nejen důvodnost zásahu i jeho rozsahu, ale i do jaké míry se tímto vojenským zásahem podařilo dosáhnout proklamovaných cílů. Specifikem této části je zejména soubor zdrojů informací, které jsem při jejím zpracování využil.

Vzhledem k tomu, že se jedná o velmi složitý a nepřehledný konflikt, jehož podrobné mapování bylo dosud odbornými publikacemi poněkud opomíjeno, jsem byl při sestavování podrobného přehledu uskutečňovaných bojových operací a vyčíslování celkových ztrát odkázán z větší části na internetové zdroje v podobě novinových článků zveřejňovaných jak tuzemskými, tak zahraničními sdělovacími prostředky. Velmi podrobný chronologický přehled vývoje konfliktu, který považuji za klíčový pro adekvátní zhodnocení legality provedení a rozsahu ozbrojeného zásahu, tak vznikl jako výsledek prozkoumání desítek z větší části cizojazyčných žurnalistických textů a nikoli odborných tištěných publikací, jak je obvyklé.

Třetí část práce, tvořená kapitolou 7, je věnována samotnému zhodnocení legality vojenského zásahu, proběhlého na základě rezoluce Rady bezpečnosti 1973 ze 17. března 2011. Ačkoli by se mohlo zdát, že autorizace ze strany Rady bezpečnosti legalitu ozbrojeného zásahu zaručuje, analýza samotného zásahu může přinést velmi vážné pochybnosti o legalitě jeho rozsahu a intenzity. Způsob provedení zásahu také ostatně vzbudil velmi negativní ohlas jak mezi některými členy Rady bezpečnosti, tak mezi odbornou veřejností. Velmi kritizovanou se stala

zejména neskrývaná angažovanost NATO při státním převratu v Libyi, jehož výsledkem měla být celková stabilizace a demokratizace společnosti i libyjského státu.

Tato část práce je zaměřena na systematické podřazení zásahu NATO v rámci operace *Unified Protector* pod některý z případů použití ozbrojené síly popsaný a charakterizovaný v první části této práce. Za tímto účelem je nezbytné provést podrobnou analýzu textu rezoluce 1973 ze 17. března 2011 a následnou konfrontaci proběhlých vojenských úderů sil NATO proti libyjským vládním jednotkám. Cílem této části práce je zhodnotit, do jaké míry byly tyto útoky v souladu nejen s textem rezoluce, ale zejména s jejím účelem, který dle mého názoru nelze vzhledem k možným závažným důsledkům jakéhokoli použití ozbrojené síly přehlížet. Z tohoto důvodu též práce obsahuje výklad některých sporných či nejednoznačných ustanovení textu rezoluce s odkazem na názory prezentované odbornou veřejností a zabývá se argumenty jak příznivců, tak odpůrců proběhlého vojenského zásahu.

K zodpovězení výše zmíněných otázek a problémů jsem v diplomové práci zvolil analytický přístup s využitím metody obsahové analýzy příslušných dokumentů.

Osobně považuji jakýkoli vojenský zásah, jehož proklamovaným účelem je zklidnění velmi nepřehledné situace, provázené násilnostmi páchanými jak vládními, tak povstaleckými jednotkami, za krajní a v každém případě ne zcela šťastné řešení konfliktu. Z historických zkušeností zcela evidentně vyplývá, že zatím co z vojenské stránky bývá takovýto vnější zásah velmi efektivní a úspěšný a ve většině případů vede ke změně obvykle nedemokratického režimu, z hlediska vyřešení sociální a bezpečnostní situace daného území zpravidla skončí naprostým nezdarem a stát, na jehož území je intervence uskutečněna, se obvykle propadne do ještě většího chaosu.

Z toho důvodu by každému, byť dobře míněnému vnějšímu zásahu v rámci zklidnění vyhrocené situace měla předcházet velmi důkladná analýza možných negativních důsledků. Bohužel se nelze ubránit dojmu, že i v případě vojenského zásahu v Libyi došlo k opomenutí této skutečnosti a že se tak tento zásah stal dalším příkladem neuvážené reakce mezinárodního společenství na probíhající ozbrojený konflikt.

2 Legální použití síly v mezinárodních vztazích

2.1 Druhy legálního použití síly

Jak již bylo v úvodu této práce uvedeno, použití síly či jen pouhá hrozba použitím síly je mezinárodním společenstvím považováno za krajně nevhodný způsob řešení sporů. To ostatně plně potvrzují zásady obsažené v čl. 2 Charty, konkrétně zákaz použití síly a hrozby silou a zejména pak zásada mírového urovnání sporů. Z tohoto důvodu Charta zcela konkrétně vymezuje případy a podmínky legálního použití síly, jakož i opatření aplikovatelná v případě porušení těchto ustanovení.

Charta připouští pouze dva druhy legálního použití síly; sebeobranu, v podobě individuální či kolektivní podle čl. 51, a donucovací opatření Rady bezpečnosti podle čl. 42, prováděné prostřednictvím ozbrojených sil členů OSN. V obou těchto případech je ovšem použití ozbrojené síly omezeno nejen co do rozsahu a způsobu nasazení ozbrojených sil, ale je i podrobeno dohledu ze strany Rady bezpečnosti.

V případě výkonu sebeobrany lze podle dikce čl. 51 Charty hovořit o určité oznamovací povinnosti napadeného státu vůči Radě bezpečnosti, přičemž výkon sebeobrany je omezen pouze na dobu, než dojde k zásahu Rady bezpečnosti, a v žádném případě nesmí přejít v protiútok po odražení útočníka či pokračovat na jeho území. Donucovací opatření podle čl. 42 Charty je možné provést pouze na výslovný pokyn Radou bezpečnosti; žádný stát nemá právo vojensky zasahovat na území jiného státu iniciativně bez souhlasu Rady.

Smyslem těchto omezujících ustanovení je zcela zjevně zabránit nekontrolovanému, byť legálnímu, používání ozbrojených sil, což by mohlo vést k eskalaci konfliktu a s tím spojenému ohrožení mezinárodního míru a bezpečnosti.

2.2 Sebeobrana

Problematika sebeobrany coby jednoho z legálních případů použití ozbrojené síly je z hlediska pramenů mezinárodního práva řešena na dvou úrovních, na úrovni právních obyčejů a smluvních pravidel, reprezentovaných Chartou OSN, přičemž nezastupitelnou úlohu má i judikatura mezinárodních soudních orgánů.

Právo na sebeobranu (right of self-defence) výslovně zakotvuje čl. 51 Charty OSN, který toto právo označuje za základní, přirozené (inherent right). Článek 51 však obsahuje jen velmi stručné vymezení podmínek uskutečnění sebeobrany a vztahu k pravomocím a odpovědnosti Rady bezpečnosti. Pro hlubší porozumění a možnost praktické aplikace je tak nezbytné vycházet z judikatury soudních orgánů, zejména Mezinárodního soudního dvora. Právo sebeobrany nemusí být v případě napadení realizováno, jedná se o právo, nikoli povinnost napadeného, přičemž mocenské či jiné důvody mohou výkon tohoto práva fakticky znemožnit.¹

2.2.1 Podmínky výkonu sebeobrany

Čl. 51 Charty vymezuje tři podmínky výkonu práva sebeobrany, konkrétně existenci ozbrojeného útoku na člena společenství, bezodkladné oznámení přijatých obranných opatření Radě bezpečnosti a zastavení obranných aktivit v době, kdy Rada bezpečnosti učiní opatření k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti podle kapitoly VII. Charty.

Základní podmínkou uskutečnění sebeobrany je právě probíhající ozbrojený útok (armed attack). Z vojenského hlediska i dosavadní praxe států však vyplývá, že z hlediska efektivity sebeobrany i minimalizace negativních následků případného útoku je výhodnější přikročit k tzv. preemptivní sebeobraně. K uplatnění preemptivní sebeobrany došlo

¹ ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. Mezinárodní právo veřejné. Praha: Beck, 2008. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7179-728-9. str. 683

v průběhu tzv. Šestidenní války, kdy v předvečer očekávaného ozbrojeného útoku egyptských vojenských sil provedl Izrael 5. června 1967 letecké útoky na egyptská letiště, čímž k útoku připravené nepřátelské vzdušné síly zcela ochromil a výrazně tak zvýšil svou obranyschopnost. Boje skončily 10. června 1967 nezpochybnitelným vojenským vítězstvím Izraele a záborem rozsáhlých egyptských, jordánských a syrských území.

Takovéto pojetí sebeobrany sice odporuje smyslu čl. 51 Charty, ale z pohledu mezinárodního společenství se jedná o tolerované řešení, jak ostatně do jisté míry potvrdila i následně přijatá *rezoluce Rady bezpečnosti 242* z 22. listopadu 1967. Rezoluce ovšem za zcela nepřípustné označila následné připojení cizích území ze strany Izraele (inadmissibility of the acquisition of territory by war). Právo na sebeobranu je tak z povahy věci nutné chápat jako defenzivní, jehož účelem je zajištění vlastní bezpečnosti, území a svrchovanosti. Cílem použití ozbrojené síly je zastavit probíhající protiprávní jednání agresora, případně ho odradit od jeho opakování, nikoli dosažení územních zisků či zničení ozbrojených sil útočníka poté, co je útok úspěšně zastaven.

Zcela odlišná je koncepce tzv. preventivní (preventive self-defence), který zastávala *Národní bezpečnostní strategie USA* z r. 2002.² Podstatou tohoto konceptu je možnost podniknutí preventivní ozbrojené akce, ačkoli nejen nedošlo k ozbrojenému útoku, ale ani k bezprostřednímu ohrožení. Teoreticky tak je možný zásah proti státu geograficky velmi vzdálenému, kdy k ospravedlnění zásahu postačí pouze pocit ohrožení, který se může zakládat na nepřesně vymezených a dostatečně nepodložených informacích.

Typickým případem sebeobrany v tomto pojetí je vojenský zásah USA proti Iráku 20. března 2003, jehož odůvodněním byl údajný vývoj zbraní hromadného ničení, jímž se USA cítily ohroženy a též snaha

² The National Security Strategy of the United States of America (17.9.2002) [online]. Dostupné z www.state.gov/documents/organization/63562.pdf (navštíveno 4.2.2017)

o svržení vlády Saddáma Husajna, která se měla dopouštět rozsáhlého a soustavného porušování lidských práv Iráčanů. K tomuto vojenskému zásahu došlo bez předchozího zmocnění ze strany Rady bezpečnosti, až 28. března 2003 došlo k přijetí *rezoluce Rady bezpečnosti 1472 o humanitární pomoci Iráku*, která však pouze řešila následky zásahu, ale nezabývala se otázkou jeho legality. K pochybnostem nejen ohledně legality, ale i legitimacy takto zdůvodněného zásahu poté přispěl i fakt, že po skončení operace nebyly žádné zbraně hromadného ničení v libovolném stádiu výzkumu či výroby nalezeny. Tento koncept, v tomto období silně prosazovaný USA, je vzhledem k šíři svého pojetí zcela evidentně v rozporu s podmínkami čl. 51 Charty i samotným smyslem práva na sebeobranu.

Velmi důležitou podmínkou uskutečnění sebeobranu je vyrozumění Rady bezpečnosti o přijatých obranných opatřeních a s tím související podmínka omezení ozbrojené akce na dobu, než Rada bezpečnosti přijme adekvátní opatření. Tyto dvě podmínky činí ze sebeobranu dočasné a mimořádné opatření, které má za cíl reagovat na ozbrojený útok a bránit v jeho pokračování či zintenzivňování do doby přijetí opatření na úrovni Rady bezpečnosti, která je dle čl. 24. odst. 1 orgánem odpovědným za udržování mezinárodního míru a bezpečnosti.

Předpokládá se tedy, že sebeobrana pouze vyplní časový prostor mezi napadením státu aktu a přijetím příslušného opatření. V případě, že Rada bezpečnosti není schopna či ochotna učinit opatření podle kapitoly VII. Charty, je doba trvání sebeobranu striktně omezena na dobu trvání útoku. Tyto podmínky tak zajišťují, že obranné vojenské akce nepřejdou v odvetný útok, jehož cílem bude zábor cizího území či zničení agresorova vojenského a ekonomického potenciálu v úmyslu získat hospodářský prospěch či vynutit náhradu útokem způsobených škod a souběžně brání eskalaci ozbrojeného konfliktu a s ní spojených ztrát na lidských životech i materiálních zdrojích.

S podmínkou probíhajícího ozbrojeného útoku je velmi úzce spojen požadavek přiměřenosti sebeobrany, vyplývající z obyčejového práva. V praxi je třeba důsledně vyhodnotit možnou hrozbu a pro odvrácení či zastavení zvolit ty nejvhodnější prostředky vzhledem k primárnímu účelu, kterého má být dosaženo, tj. odvrácení či zastavení ozbrojeného útoku. Velmi diskutabilním z hlediska typu použitých ozbrojených sil by se například jevil zásah pozemních sil v důsledku krátkodobého narušení vzdušného prostoru.

Je ovšem zřejmé, že napadený stát může k odvrácení útoku použít i těžší vojenské prostředky než útočník, aby byl schopen tento útok odrazit. Z toho logicky vyplývá i možnost přeshraničního průniku na území agresora při vytlačování jeho ozbrojených sil z vlastního území. Dlouhodobá okupace či připojení takto obsazeného území je však, jak vyplývá z výše zmíněné rezoluce, zcela v rozporu s mezinárodním právem.

2.2.2 Druhy sebeobrany

Z hlediska zúčastněných subjektů, resp. z hlediska vztahů mezi nimi rozlišujeme dva druhy sebeobrany, individuální a kolektivní. Individuální sebeobranou rozumíme ozbrojenou reakci pouze přímo napadeného či bezprostředně ohroženého státu, jedná se tedy o vztah agresor – napadený, kdy právo sebeobrany uplatňuje pouze jeden stát. Typickým příkladem může být obsazení britských Falklandských ostrovů vojenskými jednotkami Argentinské republiky v rámci operace *Azul* ve dnech 1.-2. dubna 1982, což bylo v následně přijaté *rezoluci Rady bezpečnosti 502* z 3. dubna 1982 označeno za porušení míru (breach of the peace) v této oblasti, přičemž rezoluce obsahovala též výzvu k okamžitému stažení (immediate withdrawal) všech argentinských sil z ostrovů.³ V tomto případě ozbrojenou sílu k znovuzískání obsazeného území úspěšně použilo pouze Spojené království. Vzhledem k ekonomickým

³ Resolution 502 (S/RES/502) (3.4.1992) [online]. Dostupné z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/502\(1982\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/502(1982)) (navštíveno 7.2.2017)

i materiálním omezením a faktické nerovnosti jednotlivých států však může být individuální sebeobrana efektivní pouze v případech, kdy se jedná o státy ekonomicky a vojensky relativně rovnocenné, případně je napadený stát silnější.

Kolektivní sebeobranou rozumíme případy, kdy se do ozbrojené akce kromě státu přímo napadeného zapojí i jiné státy, které samy nejsou přímo napadeny, přičemž není rozhodující geografická vzdálenost jednotlivých aktérů. Z výše zmíněných faktických omezení logicky vyplývá tendence sdružování států v obranných paktech, které mají zajistit větší obranyschopnost svých členů (např. NATO či dříve Smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci). V tomto případě je pak výkon sebeobrany nejen právem zakotveným Chartou a obyčejovým právem, které může vykonávat kterýkoli člen mezinárodního společenství, který je o pomoc požádán napadeným, ale zároveň i povinností přímo nenapadených členů daného obranného paktu a to v rozsahu a způsobem upraveným konkrétní bilaterální či multilaterální smlouvou.⁴

Klíčovým se pro problematiku kolektivní sebeobrany jeví meritorní rozhodnutí Mezinárodního soudního dvora ve věci *Vojenská a polovojská činnost v Nikaragui a proti ní* z 27.6.1986.⁵ V tomto rozsudku se Mezinárodní soudní dvůr zabýval nejen otázkou zakotvení zásady nepoužití síly coby součásti obyčejového práva, přičemž dospěl k závěru, že toto zakotvení skutečně existuje, ale věnoval se i otázce výkonu, podmínek, ospravedlnění a rozsahu kolektivní sebeobrany.

Mezinárodní soudní dvůr se ve svém rozhodnutí plně ztotožnil s podmínkami uvedenými v čl. 51 Charty, tj. podmínkou existence ozbrojeného útoku. Jako doplňující podmínku pak soud stanovil, že oznámení napadení musí být spojeno se žádostí napadeného státu o pomoc a že tedy žádnému přímo nedotčenému státu nepřísluší právo

⁴ Čepelka Č., Šturma P. *op. cit.* 1, str. 183

⁵ Military and paramilitary activities in and against Nicaragua, ICJ, Reports, 1986, p.14

ozbrojené sebeobrany ve prospěch napadeného státu pouze na základě vlastního vyhodnocení situace.

Mezinárodní soudní dvůr se v rozsudku dále věnoval i vymezení pojmu ozbrojený útok, přičemž vycházel z definice obsažené v *rezoluci Valného shromáždění 3314 (XXIX) o definici agrese* z 14. prosince 1974, která podle názoru Mezinárodního soudního dvora odráží mezinárodní obyčejové právo. Za ozbrojený útok ospravedlňující sebeobranu tak lze dle výše zmíněné rezoluce považovat nejen přeshraniční akce pravidelných ozbrojených sil agresora, ale i vysílání ozbrojených band či žoldněřských skupin na území napadeného státu, které zde vykonávají ozbrojené akce v rozsahu a závažnosti odpovídající zásahu pravidelných ozbrojených sil.

2.3 Akce podle kapitoly VII Charty OSN

Rada bezpečnosti je, jak již bylo výše zmíněno, podle čl. 24. odst. 1 Charty hlavním orgánem zodpovědným za udržování mezinárodního míru a bezpečnosti, přičemž z čl. 51 je možné odvodit, že její opatření mají přednost před ozbrojenými akcemi jednotlivých států. Radě bezpečnosti podle čl. 39 Charty náleží především pravomoc rozhodnout, zda došlo k ohrožení či porušení míru, případně útočnému činu, a dále určit, která opatření podle čl. 41 nebo 42 budou učiněna k nápravě protiprávního stavu. Použití těchto opatření může předcházet výzva oběma stranám konfliktu ke splnění vhodných zatímních opatření, jejichž cílem by mělo být zmírnění napětí a předejití zhoršení situace, která by mohla vyústit v ozbrojený konflikt. V případě nesplnění těchto opatření může k tomuto neuposlechnutí Rada přihlídnout při dalším postupu a rozhodování o použitelných donucovacích prostředcích.

Kapitola VII Charty rozlišuje z hlediska typu donucovacích prostředků dva typy opatření; opatření bez (čl. 41) a opatření s použitím ozbrojené síly (čl. 42). V každém případě je ovšem nezbytné si uvědomit,

že nehledě na zvolený druh opatření tato nevykonává Rada bezpečnosti sama, ale jednotlivé členské státy na její výzvu.⁶

2.3.1 Opatření bez použití ozbrojené síly

Opatření podle čl. 41 Charty spočívají v přerušení ekonomických a diplomatických styků, přičemž cílem je izolace příslušného subjektu, který svým jednáním ohrožuje mezinárodní bezpečnost a mír, a přerušení tohoto jednání v důsledku zejména ekonomických ztrát. Tato opatření mohou mít podobu úplného či částečného přerušení hospodářských styků, železničních, námořních, leteckých, poštovních, telegrafních, rádiových či jiných spojů, včetně diplomatických styků, v závislosti na konkrétní situaci a s přihlédnutím k ekonomickým či geografickým specifikům donucovaného státu.

Volba adekvátního opatření náleží Radě bezpečnosti, nicméně jak již bylo výše řečeno, praktické provádění přísluší jednotlivým členským státům. Čl. 39 Charty rozlišuje dvě formy rozhodnutí; doporučení, kdy je uvalení individuálních opatření právem každého člena společenství, a závazné rozhodnutí, kterým je uvalení těchto opatření uloženo jako povinnost.⁷

Úspěšnost těchto opatření samozřejmě závisí na rozsahu a důslednosti uplatnění ze strany ostatních států společenství. Podle čl. 49 mají členské státy povinnost vzájemné pomoci a spolupráce při provádění opatření, o nichž rozhodla Rada bezpečnosti. V ideálním případě by mělo dojít k absolutní izolaci agresora, což by z hospodářského hlediska mohlo mít zcela devastující účinky. Vzhledem k existenci sfér vlivu zejména stálých členů Rady bezpečnosti a mnohosti politických zájmů napříč mezinárodním společenstvím však může v praxi dojít k situaci, kdy k přerušení styků přistoupí pouze některé státy, přičemž ostatní aktéři

⁶ DAVID, Vladislav, Pavel, Martin FAIX, Pavel SLADKÝ a Ondřej SVÁČEK. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 2., aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Leges, 2011. Student. ISBN 978-80-87212-86-8. str. 358

⁷ Tamtéž, str. 358

tohoto ústupu využijí k posílení vlastního vlivu v dané oblasti, byť jim povinnost přerušit styky byla uložena závazným rozhodnutím podle čl. 39.

2.3.2 Opatření s použitím ozbrojené síly

Pokud k zastavení protiprávního jednání nepostačují výše zmíněná opatření nebo se Radě bezpečnosti jeví jako nepostačující, může přistoupit k opatřením podle čl. 42. Tato opatření zahrnují zásah leteckými, námořními nebo pozemními ozbrojenými silami členských států, ať už ve formě demonstrace, blokády či jiných vhodných opatření, přičemž výběr druhu akce, vojenských prostředků i způsob provedení náleží stejně jako v případě výše zmíněných opatření Radě bezpečnosti.

K provedení ozbrojeného zásahu může Rada bezpečnosti podle čl. 43 využít ozbrojené síly nejen svých vlastních členů, ale i ostatních členů společenství. Děje se tak na základě její výzvy a zvláštní dohody, případně zvláštních dohod, které obsahují podrobnou úpravu a specifikaci počtu a druhů ozbrojených sil a stupeň jejich připravenosti. Tyto dohody podléhají ratifikaci členských států dle jejich ústavních předpisů. Konkrétní plány nasazení vypracovává Radou za tímto účelem zřízený Vojenský štábní výbor, který je zároveň jejím poradním orgánem. Takto udržované ozbrojené síly mají ovšem stále národní charakter a velení, včetně rozpoznávacích znaků a předpisů. Vzhledem k tomu, že čl. 43 předpokládané zvláštní dohody nebyly dosud uzavřeny, je efektivita tohoto systému v současné době nulová.⁸

Vzhledem k výše zmíněným nedostatkům proto v praxi dochází k tomu, že Rada bezpečnosti v případech, kdy se jí jeví jako nezbytné aplikovat opatření podle čl. 42, zmocní v každém konkrétním případě stát či skupinu států, které jsou po vojenské stránce schopny zásahu, k provedení ozbrojené akce jejím jménem.⁹

⁸ David V., *op. cit.* 6, str. 359

⁹ ONDŘEJ, Jan. *Odzbrojení, prostředek zajištění mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň: Čeněk, 2005. ISBN 80- 86898-53-9. str. 79

Praktickým příkladem konkrétního zmocnění k takovéto ozbrojené akci je *rezoluce Rady bezpečnosti 678* z 29. listopadu 1990, přijaté v průběhu tzv. Války v Zálivu. Rada bezpečnosti jejím přijetím reagovala na nerespektování předcházejících rezolucí 660 z 2. srpna 1990 a 661 z 6. srpna 1990 ze strany irácké vlády.

Rezoluce 660 v souladu s čl. 39 Charty zcela jednoznačně odsoudila napadení Kuvajtu 1. září 1990 jako akt agrese, vyzvala iráckou vládu k okamžitému stažení všech ozbrojených sil (*withdraw immediately and unconditionally*) a zahájení intenzivních jednání, což irácká vláda reprezentovaná vůdcem Saddámem Husajnem neučinila. V reakci na její pasivitu došlo přijetím *rezoluce 661* k uvalení hospodářských sankcí podle čl. 41 Charty, což ovšem irácké vládě nezabránilo v protiprávním jednání vůči Kuvajtu.

Aby předešla eskalaci a možnému rozšíření konfliktu, přijala dne 29. listopadu 1990 Rada bezpečnosti rezoluci 648, kterou členské státy zmocnila k použití všech nezbytných prostředků (*all necessary means*) k naplnění a provedení všech předchozích relevantních rezolucí (*all subsequent relevant resolutions*). Tato formulace je obecně přijímána jako zmocnění k použití ozbrojené síly¹⁰ ze strany členských států, k čemuž následně došlo v rámci operace s kódovým označením Pouštní bouře, trvající od 17. ledna do 28. února 1991. Zasahující koalici tvořilo 28 států, odehrála se pod vojenským vedením USA, které též společně s Velkou Británií nesly hlavní tíhu bojů, a krom jiných se jí účastnila i tehdejší ČSFR vysláním protichemické jednotky.¹¹

Operace Pouštní bouře skončila stažením iráckých ozbrojených jednotek k území Kuvajtu, čímž bylo dosaženo splnění podmínek stanovených rezolucí 678. Vzhledem k posloupnosti jednotlivých opatření a přijímání rezolucí je možné shrnout, že se v tomto případě jednalo

¹⁰Ondřej J., *op. cit.* 9, str. 81

¹¹David V., *op. cit.* 6, str. 359

o téměř vzorový postup při řešení krizových situací podle kapitoly VII Charty, kdy Rada bezpečnosti nejprve učinila opatření podle čl. 39, tzn., vyzvala zúčastněné strany k ukončení nepřátelství a zahájení jednání, následně uvalila sankce podle čl. 41 a až poté, co se tyto jevily jako neúčelné, přikročila k opatření podle čl. 42.

Pro úplnost je třeba dodat, že kapitola VII Charty neupravuje posloupnost aplikovaných opatření. Použití ozbrojené síly tudíž nemusí přecházet ekonomická opatření; Rada bezpečnosti ovšem musí před aplikací čl. 42 v každém případě dospět k závěru, že jiná opatření nejsou nebo nebudou účinná.¹² Vzhledem k možným důsledkům použití vojenské síly, zejména ztrátám na životech civilních i vojenských osob a možné eskalaci konfliktu, nehledě na materiální újmy, je však nezbytné opatření podle čl. 42 považovat za krajní řešení mimořádně závažné situace¹³ a rozhodně by nemělo docházet k jejich nadužívání.

Velmi důležité je v souvislosti s donucovacími opatřeními Rady bezpečnosti brát v úvahu i nezbytný hospodářský dopad na státy, které se na těchto akcích podílí. Tomuto problému, který může postihnout zejména státy s exportně orientovanou ekonomikou, a tudíž je od případné spolupráce odradit, se věnuje čl. 50 Charty. Pokud členským i nečlenským státům v důsledku provádění opatření (ať již podle čl. 41 nebo 42) vzniknou zvláštní hospodářské problémy, mají tyto státy právo poradit s Radou bezpečnosti o jejich řešení. Z toho vyplývá, že stát musí postupovat v součinnosti s Radou bezpečnosti a v žádném případě není oprávněn bez předchozí konzultace svévolně přerušit provádění uložených opatření.¹⁴

2.3.3 Mírové operace

Mírové operace jsou velmi specifickým opatřením. Jejich specifičnost se projevuje především ve dvou aspektech; v jejich účelu

¹² Ondřej J., *op. cit.* 9, str. 76

¹³ Tamtéž, str. 76

¹⁴ Tamtéž, str. 76

a právním zakotvení. Tyto operace nemají povahu donucovacího opatření podle kapitoly VII Charty, ale jsou vysílány a umísťovány se souhlasem zainteresovaných stran, přičemž tyto mohou o jejich vyslání požádat, aby se předešlo možnému zhoršení konfliktu a následné aplikaci čl. 41 či 42. Mírové operace mohou mít podobu vyslání bezpečnostních, pozorovacích nebo kontrolních ozbrojených sil OSN na území, kde hrozí vznik ozbrojeného konfliktu, případně kde již k ozbrojenému konfliktu došlo.

Primárním účelem těchto sil není aktivní účast v probíhajících či hrozících bojích ani podpora či naopak zničení vojenských sil jedné z bojujících stran, ale snaha o oddělení bojujících jednotek, vytvoření nárazníkových pásem či oblastí a zabránění eskalaci či opakování konfliktu. Ozbrojené síly OSN při těchto operacích zásadně nesmí iniciativně provádět bojové akce, aktivní použití zbraní je připuštěno pouze v případě vlastního napadení, tzn. v sebeobraně,¹⁵ z čehož vyplývá i lehké vyzbrojení těchto jednotek, typickým znakem je např. absence dělostřelectva či těžkých kulometů. Ačkoli je hlavním účelem těchto misí zabránit eskalaci konfliktu či pokračování ozbrojených akcí, zůstává jejich efektivita značně diskutabilní právě z důvodu velmi omezeného použití zbraní.

Příkladem může být neúspěšná Pomocná mise OSN pro Rwandu (UNAMIR) vyslaná na základě *rezoluce Rady bezpečnosti 872* z 5. října 1993 za účelem předejití občanské války ve Rwandě. Účelem mise bylo mimo jiné zajištění bezpečnosti hlavního města (contribute to the security of the city of Kigali), sledování plnění dohody o příměří (to monitor observance of the cease-fire agreement), rozšíření demilitarizované zóny (weapons-secure area), pomoc při odminování a koordinace humanitární pomoci.¹⁶

¹⁵ David V., *op. cit.* 6, str. 359

¹⁶ Resolution 872 (S/RES/872) (5.9.1993) [online]. Dostupné z <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/540/63/PDF/N9354063.pdf?OpenElement> (navštíveno 9.2.2017)

Navzdory přítomnosti mírových ozbrojených sil však nedošlo ke zmírnění napětí a po snížení počtu vojenských příslušníků mise velmi napjatá situace vyústila v roce 1994 v genocidu tutsijské menšiny, které pouhých 270 vojáků mise pod velením generálporučíka Dallaira nedokázalo přes mimořádnou snahu zabránit.

Druhým specifikem je právní základ těchto operací. Jak již bylo zmíněno výše, nejedná se o donucovací akce Rady bezpečnosti, a tudíž nejsou právně upraveny Chartou OSN. Z toho vyplývá, že jejich konstitutivní základ není jednoznačně vymezen;¹⁷ klíčovým se ovšem jeví fakt, že je k jejich vyslání nezbytně nutný souhlas zainteresovaných stran, tzn. států, na jejichž území mají tyto operace probíhat. Podnět k vyslání mírové mise může jako garant zachování mezinárodního míru a bezpečnosti dát Rada bezpečnosti, nicméně z díkce čl. 24 Charty vyplývá, že Rada bezpečnosti má primární, nikoli výlučnou odpovědnost.¹⁸ Z toho je možné odvodit, že podnět může vycházet i ze strany jiných orgánů či subjektů, např. Valného shromáždění, regionálních mezinárodních organizací či přímo zainteresovaných stran.

Od mírových misí OSN je třeba důsledně odlišit tzv. humanitární intervenci a zásah na základě principu „responsibility to protect“, jejichž problematika bude podrobněji zpracována v kapitole 4 a 5 této práce.

¹⁷ Ondřej J., *op. cit.* 9, str. 83

¹⁸ Tamtéž, str. 83

3 Role oblastních dohod a organizací kolektivní bezpečnosti při udržování mezinárodního míru a bezpečnosti

3.1 Oblastní dohody

V souladu s kapitolou VIII Charty mohou státy pro řešení regionálních otázek a sporů, které mohou vyústit v ohrožení mezinárodního míru a bezpečnosti, vytvářet tzv. oblastní dohody či orgány (regional arrangements or agencies). Svou podstatou se jedná o mezistupeň mezi Radou bezpečnosti a jednotlivými státy v oblasti udržování míru a bezpečnosti, přičemž charakteristickým znakem těchto dohod je zeměpisná blízkost jednotlivých členů a do jisté míry podobný historický vývoj a vzájemné vztahy. Jak již z jejich označení vyplývá, působnost těchto dohod je prostorově omezena na určitý region, který ovšem může dosahovat značné rozlohy, případně může zahrnovat celý kontinent.¹⁹

Základním účelem existence těchto oblastních dohod je podle čl. 52 odst. 2 Charty v souladu s cíli a zásadami OSN řešit mírovými prostředky spory mezi vlastními členy dříve, než je tento spor předložen Radě bezpečnosti. Nejedná se tedy o organizace zaměřené primárně na obranu, byť např. LAS v sobě spojuje prvky charakteristické jak pro oblastní dohodu ve smyslu kap. VIII Charty, tak i organizaci kolektivní sebeobrany.

Podle čl. 52 odst. 3 Charty je zájmem Rady bezpečnosti, aby k řešení místních či oblastních sporů docházelo právě prostřednictvím těchto dohod, přičemž Rada bezpečnosti může na takovýto způsob řešení přímo sama odkázat. Příkladem je *rezoluce Rady bezpečnosti 199* z 30. prosince 1964, přijatá v souvislosti s občanskou válkou v Kongu, adresovaná OAJ, která obsahovala výzvu, aby tato pokračovala ve svém úsilí a pomohla konžské vládě dosáhnout národního usmíření. Tatož rezoluce pak v souladu s čl. 52 vyjádřila předpoklad, že by OAJ měla být schopna nalézt

¹⁹ Ondřej J., *op. cit.* 9, str. 86

mírové řešení všech problémů a sporů, které by mohly ohrozit mezinárodní mír a bezpečnost, v rámci celého afrického kontinentu.

Ačkoli z dikce čl. 52 a zejména čl. 33 vyplývá, že prvořadým zájmem mezinárodního společenství je pokojné řešení sporů, podle čl. 53 může Rada bezpečnosti tyto oblastní dohody využít pro své donucovací akce (enforcement action). Samotná oblastní dohoda nemá právo vlastního iniciativního zásahu, což znamená, že donucovací akce podnikané jejími členskými státy mohou být podnikány pouze s výslovným zmocněním Rady bezpečnosti.

Pro úplnost je v souvislosti s donucovacími akcemi nutné zmínit obecnou informační povinnost vůči Radě bezpečnosti, zakotvenou čl. 54, ohledně veškeré probíhající či plánované činnosti v rámci dohody v oblasti zachování míru a bezpečnosti. Smyslem tohoto ustanovení je zabránit svévolným aktivitám, které by mohly vyústit ve zhoršení situace v daném regionu a případně ohrozit mezinárodní mír a bezpečnost.

V následujících podkapitolách budou podrobněji charakterizovány tři mezinárodní organizace, které je možné považovat za oblastní dohody ve smyslu kapitoly VIII Charty; Africká unie (AU), Liga arabských států (LAS) a Evropská Unie (EU). Důvodem je jejich relevance pro zaměření kapitol 6 a 7 této práce, spočívající zejména v členství Libye v AU a LAS v době občanské války v roce 2011 a její významné ekonomické provázanosti s některými členskými státy EU, zejména Francií a Itálií. Dalším důvodem je i vojenská či politická účast těchto organizací v konfliktu. Cílem následujících podkapitol je zhodnocení akceschopnosti a možnosti vojenského zásahu ozbrojených sil těchto organizací v oblasti severní Afriky, vzhledem k jejich organizačnímu uspořádání a přijatým mezinárodním úmluvám. Ze stejného důvodu bude v podkapitole 3.2 podrobněji charakterizována NATO coby organizace, která se přímo podílela na ozbrojených akcích, probíhajících v Libyi v roce 2011.

3.1.1 Africká Unie

Africká unie, jakožto nástupnická organizace Organizace africké jednoty (OAJ) byla založena Zakládacím aktem 11. července 2000. Jedná se o příklad regionální mezinárodní organizace, která se svými padesáti třemi členskými státy zahrnuje oblast celého kontinentu. Účelem této organizace je vedle primární snahy o prohloubení ekonomické i politické spolupráce mezi africkými státy i řešení vzájemných sporů mírovými prostředky, což tuto organizaci umožňuje považovat za oblastní dohodu ve smyslu kapitoly VIII Charty. To ostatně potvrzuje i výše zmíněná *rezoluce Rady bezpečnosti 199* 30. prosince 1964, adresovaná OAJ, a též *rezoluce Rady bezpečnosti 217* z 20. listopadu 1965, v níž Rada bezpečnosti OAJ přímo vyzvala k účasti na zajištění splnění této rezoluce v souladu s kapitolou VIII Charty. AU se dále formulací čl. 17 odst. 2 Protokolu, spojeném se založením Rady míru a bezpečnosti AU, výslovně přihlásila ke kapitole VIII Charty a sama sebe tak považuje za oblastní dohodu.²⁰

Zakládací akt obsahuje relativně širokou úpravu v oblasti řešení vzájemných sporů, jednak ve formě obecných zásad obsažených v čl. 4, a dále též v podobě sankcí, uplatnitelných vůči členskému státu podle čl. 23 v případě neplnění jeho členských povinností. Z obecných zásad je pro účely této práce třeba zmínit zejména zákaz použití síly a hrozby silou, mírové řešení sporů mezi členy a zejména možnost intervence do vnitřních záležitostí členského státu (the right of the Union to intervene) v případě válečných zločinů, genocidy a zločinů proti lidskosti.²¹ Každý členský stát má současně podle čl. 4 právo požadovat (request) intervenci AU pro obnovení míru a bezpečnosti.

²⁰ POTOČNÝ, Miroslav a Jan ONDŘEJ. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. 6., doplněné a rozšířené vydání. Praha: C.H. Beck, 2011. Právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-398-1, str. 354

²¹ Constitutive Act of the African Union [online]. Dostupné z https://www.au.int/web/sites/default/files/pages/32020-file-constitutiveact_en.pdf (navštíveno 27.2.2017)

Nejvyšším orgánem AU je Shromáždění unie, které určuje společné politiky a kontroluje jejich plnění, přijímá doporučení a rozhodnutí, dává pokyny Výkonné radě, týkající se řešení konfliktů a ukládá sankce podle čl. 23 Zakládacího aktu. Výkonným orgánem je Výkonná rada, složená z ministrů zahraničí, která koordinuje naplňování společných politik a přijímá za tímto účelem příslušná rozhodnutí. Pro otázky předcházení a řešení sporů je nejdůležitějším orgánem Rada míru a bezpečnosti AU, která disponuje pravomocí doporučit Shromáždění opatření týkajících se intervence podle čl. 4 a zároveň schválit způsob prováděné intervence, zavádět sankce v případě tzv. státních převratů a též provádět společnou obrannou politiku AU.

Pro provádění těchto úkolů se předpokládá vytvoření Afrických sil rychlé reakce (African Standby Force, ASF), předvídané čl. 13 Protokolu, které by měly být schopny případnou intervenci či mírovou misi uskutečnit. Tyto by se podle protokolu měly skládat ze specializovaných jednotek vyčleněných z ozbrojených sil členských států a být podřízeny jednotnému velení. Zjevná je zde inspirace nejen EU z hlediska ekonomické a bezpečnostní integrace, ale i NATO, zejména v otázce vojenské připravenosti a systému velení.

Podle prohlášení tehdejšího předsedy východoafrické části ASF, rwandského prezidenta Paula Kagameho, z 27. ledna 2015, všechny státy východoafrického sub regionu natolik přispěly k vytvoření těchto sil, že jsou tyto připraveny k nasazení (ready for deployment) během tří měsíců.²²

I přes toto prohlášení však vzhledem k dlouhodobým hospodářským, finančním a v neposlední řadě politickým problémům afrického kontinentu vyvstává otázka, zdali a v jakém časovém horizontu se tyto síly podaří skutečně shromáždit a případně mobilizovat.

²² The East African Standby Force ready to deploy [online]. Dostupné z <https://www.au.int/web/en/newsevents/25763/east-african-standby-force-ready-deploy> (navštíveno 27.2.2017)

Přínejmenším diskutabilní je též technická úroveň vojenské výzbroje a výstroje a schopnost a efektivnost velení jednotlivých složek těchto sil.

3.1.2 Liga arabských států

Liga arabských států, založená Paktem LAS z 22. března 1945, je tradičně vnímána jako regionální mezinárodní organizace se znaky organizace kolektivní sebeobrany²³, sdružující arabské státy severní Afriky a Arabského poloostrova. Jak vyplývá z čl. 2 Paktu, cílem LAS je úzká spolupráce členů v oblasti ekonomiky, vědy, zdravotnictví a práva, koordinace politické činnosti a řešení otázek týkajících se arabských zemí a jejich zájmů, tedy i předcházení či řešení sporů, což na tuto organizaci umožňuje nahlížet jako na oblastní dohodu ve smyslu čl. 53 Charty.

Toto pojetí ostatně potvrzuje i *rezoluce Rady bezpečnosti 1973* ze 17. března 2011, v níž byla LAS požádána (asked) o spolupráci při vytvoření tzv. bezletové zóny nad Libyí (jak bude podrobněji popsáno v praktické části této práce), přičemž byla výslovně označena za oblastní dohodu ve smyslu kapitoly VIII Charty a zdůrazněna její role při zajišťování mezinárodního míru a bezpečnosti v této oblasti.

LAS v současné době sdružuje 22, resp. 21 arabských států. Členství může být pozastaveno, což je případ Egypta v letech 1979-1987, jako odpověď na uzavření mírové smlouvy s Izraelem, Libye v červenci 2011 a od roku 2011 až dosud Syrské arabské republiky, coby reakce na tamní občanskou válku.²⁴

Nejvyšším orgánem LAS je Arabská konference, přijímající nejzávažnější politická rozhodnutí. Výkonným orgánem je Rada, složená ze zástupců všech členských států, uskutečňující cíle v oblasti spolupráce a plnění vzájemných dohod. Rada se schází dvakrát ročně, přičemž rozhodnutí přijatá jednomyslně zavazují všechny členy, ale rozhodnutí

²³ Potočný M., Ondřej J., *op. cit.* 20, str. 354

²⁴ NYT (2011), 13.11.2011, Arab League Votes to Suspend Syria Over Its Crackdown [online]. Dostupné z <http://www.nytimes.com/2011/11/13/world/middleeast/arab-league-votes-to-suspend-syria-over-its-crackdown-on-protesters.html> (navštíveno 25.2.2017)

přijata většinou jen ty státy, které hlasovaly pro přijetí. Vojenskými otázkami se zabývají Rada společné obrany, tvořená ministry obrany a zahraničí, a souběžně fungující Stálá vojenská komise. Dalšími orgány jsou Odborné výbory, které se zabývají konkrétními otázkami v oblastech dílčí spolupráce, např. cla, komunikace, cestovní pasy, víza, uznávání rozsudků, ale i obchod či kultura.

V souvislosti s obrannou politikou LAS je třeba zmínit Smlouvu o společné obraně a hospodářské spolupráci mezi státy Arabské ligy ze 17. června 1950 a její tzv. vojenský dodatek. Tato smlouva předpokládá vytvoření společných ozbrojených sil pod jednotným velením se sídlem v Káhiře, tvořeným zástupci vrchního velení ozbrojených sil jednotlivých členských států. V případě vojenského konfliktu by pak velení těchto sil bylo podle čl. 5 vojenského dodatku svěřeno státu, který by poskytl největší počet jednotek a vojenského vybavení. Vzhledem k ekonomickým a zejména politickým problémům však obdobně jako v případě AU tyto síly dosud nebyly v podobě předpokládané vojenským dodatkem vytvořeny.

Určitým přelomem v jejich formování by se mohl stát Arabský summit v Sharm El-Sheikh, konaný v březnu 2015 v souvislosti s občanskou válkou v Jemenu. Ve svém projevu z 29. března 2015 zde tehdejší prezident Egyptské arabské republiky Abdel Fattah al-Sisi oznámil, že se vůdci členských států LAS dohodli na principech vytvoření společných vojenských sil.²⁵ Egyptský ministr zahraničí Sameh Shukri následně doplnil, že účast v těchto silách bude dobrovolná. Takto vytvořené společné vojenské uskupení by mělo tvořit čtyřicet tisíc mužů, podporovaných vzdušnými silami, námořnictvem a lehkými obrněnými jednotkami.²⁶ Zjevným důvodem plánu na vytvoření těchto sil je obava

²⁵ Reuters (2015), 29.03.2015, (Arab summit agrees on unified military force for crises [online]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/mideast-arabs-communicue-idUSL6NoWV03T20150329> (navštíveno 28.2.2017)

²⁶ BBC (2015), 29.03.2015, Arab League agrees to create joint military force [online]. Dostupné z <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-32106939> (navštíveno 28.2.2017)

z rozšíření občanských válek z území Jemenu či Syrské arabské republiky do ostatních států regionu či přesuny teroristických skupin mezi těmito lokalitami.

Přes toto prohlášení ovšem není jisté, v jakém časovém horizontu a zdali vůbec se toto uskupení podaří vytvořit a zdali se bude jednat o obranný systém předvídaný původní smlouvou. Důkazem přetrvávajících problémů s vytvořením společných vojenských sil je fakt, že ve výše zmíněné občanské válce v Jemenu došlo v rámci operací s kódovým označením *Decisive Storm* a *Restoring Hope* trvajících od 22. března 2015 do současnosti k zásahu mezinárodní koalice vedené Saúdskou Arábií a nikoli vojenským dodatkem předpokládanými společnými ozbrojenými silami.

Velmi spornou zůstává i otázka úrovně případně vytvořených společných ozbrojených sil. Přes poměrně vysoké tabulkové počty armád některých států LAS, zejména Egypta a Saúdské Arábie, je však zřejmé, že úroveň výzbroje, výstroje i velení a používané taktiky je velmi různorodá a zdaleka nedosahuje nejvyšší možné kvality. To ostatně potvrzuje i vývoj výše zmíněného zásahu koalice v Jemenu, který přes počáteční nasazení více než sto padesáti tisíc mužů, dvou set letadel a podpůrných námořních sil²⁷ nebyl schopen dosáhnout významnějších vojenských úspěchů. Tento zásah byl současně ze strany OSN kritizován pro vysoké ztráty na životech civilistů²⁸ a podle vyjádření ředitele blízkovýchodní pobočky Mezinárodního výboru červeného kříže Roberta Mardiniho vyústil v rozsáhlou humanitární krizi.²⁹

²⁷ Huffingtonpost (2016) Why 'Operation: Decisive Storm' Was Needed in Yemen [online]. Dostupné z: http://www.huffingtonpost.com/faisal-abbas/why-operation-decisive-st_b_6952894.html (navštíveno 28.2.2017)

²⁸ Senior UN officials deeply concerned over civilian casualties in wake of recent fighting in Yemen[online]Dostupné z: http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=50464#.WLCWAvk1_IV (navštíveno 28.2.2017)

²⁹ BBC (2017), (28.02.2017)Yemen conflict: Red Cross appeals for access to key port [online]. Dostupné z <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-39114349> (navštíveno 28.2.2017)

Vzhledem k dosavadnímu vývoji akce je možné důvodně pochybovat, zdali celý zásah místo proklamovaného cíle ochrany obyvatelstva a ukončení občanské války, není jen mocenským konfliktem mezi Íránem a Saúdskou Arábií, která se snaží posílit svůj vliv v tomto regionu.

3.1.3 Evropská unie

Evropská unie, jakožto nástupnická organizace Evropského hospodářského společenství, založená Maastrichtskou smlouvou ze 7. února 1992, je velmi specifickým příkladem regionální mezinárodní organizace. Ačkoli byla primárním účelem založení jejích předchůdkyň (ESUO a EHS) zejména ekonomická spolupráce, odstranění vnitřních obchodních bariér a celková obnova hospodářství, průmyslu a infrastruktury po druhé světové válce, postupným vývojem a změnami politické situace v Evropě došlo k rozšíření těchto původních společných politik o společnou bezpečnostní a zahraniční politiku.

Společná zahraniční a bezpečnostní politika tvořily v době přijetí Maastrichtské smlouvy tzv. druhý pilíř. Ačkoli byl koncept tří pilířové struktury EU opuštěn přijetím Lisabonské smlouvy z 13. prosince 2007, tato společná politika v rámci EU přetrvala do současnosti. Její součástí je i společná bezpečnostní a obranná politika, upravená čl. 42 a násl. Smlouvy o EU (SEU), zajišťovaná nejen vojenskými, ale i civilními prostředky.

Podle čl. 42 odst. 3 SEU dávají pro provádění společné obranné a bezpečnostní politiky členské státy k dispozici vojenské i civilní prostředky, které EU využije k dosažení cílů stanovených Radou EU. Těmito cíli mohou být podle čl. 42 odst. 1 mise vedené mimo území Unie za účelem udržení míru, předcházení konfliktům a posílení mezinárodní bezpečnosti v souladu se zásadami Charty OSN. Podle čl. 43 odst. 1 SEU mohou mít tyto mise podobu humanitárních, záchranných a preventivních misí, či poradních a pomocných misí ve vojenské oblasti.

Jejich účelem je mimo jiné přispívat k boji proti terorismu a to včetně podpory třetích zemí v boji proti terorismu na jejich území. Provádění těchto misí může Rada svěřit skupině členských států; základním předpokladem podle čl. 44 SEU je souhlas těchto států a patřičná úroveň nasazených sil a prostředků. Tyto členské státy se ve spojení s vysokým představitelem Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku mezi sebou dohodnou na řízení této mise.

Příkladem je *společná akce EU 851* z 10. listopadu 2008 s kódovým označením *Atalanta*. Účelem této vojenské mise, jejíž mandát byl prodloužen až do prosince 2018, je v souladu s *rezolucí Rady bezpečnosti 1814* z 15. května 2008 a *1816* z 2. června 2008 ochrana plavidel Světového potravinového programu dodávajících potravinovou pomoc vysídlenému somálskému obyvatelstvu, ochrana ohrožených plavidel plavících se při somálském pobřeží a k odvrácení, prevence pirátství a ozbrojených loupeží u somálského pobřeží a případný ozbrojený zásah vedoucí k jejich zastavení.³⁰

V souvislosti se společnou obrannou politikou je nezbytné zmínit též právo na kolektivní sebeobranu podle čl. 51 Charty, zaručené čl. 42 odst. 7 SEU. Tento článek též zajišťuje poskytnutí pomoc a podporu ze strany ostatních členských států všemi dostupnými prostředky, pokud se členský stát stane na svém území cílem ozbrojeného útoku. Zároveň ovšem tento článek vyjadřuje respekt ke zvláštní povaze bezpečnostní a obranné politiky některých členských států a uznává závazky členských států vyplývajících z členství v NATO.

Významnou roli v oblasti společné bezpečnostní a obranné politiky má Evropská obranná agentura, která v souladu s čl. 42 odst. 3 a čl. 45 „určuje operativní potřeby, podporuje opatření k jejich uspokojování,

³⁰ Tisková zpráva z 2903. zasedání Rady, ve věci Obecné záležitosti a vnější vztahy ze dne 10. a 11. listopadu 2008 [online]. Dostupné z http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-08-319_cs.htm (navštíveno 1.3.2017)

přispívá k určení a případně k provádění všech účelných opatření pro posílení výrobní a technologické základny v oblasti obrany, podílí se na vymezení evropské politiky schopností a vyzbrojování a napomáhá Radě při hodnocení zlepšování vojenských schopností.“

Nejdůležitějším orgánem EU v oblasti společné bezpečnostní a obranné politiky je Rada EU, tvořená ministry členských států, která společně s Evropskou radou přijímá podle čl. 43 SEU rozhodnutí v této oblasti na principu jednomyslnosti, není-li stanoveno jinak. Rozhodnutí se mohou týkat např. vymezení cílů společné politiky, pověření skupiny států vedením mise podle čl. 42, měnit dle okolností cíle mise či vedení Evropské obranné agentury. Rada EU se též společně s Evropským parlamentem podílí na schvalování legislativních návrhů, tzn. na tvorbě právního rámce EU. V této souvislosti je třeba zmínit, že Rada se kromě této společné politiky zabývá i ostatními politikami v souladu s čl. 16 SEU.

Výkonným orgánem EU je Komise, tvořená zástupci členských států, která disponuje legislativní iniciativou. Místopředsedou Komise je podle čl. 17 odst. 5 vysoký představitel Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku.

3.2 Organizace kolektivní sebeobrany

Od výše zmíněných oblastních dohod je třeba odlišit regionální organizace podle kapitoly VII Charty. Důvodem tohoto odlišení je především rozdíl v účelu jejich existence. Zatímco v případě oblastních dohod podle kap. VIII Charty je primárním účelem řešení vzájemných sporů jejich jednotlivých členů, účelem regionálních organizací podle kapitoly VII je kolektivní sebeobrana.

I v tomto případě je charakteristickým znakem zeměpisná blízkost jednotlivých členů a zejména v případě sousedních států i značná provázanost ekonomiky, politických zájmů či historického vývoje. Je ovšem třeba si uvědomit, že se účel existence těchto organizací může

průběžně vyvíjet a rozšiřovat, zejména do oblasti politické a ekonomické spolupráce.

Příkladem je dnešní NATO, původně založená za účelem posílení vojenské spolupráce mezi některými evropskými státy a posílení kolektivní bezpečnosti. V posledních letech je však možné pozorovat určité koncepční změny, podrobněji popsané v následující podkapitole této práce, naznačující ambice NATO vystupovat coby oblastní dohoda ve smyslu kapitoly VIII Charty.³¹

Přestože z kapitoly VIII Charty vyplývá důraz na řešení lokálních konfliktů prostřednictvím oblastních dohod, v praxi se pro donucovací opatření podle čl. 42 jako výhodnější a účinnější jeví využití ozbrojených sil členských států regionálních organizací kolektivní sebeobran. Zřejmým důvodem je fakt, že jak již z povahy těchto organizací vyplývá, jejich členové udržují bojeschopné ozbrojené síly na patřičné technologické i mobilizační úrovni, která zajišťuje z vojenského hlediska maximálně efektivní zásah.

Příkladem využití organizace kolektivní sebeobran pro zajištění bezpečnosti je přítomnost jednotek NATO v Kosovu během občanské války v bývalé Jugoslávii. *Rezoluce Rady bezpečnosti 1244* z 10. června 1991 zmocnila relevantní mezinárodní organizace, přičemž v příloze 2 odst. 4 výslovně zmínila právě NATO, k tzv. bezpečnostní přítomnosti na území Kosova. Je ovšem třeba připomenout, že v tomto znění rezoluce nezmocňovala ani nepověřovala NATO k vedení ozbrojených akcí, které byly následně podniknuty. Za nositele primární odpovědnosti za udržení mezinárodního míru a bezpečnosti se v této souvislosti v předcházející *rezoluci Rady bezpečnosti 1203* z 24. října 1998 výslovně označila právě Rada bezpečnosti.

NATO, založená Severoatlantickou smlouvou (dále jen Smlouva) ze 4. dubna 1949, je typickým příkladem organizace kolektivní sebeobran,

³¹ Čepelka Č., Šturma P. *op. cit.* 1, str. 528

kteřá v současné době sdružuje dvacet osm členských států. Vzhledem ke geografickému uspořádaní, které zahrnuje podstatnou část Evropy a Severní Ameriku ji lze též považovat za regionální mezinárodní organizaci.

Hlavním motivem založení této organizace byl nepochybně politický vývoj v zemích střední a východní Evropy po skončení Druhé světové války. Po tzv. „Vítězném únoru“ v roce 1948 v tehdejší ČSR, kdy došlo ke změně prozápadní vlády a tím i politické orientace, a zejména po sovětské blokádě západního Berlína v červnu téhož roku, dospěli zakládající členové k názoru, že v zájmu vlastní bezpečnosti a obrany před potenciální hrozbou invaze sovětských ozbrojených sil, bude nezbytné založit mezinárodní organizaci zaměřenou na obranu vlastního území i společně vyznávaných hodnot.³²

Jak vyplývá z preambule Smlouvy, primárním cílem NATO je *„hájit svobodu, společné dědictví a kulturu svých národů, založenou na zásadách demokracie, svobody jednotlivce a právního řádu“* a *„...spojit své úsilí o kolektivní obranu a zachování míru a bezpečnosti.“* Klíčovým ustanovením z hlediska určení charakteru této organizace je zejména čl. 5 Smlouvy, na jehož základě bude případný ozbrojený útok na libovolného člena NATO považován za útok proti všem členům, kteří v souladu s čl. 51 Charty poskytnou v součinnosti s ostatními členy napadenému členovi takovou pomoc, jakou budou považovat za nutnou (such action as it deems necessary) a to včetně použití ozbrojené síly.

Tímto ustanovením se NATO zároveň zavazuje v souladu s čl. 51 Charty informovat neprodleně Radu bezpečnosti o ozbrojeném útoku a podnikaných opatřeních a zároveň omezuje trvání těchto opatření na dobu, než Rada bezpečnosti učiní vlastní adekvátní opatření. Smlouva tak vylučuje iniciativní a svévolný ozbrojený zásah a možné rozšíření ozbrojeného konfliktu.

³² Potočný M., Ondřej J., *op. cit.* 20, str. 325

V souvislosti s aktivací čl. 5 Smlouvy je třeba zmínit události 11. září 2001, kdy v USA došlo k teroristickým útokům, provedeným militantní teroristickou organizací al-Káida. Po těchto útocích se objevila možnost jejich reprodukce coby ozbrojeného útoku na člena podle čl. 5 Smlouvy, který by umožňoval společnou akci NATO.

Ačkoli závěrečné komuniké z 6. prosince 2001 označilo tento útok jako důvod aktivace čl. 5 Smlouvy (The terrorist attacks in the United States on 11 September 2001 resulted in the invocation of Article 5)³³ k této aktivaci nakonec nedošlo a operaci *Trvalá svoboda (Operation Enduring Freedom)*, zahájené proti Afghánistánu pod záminkou jeho podpory al-Káidy, dne 7. října 2001 provedly USA a Velká Británie s podporou dalších členů.³⁴ V tomto případě tak není možné hovořit o akci NATO podle čl. 5 Smlouvy.

Pro politické i vojenské směřování organizace jsou velmi důležitým dokumentem průběžné přijímané strategické koncepce, které obsahují cíle, jichž má být v příslušných obdobích dosaženo a odrážejí potřebu průběžného přizpůsobování strategie stále se měnícím politickým i geografickým podmínkám. Z hlediska koncepčního posunu v politice NATO, je za nejvýznamnější dokument možné považovat Novou strategickou koncepci NATO pro 21. století (Koncepce) z 24. dubna 1999.

Koncepce rozšiřuje původně čistě obranné pojetí NATO, formulované Smlouvou, o prvky iniciativy v oblasti předcházení konfliktů. Podle odst. 29 Koncepce by tak NATO mohlo provést zásah nad rámec podmínek obsažených v čl. 5 Smlouvy, za účelem prevence ozbrojeného konfliktu či zabránění v pokračování a eskalaci již probíhajících akcí. Zároveň však Koncepce v odst. 15 uznává primární odpovědnost Rady bezpečnosti za udržení mezinárodního míru a bezpečnosti a to i v oblasti

³³ Final communiqué, Ministerial meeting of the North Atlantic Council held at NATO Headquarters, Brussels on 06. Dec. 2001, Press release M-NAC-2(2001)15 158 [online]. Dostupné z http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_18849.htm?selectedLocale=en (navštíveno 2.3.2017)

³⁴ Potočný M., Ondřej J., *op. cit.* 20, str. 326

Evropy a Severní Ameriky (Council has the primary responsibility for the maintenance of international peace and security³⁵).

Tento koncept byl později potvrzen na Madridské schůzi ministrů zahraničí členských států NATO 3. června 2003 a dále prohlouben o možnost zásahu sil NATO za účelem zajištění míru kdekoli na světě³⁶. Zájmová sféra NATO se tak podle závěrečného komuniké z euroamerické oblasti rozšířila na celý svět. První operací podle tohoto konceptu se stalo převzetí velení mírové operace ISAF v Afghánistánu, probíhající na základě zmocnění *rezoluce Rady bezpečnosti 1386* z 10. prosince 2001, od 11. srpna 2003 a její následné rozšíření mimo oblast Kábulu na základě *rezoluce Rady bezpečnosti 1510* z 13. října 2003.

V současné době platná Strategická koncepce, přijatá 20. ledna 2010 na summitu NATO v Lisabonu, rozčleňuje politiku organizace do tří základních okruhů: kolektivní obrana, krizové řízení a kooperativní bezpečnost. V oblasti kolektivní bezpečnosti odkazuje na čl. 5 Smlouvy, přičemž za hlavní účel existence NATO považuje ochranu a obranu území a obyvatelstva členských států. Splnění tohoto úkol má být podle odst. 16 zajištěno vhodnou kombinací zbraní a zejména vybudováním protiraketové obrany (missile defence), pokrývající celé území aliance. Čl. 16 v této souvislosti předpokládá i spolupráci s Ruskou federací, která by ovšem vzhledem k politickým rozporům měla v praxi pravděpodobně podobu vzájemné výměny informací, nikoli přímého zapojení Ruské federace, resp. jejích ozbrojených sil do budování této obrany.

V oblasti krizového řízení si NATO klade za cíl zvládnout kompletní spektrum (full spectrum of crises) možných krizí před, v průběhu i po skončení případného konfliktu a klade důraz zejména na prevenci situací, které by mohly ohrozit bezpečnost aliance. V rámci kooperativní

³⁵ The Alliance's Strategic Concept, 24. Apr. 1991, Press release NAC-S(99)65[online]. Dostupné z http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm (navštíveno 3.3.2017)

³⁶ Final communiqué, Ministerial meeting of the North Atlantic Council held in Madrid on 04. Jun. 2003, Press release (2003)059 [online]. Dostupné z: <http://www.nato.int/docu/pr/2003/p03-059e.htm> (navštíveno 3.3.2017)

bezpečnosti se koncepce zabývá jednak otázkou zbrojení, resp. jeho omezování a dále úlohou NATO v mezinárodních vztazích. NATO se má podle současné koncepce zapojovat (enhance) do řešení i těch problémů, které přímo nesouvisí se členskými státy aliance, ale mohou mít vliv na její bezpečnost. Tuto oblast je tak možné chápat jako rozvinutí konceptu NATO coby globálních sil, přijatého na výše zmíněné madridské schůzce.

Poněkud problematickým se může jevit ustanovení vítající rozšiřování počtu členů aliance, doslova používající výraz „otevřené dveře“ (keeping the door to membership in the Alliance open to all European democracies), zejména s ohledem na fakt, že by se v Evropě mohlo týkat pouze bývalých sovětských republik. Toto případné rozšiřování ovšem může Ruská federace zcela oprávněně považovat za nepřijatelné narušení své zájmové sféry a bezpečnosti, zejména s ohledem na neformální ujednání učiněná v tomto směru s NATO v devadesátých letech dvacátého století.

Organizační struktura NATO je rozdělena na vojenskou a civilní složku. Vojenská složka je tvořena Velitelstvím spojeneckých sil pro operace a Velitelství spojeneckých sil pro transformaci, jimž je organizačně nadřizen Vojenský výbor, složený z náčelníků generálních štábů armád členských států. Civilní složku tvoří hlavní výbory, zaměřující se na dílčí ekonomické, diplomatické a vojenské otázky. Vrcholnými orgány jsou Rada, tvořená zástupci členských států, jejímž předsedou je generální tajemník, Výbor pro plánování obrany a Skupina pro jaderné plánování, přijímající nejdůležitější rozhodnutí a určující koncepční směřování aliance.

Z vojenského hlediska je možné NATO považovat za nejsilnější a nejbojeschopnější organizaci kolektivní sebeobran v současnosti, nejenom z hlediska tabulkových počtů armád členských států, které čítají více než tři a půl milionu mužů, sedm a půl tisíce tanků a téměř šest tisíc

letadel, ale i z hlediska technické úrovně těchto sil, úrovně výcviku, velení a vzájemné spolupráce.³⁷

Schopnost zásahu NATO i jednotlivých jejích členů ostatně dokládá i poměrně rozsáhlý výčet vojenských akcí, k nimž zejména v posledních dvaceti letech došlo, ať již z vlastní iniciativy či s pověřením Rady bezpečnosti.

³⁷ NATO Member States Ranked by Military Power (2016) [online]. Dostupné z <http://www.globalfirepower.com/countries-listing-nato-members.asp> (navštíveno 4.3.2017)

4 Koncept humanitární intervence

4.1 Vznik a charakteristika konceptu

Koncept humanitární intervence, coby zásahu proti státu v zájmu ochrany základních lidských práv, která tento stát porušuje, není novinkou posledních tří dekad, jak by bylo možné usuzovat z poměrně intenzivní diskuse zejména v devadesátých letech dvacátého století, ale vizí, který je zpracovávána nejméně tři staletí. O myšlence ozbrojeného zásahu v zájmu obyvatelstva, vůči němuž jsou ze strany vlády podnikány ozbrojené akce, se např. zmiňuje již Hugo Grotius ve své práci *De Jure Belli ac Pacis*, ačkoli je tento zásah v jeho pojetí nahlížen optikou konceptu tzv. spravedlivé války. Samotný koncept humanitární intervence se po těchto historických počátcích ustálil v průběhu devatenáctého století, byť byl v této době chápán spíše jako pokračování diplomatické ochrany, přičemž cílovou skupinou chráněných osob byli zpravidla vlastní občané, případně nábožensky či jinak spříznění obyvatelé státu, vůči němuž byl zásah podniknut.³⁸ Za klíčové pro vývoj a vnímání tohoto konceptu je nicméně možné označit devadesátá léta dvacátého století.

Je třeba si uvědomit, že se toto období neslo ve znamení dramatických změn politických vztahů i geopolitického uspořádání, zejména Evropy,³⁹ což vedlo k vytvoření ideálních podmínek pro vznik nových, do značné míry kontroverzních konceptů a postojů subjektů celého mezinárodního společenství. Toto období je současně poznamenáno zvyšováním počtu lokálních konfliktů, které již nejsou vedeny v podmínkách bipolárně rozděleného světa jako prostředek, jímž supervelmoci v podstatě porovnávají síly a snaží se posílit své postavení,

³⁸ Čepelka Č., Šturma P. *op. cit.* 1, str. 690

³⁹ Jedná se zejména o rozpad Sovětského svazu 26. prosince 1991 a s tím spojené osamostatnění řady svazových republik ve Východní Evropě, následovaný rozpuštěním Varšavské smlouvy 1. července 1991, což vedlo k vychýlení mocenské rovnováhy jednoznačně ve prospěch USA, potažmo NATO. Zájmová sféra „západního bloku“ se tak rozšířila o východní Evropu a bývalou Jugoslávii, neboť tamní vládnoucí elity ztratily mocenskou, ideologickou i vojenskou podporu.

ale stále častěji mají podobu posilování vlivu USA v oblastech jejich zájmů právě prostřednictvím intervencí.⁴⁰

Klíčovou událostí pro oživení diskuse o koncepci tzv. humanitární intervence se stala eskalace národnostních a náboženských konfliktů na území bývalé Jugoslávie v roce 1999, navzdory přítomnosti jednotek NATO v Kosovu. Tyto konflikty se od roku 1991 postupně vyhrocovaly, až dosáhly mimořádných rozměrů, na což členské státy NATO reagovaly intenzivním leteckým bombardováním Bělehradu a zejména území dnešního Srbska, které započalo 24.břerem 1999 a trvalo sedmdesát osm dní.⁴¹

Tento vojenský zásah, jednostranně zaměřený proti vládním bezpečnostním složkám, civilní i vojenské infrastruktuře a průmyslovým podnikům, byl odůvodňován a ospravedlňován právě zájmem mezinárodního společenství na ukončení masivního porušování lidských práv ze strany jugoslávské vlády, přestože se násilností a porušování lidských práv dopouštěly obě strany, zejména na území Kosova. Tento zásah, proběhnuvší bez předchozího zmocnění Rady bezpečnosti, se tak stal precedentem a zároveň důvodem mnohých sporů mezi státy i odbornou veřejností ohledně jeho legality a legitimacy.⁴²

Podstatou a smyslem humanitární intervence je zastavení porušování základních lidských práv, k nimž může docházet přímo ze strany vlády vůči vlastnímu obyvatelstvu z důvodu např. snahy o zmenšení vlivu národnostních menšin (viz případ rwandské genocidy v roce 1994, namířené zejména proti příslušníkům kmene Tutsiů), či v důsledku neschopnosti nebo nezájmu vlády těmto akcím zabránit. Koncepce vychází z předpokladu, že takovýto zásah, provedených v zájmu ochrany obyvatelstva, proti němuž jsou násilné akce vedeny, je dostatečně

⁴⁰ Bílková, V.: „Klasifikace ozbrojených konfliktů 90. let“. In: Mezinárodní politika, 7/2001, str. 16 [online]. Dostupné z: <http://www.dokumenty-iir.cz/MP/MPArchive/2003/MP032003.pdf> (navštíveno 11.3.2017)

⁴¹ Čepelka Č., Šturma P. *op. cit.* 1, str. 688

⁴² Tamtéž, str. 688

legitimován právě tímto humánním účelem, byť jeho legalita, přinejmenším v posledních desetiletích, vyvolávala značné pochybnosti.

V této souvislosti je třeba zmínit nemalé obtíže při definování samotného pojmu humanitární intervence, což vzhledem k velmi rozpačitému postoji mezinárodního společenství vůči konceptu intervence jako takovému není příliš překvapivé. Podle některých autorů je možné humanitární intervenci chápat jako vnější zásah do vnitřních záležitostí státu bez použití ozbrojené síly, například formou ekonomických nebo politických opatření. S tímto pojetím se ztotožňují např. Scheffer⁴³ a Tesón.⁴⁴ Stejně tak je možné se setkat s užším vymezením, které intervenci redukuje na čistě vojenský zásah.⁴⁵

K intervenci jako takové se v článku v časopisu *The Economist* z 16. září 1999 v souvislosti se zásahem NATO v bývalé Jugoslávii vyjádřil i tehdejší generální tajemník OSN, Kofi Annan. Podle jeho vyjádření není redukce intervence na pouhý vojenský zásah vhodná (intervention should not be understood as referring only to the use of force).⁴⁶

Intervence by tak v tomto pojetí mohla zahrnovat jak ozbrojené, tak neozbrojené akce v závislosti na konkrétních podmínkách v dané situaci. Zároveň Kofi Annan vyjádřil přesvědčení, že pro podobné zásahy bude nezbytné dosáhnout obecného konsenzu napříč mezinárodním společenstvím nejen z hlediska použitých prostředků, ale zejména ohledně subjektu, který by tento zásah provedl.⁴⁷

⁴³ SCHEFFER, David J., "Towards a Modern Doctrine of Humanitarian Intervention," 23 *University of Toledo Law Review*, vol 23(1992), 253-274, p. 266

⁴⁴ TESÓN, Fernando R., *Humanitarian Intervention: An Inquiry into Law and Morality* (2nd edn, Transnational Publishers, Irvington-on-Hudson, 1997), p. 135

⁴⁵ ŠTĚPÁNEK, Přemysl (2003). Humanitární intervence - srozumitelný pojem? *Mezinárodní politika* 2003 (3), 33-35, str. 33

⁴⁶ ANNAN, K.: „Two Concepts of Sovereignty“. In: *The Economist*. 18. 9. 1999, p. 49., [online]. Dostupné z <http://www.economist.com/node/324795> (navštíveno 11.3.2017)

⁴⁷ Tamtéž., p.49 „*To avoid repeating such tragedies in the next century, I believe it is essential that the international community reach consensus—not only on the principle that massive and systematic violations of human rights must be checked, wherever they take place, but also on ways of deciding what action is necessary, and when, and by whom.*“

Osobně za velmi výstižnou považuji Holzgrefovu definici, podle níž je za humanitární intervenci možné považovat případ, kdy stát či skupina států překročí k hrozbě silou či k použití ozbrojené síly na území třetího státu, za účelem prevence či ukončení závažného porušování základních lidských práv obyvatel, kteří nejsou občany zasahujícího státu, přičemž tento zásah probíhá bez svolení státu, na jehož území je uskutečňován.⁴⁸

Tato definice tak zcela jasně rozlišuje mezi intervencí vojenskou, prováděnou ozbrojenými silami jednoho či více států za účelem ochrany obyvatel intervenovaného státu, intervencí nevojenskou ve smyslu Shefferova či Tesónova pojetí a zejména záchrannými misemi za účelem ochrany vlastních státních příslušníků na území cizího státu, kteří jsou vystaveni nebezpečí. Příkladem takovéto záchranné mise je zcela nepochybně operace „Thunderbolt“, provedená příslušníky speciální izraelské vojenské jednotky Sajeret Matkal na letišti Entebbe v Ugandě 3. července 1976. Záchranná akce byla provedena za účelem záchrany sto tří izraelských občanů, unesených společně s dalšími pasažéry během letu Tel-Aviv – Paříž, teroristickou organizací Baader-Meinhof Gang a členy Organizace pro osvobození Palestiny. Úspěšný noční zásah proběhl bez vědomí ugandské vlády, z jejíhož přístupu k řešení celé záležitosti je možné usuzovat na jisté sympatie s únosci, a skončil zabitím únosců a dvaceti ugandských vojáků, kteří se izraelským vojákům snažili v provedení operace zabránit.

Ať již vycházíme z libovolného pojetí, je možné dosáhnout shody přinejmenším v tom, že se v případě humanitární intervence bude vždy jednat o nevyžádaný zásah do vnitřních záležitostí daného státu (byť ochrana a respektování základních lidských práv nejsou výlučně vnitřní

⁴⁸ HOLZGREFE, J. L.: The Humanitarian Intervention Debate, in: Holzgrefe, J. L. – Keohane, R. O. (Eds.): Humanitarian Intervention. Ethical, Legal, and Political Dilemmas. Cambridge 2003, p. 18.

záležitostí každého státu, ale zájmem celého mezinárodního společenství⁴⁹⁾ s cílem tyto přímo či nepřímo ovlivnit.

4.2 Druhy humanitární intervence

Jak již bylo výše zmíněno, při snaze o definování pojmu humanitární intervence, můžeme narazit na značné interpretační obtíže, způsobené rozdílným přístupem autorů k dané problematice. Velmi podobná je situace v případě snahy o systematické rozlišení druhů intervence.

Humanitární intervence můžeme dle širšího pojetí rozdělit z hlediska použitých prostředků na vojenské a nevojenské.⁵⁰ Vojenské intervence, vedené ozbrojenými silami, mají za cíl zničit či omezit vojenský a ekonomický potenciál subjektu, vůči němuž jsou namířeny, natolik, aby tento nemohl pokračovat v porušování základních lidských práv, např. formou etnických čistek či nasazováním ozbrojených složek proti vlastnímu obyvatelstvu. Z hlediska počtu účastníků je možné rozlišit individuální či kolektivní vojenské humanitární intervence.

Příkladem individuální intervence, tedy takové, kdy intervenuje pouze jeden subjekt, může být intervence ozbrojených sil Ruské federace na území Jižní Osetie 8. srpna 2008, během tzv. Gruzínsko-osetijské války. K tomuto zásahu došlo bez předchozího zmocnění Rady bezpečnosti v reakci na dělostřelecký a později i pěchotní útok gruzínské armády na hlavní město Jižní Osetie Cchinvali, při němž mělo být dle prohlášení tehdejšího ruského ministra zahraničí Sergeje Lavrova zabito více než patnáct set civilistů.⁵¹ Jedním z argumentů, které Ruská federace použila k legitimaci tohoto zásahu, jehož legalita vyvolávala značné pochybnosti, byla právě ochrana civilního obyvatelstva před útoky gruzínské armády.

⁴⁹ Čepelka Č., Šturma P. *op. cit.* 1, str. 691

⁵⁰ Holzgreffe, J. L., *op. cit.* 48, p. 18

⁵¹ Aktuálně.cz (2008), (09.08.2008), Rusko obsadilo Osetii. Sakasvili nabízí příměří. (2018) [online]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/rusko-obsadilo-osetii-sakasvili-nabizi-primeri/r~i:article:613226/?redirected=1489333949> (navštíveno 12.3.2017)

Příkladem kolektivní intervence je zásah koalice vedené USA proti Iráku 20. března 2003, zmíněný v podkapitole 3.2 této práce. Tato akce, provedená v rámci operace „Irácká svoboda“ bez předchozího zmocnění Rady bezpečnosti, byla ze strany USA a Velké Británie legitimizována vedle údajného a nikdy nepotvrzeného držení zbraní hromadného ničení snahou o svržení vlády Saddáma Husajna, která se měla dopouštět rozsáhlého a soustavného porušování lidských práv Iráčanů.

Jakkoli bylo v obou těchto případech argumentováno primárně zájmem na ochraně obyvatelstva před opakovaným útlakem ze strany vlády, potažmo vládních ozbrojených složek, vzhledem k průběhu obou intervencí, které zahrnovaly i destrukci civilních objektů a přinesly značné lidské i ekonomické ztráty, je možné s úspěchem pochybovat o proklamovaných cílech. Tyto pochybnosti zjevně podporuje i fakt, že po ukončení intervencí a stažení intervenčních jednotek nedošlo v inkriminovaných regionech ke zklidnění situace a zejména v případě Iráku došlo prakticky ke zhroucení státu, jehož ekonomické a zejména etnické a náboženské problémy přetrvávají dodnes. Ve světle událostí následného vývoje tak vyvstává otázka, zdali oba výše zmíněné případy nebyly pouze snahou velmocí „změřit“ síly a posílit svůj vliv v daných regionech, přičemž ochrana lidských práv a obyvatelstva se staly vhodnou záminkou, jejímž účelem bylo tyto intervence ospravedlnit v očích veřejného mínění i mezinárodního společenství.

Humanitární intervence můžeme dále dělit z hlediska zmocnění ze strany Rady bezpečnosti na unilaterální, proběhnuvší bez pověření Rady bezpečnosti a multilaterální. V posledních desetiletích se setkáváme s řadou intervencí, proběhnuvších jak se souhlasem Rady bezpečnosti, tak z vlastní iniciativy intervenujících subjektů (viz např. výše zmíněné intervence v Iráku a Jižní Osetii). Příkladem multilaterální, tedy Radou bezpečnosti schválené vojenské intervence, je zásah jednotek mise INTERFET v průběhu krize ve Východním Timoru, na základě *rezoluce Rady bezpečnosti 1264* z 15. září 1999. Cílem této operace bylo především

zabránit ozbrojeným střetům indonéské armády a obyvatel Východního Timoru, které následovaly po referendu o osamostatnění Východního Timoru 30. srpna 1999.

Druhou skupinou jsou dle některých autorů neozbrojené humanitární intervence, uskutečňované prostřednictvím ekonomických a diplomatických prostředků. Intervenujícím v těchto případech nemusí být pouze státy, či vládní mezinárodní organizace, ale v nejširším pojetí konceptu i nevládní humanitární organizace. Intervence nemusí mít pouze podobu ekonomických opatření v podobě přerušení např. obchodních styků, ale naopak i dodávek humanitární pomoci, zdravotnického materiálu, léků či potravin osobám ohroženým humanitární krizí.⁵²

Pro účely této práce se nicméně hodlám zabývat primárně právními aspekty vojenských humanitárních intervencí, které z hlediska jejich podstaty považuji za zásah do vnitřních či vnějších záležitostí daného státu v pravém slova smyslu.

4.3 Legality a legitimita vojenské humanitární intervence

Základním problémem při hodnocení legality vojenské humanitární intervence je fakt, že se jedná o Chartou neupravený případ použití ozbrojené síly. Charta připouští pouze dva případy legálního použití síly; sebeobranu podle čl. 51 a donucovací opatření Rady bezpečnosti podle čl. 42. Z hlediska zásad mezinárodního práva je též nezbytné zmínit čl. 2 odst. 4 Charty, podle něhož se členové mezinárodního společenství „*vystříhají ve svých mezinárodních stycích hrozby silou nebo použití síly*“ a též čl. 2 odst. 7, obsahující výslovný zákaz, aby OSN „*zasahovala do věcí, které podstatně patří do vnitřní pravomoci kteréhokoli státu, ani nezavazuje členy, aby takové věci podrobovali řešení podle této Charty*“

⁵² JANSEEN, D.: Humanitarian Intervention and Genocide. *Journal of Genocide Research*, 10 (2), June 2008, 289-306

Z výše zmíněných ustanovení tedy zcela zřetelně vyplývá zájem omezit použití síly pouze na Radu bezpečnosti, či ji alespoň podřídit jejímu dohledu. Zjevným účelem je snaha předcházet nekontrolovanému použití ozbrojené síly vyjma případů stanovených Chartou. Dále je nezbytné si uvědomit, že humanitární intervence není donucovacím opatřením či zvláštním případem sebeobrany, popsanych v kapitole 3 této práce, ale zcela svébytným případem použití ozbrojené síly.

Z tohoto hlediska je třeba rozlišit intervence multilaterální a unilaterální. Multilaterální humanitární intervencí je ozbrojený zásah ze strany státu či skupiny států, k němuž dala souhlas Rada bezpečnosti. Nejedná se tak o iniciativu zasahujících subjektů, ale akce probíhá s vědomím a pod dohledem Rady bezpečnosti. Tento případ použití síly tak je možné posuzovat jako legální výjimku z obecného zákazu použití síly, upravenou v kapitole VII Charty.

Zcela odlišná situace ovšem nastává v případě unilaterální intervence, tedy zásahu bez zmocnění ze strany Rady bezpečnosti. Odborná veřejnost i státy se dosud jednoznačně neshodly na legalitě takového zásahu, byť může být motivován ochranou základních lidských práv a útlakem postiženého obyvatelstva. V současné době je možné se setkat s několika přístupy k této problematice. Teoreticky by na tento koncept bylo možné nahlížet jako 1) na existující právo států; tento názor se ovšem vyskytuje pouze sporadicky, 2) právo vznikající,⁵³ 3) nelegální, ale legitimní výjimečný akt, 4) nelegální akt bez jakékoli opory v mezinárodním právu;⁵⁴ přičemž není ani zřejmé, že by se v tomto směru ustálila dostatečná praxe států a došlo ke vzniku *opinio iuris*, nezbytných pro vznik mezinárodního obyčeje.⁵⁵

⁵³ Viz. HILPOLD, P., Humanitarian Intervention: Is There a Need for a Legal Reappraisal?, EJIL, vol 12, 2001, p. 461-463. [online]. Dostupné z <http://www.ejil.org/pdfs/12/3/1527.pdf> (navštíveno 4.4.2017)

⁵⁴ Čepelka Č., Šturma P. *op. cit.* 1, str. 690

⁵⁵ Tamtéž, str. 692

Z výše zmíněného tedy vyplývá, že jakkoli může být snaha o zabránění masivního porušování základních lidských práv dostatečně legitimním důvodem pro ozbrojený zásah proti porušujícímu subjektu, na samotný iniciativní zásah bez výslovného zmocnění Radou bezpečnosti je možné nahlížet jako na použití ozbrojené síly, které je ve zřejmém rozporu s platným mezinárodním právem.

Osobně se plně ztotožňuji s názorem, že koncept unilaterální humanitární intervence postrádá jakoukoli oporu v mezinárodním právu, zejména vzhledem k jeho velmi snadné zneužitelnosti k prosazení vlastních geopolitických zájmů. Velmi problematickou se ve světle rozdílného pojetí lidských práv, demokracie, vyznávaných hodnot a v neposlední řadě náboženského přesvědčení v různých kulturách a společenstvích jeví i legitimita konceptu. Stejně tak považuji za přinejmenším velmi nezodpovědné domnívat se, že euroamerický model (ne)fungování společnosti je možné mnohdy doslova vnutit společenstvím s odlišnými historickými zkušenostmi a hodnotovým žebříčkem prostřednictvím svévolného ozbrojeného zásahu, byť je ochrana lidského života, coby nejcennější hodnoty, zcela nepochybně ušlechtilým cílem a přímo povinností každého jednotlivce i člena mezinárodního společenství.

5 Koncept Responsibility to Protect

5.1 Vznik a charakteristika konceptu

Koncept Responsibility to Protect (Odpovědnost za ochranu, dále jen R2P) se v mezinárodním právu začíná formovat na přelomu tisíciletí, resp. koncem devadesátých let dvacátého století. Jak již bylo výše zmíněno, toto období se neslo ve znamení dramatických geopolitických změn, což se, zejména v souvislosti s genocidou ve Rwandě v roce 1994 a občanskou válkou v bývalé Jugoslávii během devadesátých let, projevilo postupným vznikem nových konceptů zásahů mezinárodního společenství vůči státům, které masivně porušují základní lidská práva svých občanů. Současně také došlo k oživení diskuse ohledně legality a legitimacy konceptu humanitární intervence, který většina států i odborníků nepovažovala a dodnes nepovažuje za ideální způsob řešení humanitárních krizí. Podle připomínek některých rozvojových zemí, ale i velmocí jako Ruska a Číny se mělo dokonce jednat pouze o „*nový, jinak ideově zdůvodněný pokus Západu o získání dominantního postavení a de facto o obnovení kolonialismu.*“⁵⁶

Koncept R2P byl poprvé zformulován v závěrečné zprávě s názvem Responsibility to Protect (Odpovědnost za ochranu, dále jen Zpráva) z 18. prosince 2001. Tato zpráva byla předložena Mezinárodní komisí pro studium intervence a suverenity států⁵⁷ (dále jen ICISS), jejíž založení bylo oficiálně oznámeno na zasedání Valného shromáždění v září 2000 tehdejším kanadským premiérem J. Chrétienem. Kanada touto iniciativou reagovala na výzvu tehdejšího generálního tajemníka OSN Kofi Annana, „*aby se mezinárodní společenství začalo vážně zabývat otázkou přístupu*

⁵⁶ BÍLKOVÁ, Veronika: The Responsibility to Protect – Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty [recenze]. Mezinárodní vztahy 2003 (3), str. 98 [online]. Dostupné z <https://mv.iir.cz/article/view/89> (navštíveno 27.3.2017)

⁵⁷ International Commission on Intervention and State Sovereignty

*k masivnímu porušování lidských práv a mezinárodního humanitárního práva.*⁵⁸

Tato zpráva, vnitřně členěná na osm tematických kapitol, jednak zavádí nový termín „Odpovědnost za ochranu“ místo značně problematického označení „humanitární intervence“, které bylo do značné míry zdiskreditováno v důsledku výše zmíněného zásahu NATO v bývalé Jugoslávii v roce 1999, jednak formuluje základní zásady, chráněné hodnoty, konkrétně suverenitu, lidská práva a zákaz použití ozbrojené síly, a zejména pak vztahy mezi nimi. Současně se zaměřuje i na možná řešení probíhajících krizí a na roli mezinárodního společenství, resp. Rady bezpečnosti.⁵⁹

Podle Zprávy by měl být koncept R2P širěji zaměřený oproti původní humanitární intervenci, byť jeho účel, tzn. ochrana utlačovaného a trpícího obyvatelstva, zůstává v podstatě shodná s účelem humanitární intervence. Zpráva se rovněž zaměřuje na jednu ze základních zásad mezinárodního práva, zásadu suverenity států. Tuto zásadu pojímá nikoli jako pouhou kontrolu vůči vlastnímu obyvatelstvu, ale nově též jako odpovědnost za ochranu a péči o obyvatelstvo. Zároveň předpokládá, že zájem na ochraně základních lidských práv již není pouze záležitostí národních států, ale celého mezinárodního společenství.⁶⁰ Koncept R2P je v tomto pojetí založen na třech pilířích či základních povinnostech; povinnosti prevence, povinnosti reakce a povinnosti obnovy.⁶¹

Podle názoru Komise je právě prevence nejdůležitějším nástrojem konceptu; vychází se zde očividně z přesvědčení, že předcházení krizí je výhodnější, jednodušší a v první řadě bezpečnější z hlediska ztrát na

⁵⁸ BÍLKOVÁ, Veronika. Odpovědnost za ochranu (R2P): nová naděje nebo staré pokrytectví?. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Ediční středisko, 2010. Prameny a nové proudy právní vědy. ISBN 978-80-87146-27-9. str. 35

⁵⁹ Bílková V., *op. cit.* 58, str. 36

⁶⁰ Tamtéž, str. 36

⁶¹ The Responsibility to Protect – Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty, December 2001. p. 19 [online].

Dostupné z <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf> (navštíveno 27.3.2017)

životech i majetku, než jejich následné řešení a odstraňování případných následků např. vojenského zásahu. Prevence zahrnuje poměrně širokou škálu prostředků zmírnění a odstranění příčin nejen vnitrostátního, ale i mezinárodního napětí, které by mohlo vyústit v krizi, žádající si zásah mezinárodního společenství. Tyto potenciální příčiny napětí je možné odstranit jak nástroji politickými, v podobě např. demokratizace a zefektivnění vlády, tak ekonomickými, formou odstraňování sociálních nerovností, nebo vojenskými, typicky rozmístěním ozbrojených složek v krizových oblastech. Povinnost prevence má především stát, na jehož území hrozí vznik krize, teprve v případě jeho selhání či přímém vyvolání krize ICISS předpokládá zásah mezinárodního společenství.⁶²

Povinnost reakce, coby zásahu v případě selhání prevence, se v pojetí R2P neomezuje pouze na použití vojenské síly, jako v případě unilaterální humanitární intervence, které sice připouští jako možné, ale vždy krajní řešení, ale předpokládá zásah primárně prostřednictvím nevojenských prostředků, např. formou hospodářských sankcí, diplomatických jednání či vysláním mírových operací OSN.⁶³ K vojenskému zásahu tak může dojít pouze v případě, že dojde k selhání všech alternativ, nebo se tyto jeví jako zcela nedostatečné. Zároveň je třeba připomenout, že při výběru použitých prostředků je třeba dbát požadavků proporcionality a nezbytnosti, tzn. případná škoda způsobená zásahem nesmí převyšovat újmu, jenž by vznikla v případě, že by k zásahu nedošlo.⁶⁴ Autoritou dávající souhlas či pokyn k provedení ozbrojeného zásahu zůstává podle Zprávy i nadále Rada bezpečnosti.

Patrně nejvýznamnější inovací oproti koncepci humanitární intervence je povinnost obnovy v případě vojenského zásahu. Důležitost obnovy spatřuje ICISS zejména v tom, že pouze obnovení bezpečnosti, fungující vlády a též ekonomiky je zárukou budoucího poklidného vývoje státu.

⁶² Bílková V., *op. cit 56*, str. 99

⁶³ Bílková V., *op. cit 58*, str. 36

⁶⁴ Bílková V., *op. cit 56*, str. 99

Zpráva zde zdůrazňuje zejména spolupráci mezinárodního společenství s místními autoritami a obyvatelstvem při této obnově, stejně jako využití místních zdrojů.

Tato spolupráce se pro obnovu státu a stabilizaci společnosti, mnohdy rozdělené ekonomickými, politickými i náboženskými problémy, jeví jako zcela nezbytné. ICISS zároveň velmi důrazně zmiňuje, že plán obnovy musí být připraven ještě před vlastním zásahem a podotýká, že dosavadní zásahy tuto přípravu až příliš často postrádaly.⁶⁵

Příkladem zásahu, proběhnuvšího bez předchozího zpracování plánů obnovy bezpečnosti a ekonomiky intervenovaného státu může být již dříve zmíněný zásah USA proti Iráku 20. března 2003, v jehož důsledku došlo nejen ke zhroucení režimu Saddáma Husajna, ale též k rozpadu státní správy a zejména bezpečnostních složek a armády, což v konečné fázi vedlo ke ztrátě obranyschopnosti státu vůči místním teroristickým organizacím, např. tzv. Islámskému státu. Této teroristické organizaci se po odchodu spojeneckých sil z Iráku v roce 2011, podařilo v Iráku v roce 2014 obsadit rozsáhlá území, včetně velkých měst jako Mosul či Tikrít. Dalším příkladem, který bude podrobněji popsán v kapitole sedm této práce, je vojenský zásah v Libyi proti režimu plukovníka Muammara Kaddáfího, v jehož případě by bylo možné o připravenosti plánu obnovy též úspěšně pochybovat.

Zpráva R2P nebyla mezinárodním společenstvím přijata jednoznačně, byť převažovalo celkově pozitivní hodnocení. Někteří odpůrci, např. David Chandler, kritizovali její přílišnou vstřícnost vůči intervenujícím subjektům, přičemž po zkušenostech s unilaterální humanitární intervencí poukazovali na zneužitelnost konceptu silnými subjekty k posilování vlivu v krizových oblastech. Druhá skupina, reprezentovaná

⁶⁵ The Responsibility to Protect, *op. cit.* 60, str. 39: „Too often in the past the responsibility to rebuild has been insufficiently recognized, the exit of the interveners has been poorly managed, the commitment to help with reconstruction has been inadequate, and countries have found themselves at the end of the day still wrestling with the underlying problems that produced the original intervention action.“

např. americkým autorem Thomasem Weissem, naopak považovala koncept za příliš mírný, s poměrně úzce vymezenými důvody intervence. Objevili se i kritici jako Adam Roberts, namítající přílišnou vágnost celého konceptu, který nezodpovídá některé důležité otázky, například praktické plnění povinnosti obnovy.⁶⁶

Dalšími klíčovými dokumenty, přijatými v souvislosti s reakcí na formulování konceptu R2P, byly zpráva Panelu na vysoké úrovni pro hrozby, výzvy a změnu *Bezpečnější svět: naše sdílená odpovědnost*⁶⁷ z 2. prosince 2004 a zpráva generálního tajemníka OSN *Ve větší svobodě: směrem k rozvoji, bezpečnosti a lidských práv pro všechny*⁶⁸ z 21. března 2005. Obě zprávy koncept R2P podpořily a zároveň poněkud modifikovaly. Příkladem těchto modifikací může být opatrnější přístup k použití síly a vyloučení jeho použití bez zmocnění Rady bezpečnosti,⁶⁹ návrh systému, v jehož rámci by jednotliví členové Rady bezpečnosti sdělovali ostatním členům svůj postoj ještě před hlasováním o příslušných rezolucích a dále výzva, aby se členové Rady neuchylovali k využití práva veta v případech genocidy či jiných hromadných porušení lidských práv⁷⁰.

Obě zprávy rovněž výrazně specifikují okruh porušení lidských práv, při nich je možné koncept R2P aktivovat, a to na případy genocidy a etnických čistek a dále podle Panelu na závažná porušení mezinárodního humanitárního práva a podle generálního tajemníka na zločiny proti lidskosti.⁷¹

Takto upravený koncept byl generálním tajemníkem předložen mezinárodnímu společenství na Světovém summitu, pořádaném v září

⁶⁶ Bílková V., *op. cit.* 58, str. 39

⁶⁷ A more secure world: Our shared responsibility, Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Change, 2 December 2004, [online] Dostupné z http://www.un.org/en/peacebuilding/pdf/historical/hlp_more_secure_world.pdf (navštíveno 28.03.2017)

⁶⁸ Report of the Secretary-General, In larger freedom: towards development, security and human rights for all, 21 March 2005 [online] Dostupné z http://www.un.org/en/peacebuilding/doc_hisdocs.shtml (navštíveno 28.3.2017)

⁶⁹ Bílková V., *op. cit.* 58, str. 40

⁷⁰ A more secure world, *op. cit.* 67, str. 82, par. 256

⁷¹ Bílková V., *op. cit.* 58, str. 41

2005. Přes nastíněné úpravy a podporu ze strany generálního tajemníka se některé supervelmoci ke konceptu jako takovému stavěly značně odmítavě. Čína s Ruskou federací například zcela zpochybnily nutnost existence tohoto či obdobného konceptu, přičemž poukázaly na již existující a právně upravené mechanismy obsažené v kapitole VII Charty, které dle jejich mínění byly pro řešení humanitárních krizí zcela dostačující. USA dále projevíly obavu z omezení rozhodovací pravomoci Rady bezpečnosti, v důsledku čehož by teoreticky mohli být někteří členové nuceni zasahovat proti své vůli a naopak nemohli zasahovat v oblastech svého zájmu a vymíňovali si zakotvení konceptu R2P pouze jako morálního závazku, nikoli právní normy.⁷²

Přes tyto problémy se nicméně zejména vzhledem k postupné změně postoje USA podařilo v průběhu roku 2005 připravit další pozměněnou kompromisní variantu, podle níž má R2P v první řadě každý jednotlivý stát a až v případě jeho neschopnosti či neochoty tuto svou povinnost splnit přebírá odpovědnost mezinárodní společenství, které může v krajním případě přikročit ke kolektivní donucovací akci.⁷³ Další úpravou bylo zavedení tzv. tří pilířové struktury konceptu, jejíž první pilíř zahrnuje odpovědnost států za ochranu vlastního obyvatelstva před genocidou, etnickými čistkami, válečnými zločiny a zločiny proti lidskosti, druhý pilíř pak připravenost mezinárodního společenství poskytnout v této oblasti podporu a pomoc a třetí pilíř odpovědnost mezinárodního společenství za ochranu v případě selhání či nezájmu státu, na jehož území hrozí vznik humanitární krize, při využití mechanismů obsažených v Chartě.⁷⁴

Takto zformulovaný koncept R2P byl následně zařazen do *Závěrečného dokumentu Světového summitu*, který byl následně 20. září 2005 konsenzuálně přijat Valným shromážděním OSN.

⁷² Bílková V., *op. cit.* 58, str. 42

⁷³ Tamtéž, str. 45

⁷⁴ Tamtéž

5.2 Podmínky uskutečnění (vojenského) zásahu

Jak již bylo výše zmíněno, pro aktivaci konceptu R2P je nezbytné naplnění předpokladů vyjádřených v *Závěrečném dokumentu*. Základní podmínkou je situace, kdy na území států dochází k páčání čtyř druhů mezinárodních zločinů. Těmito zločiny jsou genocida (násilí páchané vůči příslušníkům národní, etnické, rasové či náboženské skupiny s cílem tuto částečně či úplně zničit⁷⁵), etnické čistky (dosud samostatně neupraveny, obvykle řazeny pod zločiny proti lidskosti dle čl. 7 Římského statutu⁷⁶), zločiny proti lidskosti (viz čl. 7 Římského statutu) a válečné zločiny.⁷⁷

Druhou podmínkou, byť ne zcela jednoznačně vyložitelnou, je zjevné selhání státu, na jehož území k těmto aktivitám dochází, při plnění své povinnosti chránit obyvatelstvo. Toto selhání může mít podobu nejen aktivního jednání ze strany státu, který se například genocidy dopouští úmyslně podporou bojujících s cílem „vyřešit“ etnické problémy na svém území, ale i pasivity, kdy stát není objektivně schopen např. z ekonomických či mocenských důvodů uskutečnit adekvátní protiakce, nebo svým úmyslným nejednáním probíhající násilnosti *de facto* podporuje.

Určité interpretační problémy přináší použití samotného termínu *zjevné selhání*, které evokuje tzv. zhroucené státy, tzn. státy, v nichž dojde ke zhroucení státní moci, v jejímž důsledku stát není schopen vnější ani vnitřní bezpečnost.⁷⁸ To ovšem nemusí být nutně pravda, protože páčání výše zmíněných zločinů mohou podporovat či přímo provádět i státy zcela fungující.

V této souvislosti je též třeba si uvědomit, že samotný vojenský zásah představuje až poslední, výjimečnou možnost reakce na probíhající krizi. S tímto úzce souvisí podmínka zmocnění k vojenskému zásahu Radou

⁷⁵ Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia z 8. prosince 1948, čl.II [online] Dostupné z <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-genocida.pdf> (navštíveno 30.3.2017)

⁷⁶ Bílková V., *op. cit* 58, str. 69

⁷⁷ Viz Ženevské úmluvy I,II,III,IV z roku 1949 a Dodatkového protokolu I z roku 1977

⁷⁸ Bílková V., *op. cit* 58, str. 74

bezpečnosti, vyjádřená v odstavci 139 *Závěrečného dokumentu*, který výslovně odkazuje na mechanismy obsažené v kapitole VII Charty. Zjevným smyslem tohoto požadavku je vyloučit svévolné použití ozbrojené síly, jejímž příkladem je v předchozí kapitole zmíněná unilaterální humanitární intervence k posílení vlastního vlivu intervenujícího státu v dané oblasti.

Ve spojení s vojenským zásahem je též třeba zmínit i původní požadavek ICISS, byť neobsažený v *Závěrečném dokumentu*, týkající se obnovy stability státu po proběhnuvším zásahu, která může mít podobu přímých a strukturálních opatření. Za přímá opatření je možné považovat např. potrestání osob, které dopouštěly výše zmíněných zločinů či poskytnutí pomoci a odškodnění jejich obětem, strukturálními opatřeními může být podpora nové vlády, zajištění vnitřní i vnější bezpečnosti, fungování státních institucí a v neposlední řadě i ekonomická obnova poškozeného území či repatriace uprchlíků.⁷⁹ Smyslem těchto opatření je zajistit stabilizaci regionu a zabránit úplnému zhroucení státní moci a s tím spojené případné eskalace a pokračování konfliktu, kvůli němuž došlo k zásahu. Zároveň je tímto kladen požadavek na větší zodpovědnost potenciálních interventů, což lze, vzhledem k lehkomyšlnosti, s níž v některých případech mnozí interventi k humanitárně motivovaným intervencím a zejména jejich důsledkům přistupovali, jen ocenit.

5.3 Koncept R2P a unilaterální humanitární intervence

Z výše uvedených poznatků je možné dovodit, že koncept R2P se od konceptu unilaterální humanitární intervence (dále UHI) odlišuje ve třech základních bodech. První odlišností je vymezení okruhu případů, v nichž je možné zásah vůči státu uskutečnit. Mezitím co koncept R2P striktně vymezuje pouze čtyři případy závažného porušování lidských práv, v případě UHI je toto vymezení podstatně širší a méně určité. To poskytuje interventovi zřetelně větší okruh „příležitostí“ k zásahu,

⁷⁹ Bílková V., *op. cit* 58, str. 82

které nutně nemusí být motivovány pouze ochranou strádajícího obyvatelstva, byť je důvod ochrany obyvatelstva před útlakem možné považovat za legitimní. R2P by tak v pojetí obsaženém v *Závěrečném dokumentu* mohlo výrazně omezit možnost zneužití ozbrojené síly za účelem posílení mocenské pozice intervenanta, byť se na právním vymezení všech čtyř výše zmíněných zločinů dosud neshodlo celé mezinárodní společenství.⁸⁰

Druhá odlišnost spočívá ve vyznávaných principech. Koncept R2P se zaměřuje v první řadě na prevenci, tzn., snaží se předcházet vzniku či eskalaci konfliktů a krizí, přičemž zásah v jakékoli podobě považuje za přijatelný pouze v případě, že cílový stát není schopen či nemá zájem plnit svou základní povinnost, tj. chránit obyvatelstvo. Tuto povinnost ochrany má primárně stát a až sekundárně mezinárodní společenství. UHI naopak klade důraz zejména na reakci, tzn. ozbrojený zásah bez svolení státu, na jehož území je tento uskutečňován, přičemž se nezaměřuje na další vývoj intervenovaného státu poté, co zásah proběhne a dosavadní vláda bude odstraněna.

Třetí odlišností je zcela rozdílný přístup k vojenskému zásahu a jeho právnímu základu. Zatímco koncept R2P považuje ozbrojený zásah vždy za krajní řešení a preferuje především diplomatické či ekonomické zásahy, podstatou UHI je právě vojenský zásah. Koncept R2P zároveň pro vojenský zásah vyžaduje vždy zmocnění ze strany Rady bezpečnosti výslovným odkazem na kapitolu VII Charty a tím i její čl. 42 a zcela tak vylučuje svévolné iniciativní zásahy. Naproti tomu UHI představuje příklad použití ozbrojené síly bez výslovného zmocnění Rady bezpečnosti, přičemž klade důraz zejména na legitimitu takového zásahu, kterou spatřuje především v úmyslu intervenanta chránit základní lidská práva obyvatel cílového státu.

⁸⁰ Tamtéž, str. 69

Ačkoli přijímání konceptu R2P neprobíhalo zcela bez problémů, o jeho obsahu se stále vede diskuse a pravděpodobně se bude postupně dále vyvíjet, je možné dospět k závěru, že ve své současné podobě představuje pro většinu mezinárodního společenství přijatelnou alternativu konceptu UHI, s jejíž akceptací měly zejména Ruská federace a Čína zásadní ideologické problémy.

Koncept R2P v podobě formulované v *Závěrečném dokumentu* tak může představovat určité minimum v oblasti celosvětové ochrany základních lidských práv, na němž byla nalezena shoda napříč mezinárodním společenstvím,⁸¹ přičemž možnost jeho dalšího zpřesňování a případného zefektivňování zůstává i nadále otevřena.

⁸¹ Bílková V., *op. cit* 58, str. 99

6 Vojský zásah v Libyi v roce 2011

6.1 Vývoj událostí před počátkem krize

Občanskou válku v Libyjské arabské džamáhíriji (dále jen Libye) v roce 2011 je možné bez nadsázky označit za pokračování řady nepokojů a povstání proti, dle evropského chápání demokracie, autokratickým vládám ve státech severní Afriky, které začaly na přelomu let 2010 a 2011 a v podstatě pokračují až do dnešní doby (viz např. Sýrie, Jemen). První zemí, v níž došlo v rámci tzv. „Arabského jara,“ jak toto období státních převratů bývá někdy nazýváno, k nepokojům, se stalo Tunisko. Spouštěčem se stalo sebeupálení Muhammada al-Bú Azízího 17. prosince 2010 v Sidi Bouzid, následovaným vlnou protivládních protestů, po nichž tehdejší prezident Zajn al-Ábidín Bin Alí na svůj post 14. ledna 2011 rezignoval, rozpustil vládu a uprchl do exilu v Saúdské Arábii.

Obdobnou situaci bylo možné sledovat i v Egyptě, kde vypukla tzv. „Revoluce 25. ledna“ na káhírském předměstí at-Tahrír. Protesty, jimž byla v médiích věnována značná pozornost, trvaly až do 11. února 2011, kdy tehdejší prezident Muhammad Husní Mubáarak oznámil svou rezignaci, přičemž faktickou moc převzal s podporou armády předseda Nejvyšší vojenské rady Muhammad Hosejn Tantaví. 2. června 2012 uložil káhírský soud bývalému prezidentu Mubáarakovi trest doživotního odnětí svobody za podíl na smrti demonstrantů během demonstrací, prezident byl obvinění zproštěn až novým rozhodnutím soudu v roce 2014.⁸²

Novým prezidentem se stal po prvních demokratických volbách 20. června 2012 člen Muslimského bratrstva Muhammad Mursí, který byl v důsledku svého fundamentalismu a snahy o autokratickou vládu po masových demonstracích 3. července 2013 svržen armádou pod vedením ministra obrany, generála Abd al-Fattáha as-Sísího, který byl následně v červnu 2014 zvolen novým prezidentem.

⁸² Novinky (2014), 29.11.2014, Mubarak je nevinný, rozhodl soud. [online] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/354914-mubarak-je-nevinny-rozhodl-soud.html> (Navštíveno 10.04.2017)

Počátek nepokojů v Libyi v podstatě nijak nevybočoval z průběhu dosavadních nepokojů v sousedních zemích. Obdobné byly v zásadě i původní důvody nepokojů, jejichž cílem měla být určitá reforma či přestavba stávající vlády plukovníka Muammara Kaddáfího. Z historického i demografického vývoje není překvapivé, že první nepokoje vypukly v kyrenaiských městech Benghází, al-Bajdá a Darná. Důvod spočívá v historickém rozdělení Libye na tři kulturně i politicky odlišné a do jisté míry i konkurenční oblasti; Kyrenaiku s centrem v Benghází, Tripoliskem a Fezzánem.⁸³

Po nekrvavém svržení monarchie při operaci „*Jeruzalém*“ 1. září 1969 organizací Svobodných unionistických důstojníků, vedené tehdejším kapitánem Kaddáfím, došlo v rámci upevňování moci a přeměny monarchie na klasický autoritářský režim k přenesení mocenského centra z Benghází do Tripolisu. Kyrenaika tak i kvůli zavedení systému vlády, založeném na panarabském nacionalismu, fundamentálním islámu a kmenových tradicích se silnými prvky klientelismu, který lokální autority činil závislými a loajálními ke Kaddáfího vládě,⁸⁴ ztratila své privilegované postavení a později po zavedení ekonomických reforem s prvky arabského socialismu silně utrpělo i místní zdravotnictví, infrastruktura a systém poskytování služeb.⁸⁵

K výraznému zlepšení hospodářské situace došlo později v rámci tzv. „*zelené přestavby*“ v letech 1988 – 1996, vedoucí k částečné liberalizaci ekonomiky, obnovení soukromého sektoru podnikání a celkovému zklidnění do té doby značně dobrodružné a nepředvídatelné vnitřní i zahraniční politiky. Tyto změny byly následovány vyhlášením „*Velké zelené charty lidských práv v epoše mas*“, která vedla k částečnému politickému uvolnění.⁸⁶ Další zlepšení a zvýšení možností

⁸³ HAIMZADEH, Patrick. *V srdci Kaddáfího Libye*. Brno: Jota, 2011. 155, [8] s. obr. příl. ISBN 978-80-7217-911-4 (váz.). str. 27-29

⁸⁴ GOMBÁR, Eduard. *Dějiny Libye*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-363-1, str. 124

⁸⁵ Haimzadeh P., *op. cit 83*, str. 140 - 143

⁸⁶ Gombár E., *op. cit 84*, str. 131

obchodu následně přineslo i zrušení sankcí OSN rezolucí 1506 z 12. září 2003, uvalených na Libyi v souvislosti s *Afěrou Lockerbie* rezolucemi 748 z 31. března 1992 a 883 z 11. listopadu 1993, a formální odvolání embarga v září 2004, uvaleného na Libyi ze strany USA.

Zrušením sankcí se též výrazně zlepšilo mezinárodní postavení Libye, což se velmi brzy projevilo intenzivní spoluprací některých států EU, zejména Itálie, Velké Británie a Francie, které již dříve nesly výše zmíněná obchodní omezení se značnou nelibostí, s Kaddáfího režimem. Příkladem této „normalizace“ vztahů může být například státní návštěva tehdejšího britského předsedy vlády Tonyho Blaira v březnu 2004 a květnu 2007, tehdejší americké ministryně zahraničí Condoleezy Riceové v září 2008, pozvání Kaddáfího na státní návštěvu Francie vládou prezidenta Sarkozyho v prosinci 2007⁸⁷ či setkání s italským premiérem Silvio Berlusconiem v říjnu 2003 a 2004.

Tradičně silné obchodní vazby s Itálií se mimo jiné projevíly i uzavřením *Italsko-libyjské smlouvy o přátelství* 30. srpna 2008, v níž se Berlusconiho vláda zavázala k vyplacení 5 mld. dolarů formou investic do libyjské infrastruktury výměnou za potírání nelegální migrace do Itálie libyjskými bezpečnostními složkami. K zajištění tohoto úkolu došlo ke zřízení společných posádek hlídkových lodí, které s využitím satelitního pozorování velmi navracely ilegální migranty na libyjské pobřeží.⁸⁸ Za zmínku stojí i uzavření kontraktu firmy British Petroleum s Libyí ve výši 900 mil. dolarů během návštěvy Tonyho Blaira v květnu 2007.

Ani tyto postupné změny ovšem nedokázaly a ani si nekladly za cíl omezit klientelismus a kmenové uspořádání země, v jehož rámci docházelo k přerozdělování bohatství plynoucího z prodeje nerostných

⁸⁷ Návštěvě předcházelo uzavření kontraktu na dodávku zbraní Francií v hodnotě 300 milionů euro, následovaným dalšími zbrojními a hospodářskými kontrakty v celkové hodnotě 3,2 mld. euro. Někteří autoři zmiňují i údajnou finanční podporu Nicolase Sarkozy ze strany Kaddáfího režimu v prezidentských volbách. Viz Gombár E., *op. cit* 84, str. 154

⁸⁸ Tento systém navracení ilegálních migrantů se ve srovnání s opatřeními přijatými během tzv. „migrační krize“ v roce 2016 ukázal jako velmi efektivní a patrně proto se stal předmětem kritiky nevládních humanitárních organizací. Viz Gombár E., *op. cit* 84, str. 153

surovin, zejména ropy, a obchodu. Kaddáfího vláda se tradičně opírala o armádu a sobě loajální kmeny, které tak zcela logicky měly výhodnější pozici při čerpání finančních prostředků a výhod. Z toho důvodu postupně rostla nespokojenost mezi místními, původní vládou protežovanými kmeny v oblasti Kyrenaiky, která se díky systému rodových vazeb v rámci kmenů i mezi nimi následně přenášela na místní obyvatelstvo.⁸⁹

6.2 Počátek krize (období do přijetí rezoluce 1970)

Spouštěčem občanské války se staly zpočátku relativně pokojné protesty v kyrenaických městech Běnghází, al-Bajdá a Darná ve dnech 13. až 16. února 2011, původně namířené proti neuspokojivé bytové politice v této oblasti. Již 15. února došlo k prvním násilným demonstracím v Běnghází, kdy dav vyjadřoval nesouhlas se zatčením opozičního právníka Fathí Tarbila, zastupujícího rodiny vězňů, zabitých v tripolské věznici Abú Salim v roce 1996.⁹⁰ Při souběžně probíhajících demonstracích v Az-Záwiji a Az-Zintánu vypálil dav policejní stanice a demonstrující se začali dožadovat odstoupení plukovníka Kaddáfího z čela vedení země.

Dne 16. února došlo opět v Běnghází, al-Bajdá a Darná k dalším násilným demonstracím. Potlačování demonstrací si v al-Bajdá vyžádalo čtyři mrtvé, velitel zasahujících bezpečnostních složek byl po tomto zásahu odvolán ze své funkce.⁹¹ Následující den došlo v rámci vyhlášení „*Dne libyjského hněvu*“, který na výzvu Národní konference libyjské opozice připadl na 17. únor, a jenž měl připomenout protesty proti karikaturám proroka Mohameda, konaných v roce 2006 před italským konzulátem v Běnghází, k dalším násilným střetům v Běnghází, al-Bajdá, Darná, Adždábíji a az-Zintánu. Bezpečnostní složky se pokusily dav

⁸⁹ Haimzadeh P., *op. cit* 83, str. 93-94

⁹⁰ Gombár E., *op. cit* 84, str. 164

⁹¹ Novinky (2011), 17.02.2011, Protesty proti Kaddáfího režimu si vyžádaly šest obětí. [online] Dostupné z <https://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/225574-protesty-proti-kaddafiho-rezimu-si-vyzadaly-sest-obeti.html> (navštíveno 10.04.2017)

rozehnat ostrou střelbou, která si podle zprávy Humans Right Watch (dále jen HRW) vyžádala 24 obětí⁹² a více než 70 zraněných.

V následujících dnech se protesty rozšířili i do Tripolisu, mírumilovní protestující vypálili budovy bezpečnostních složek, tzv. revolučních výborů, budovu ministerstva vnitra, sídlo státní televize a rozhlasu a též Lidovou halu, v níž zasedal Všeobecný lidový kongres.⁹³ Ve své další zprávě z 18. února HRW uvedla, že se počet mrtvých zvýšil na 84 osob, když se zejména v Benghází, jehož některé části opustila policie, rozhořely další střety mezi demonstranty a bezpečnostními složkami, a vyzvala Kaddáfího vládu, aby „*neprodleně ukončila útoky na mírumilovné protestující a ochránila je před útoky provládních ozbrojených složek.*“⁹⁴ Ve stejný den se ovšem v Tripolisu konala i demonstrace na podporu stávající vlády. Dne 18. února se vládní ozbrojené složky z Benghází stáhly a zanechaly ho tak v rukou protestujících. Protesty se tak začaly měnit v povstání.

Nutno poznamenat, že HRW tyto i následující násilné protesty, podobně jako řada evropských a amerických sdělovacích prostředků, opakovaně popisovala jako zcela pokojné a mírumilovné⁹⁵ a postup bezpečnostních složek jako neodůvodněný masakr bezbranných demonstrantů. Objevily se i zprávy o nasazení bojových letounů proti demonstrantům v Tripolisu,⁹⁶ nasazení tanků, dělostřelectva, helikoptér,

⁹² Human Rights Watch (2011). *Libya: Security Forces Fire on 'Day of Anger' Demonstrations*, 18.2.2011 [online] Dostupné z <https://www.hrw.org/news/2011/02/17/libya-security-forces-fire-day-anger-demonstrations> (Navštíveno 10.04.2017)

⁹³ Gombár E., *op. cit 84*, str. 164

⁹⁴ Human Rights Watch (2011). *Libya Security Forces Kill 84 Over Three Days*, 18.12.2011, [online] Dostupné z <https://www.hrw.org/news/2011/02/18/libya-security-forces-kill-84-over-three-days> (Navštíveno 10.04.2017)

⁹⁵ Human Rights Watch (2011), *op. cit 92* "The security forces' vicious attacks on peaceful demonstrators lay bare the reality of Muammar Gaddafi's brutality when faced with any internal dissent," said Sarah Leah Whitson, Middle East and North Africa director at Human Rights Watch. "

⁹⁶ Zprávy aktuálně (2011) 21.02.2011 Letadla bombardují civilisty v Tripolisu, tvrdí svědci [online] Dostupné z <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/letadla-bombarduji-civilisty-v-tripolisu-tvrdi-svedci/r~i:article:691717/?redirected=1491829119> (Navštíveno 10.04.2017)

ostřelovačů i zahraničních žoldnérů z Čadu,⁹⁷ podložených výpověďmi údajných očitých svědků. Ačkoli o nasazení těžkých zbraní a letectva nemůže být v pozdějších fázích konfliktu pochyb, jejich nasazení, stejně jako angažmá žoldnérů v prvních dnech konfliktu bylo v červnu 2011 zpochybněno ze strany Amnesty International (dále jen AI) jako nepodložené či falešné, stejně jako řada obdobných „očitých“ svědectví.⁹⁸

Podle zprávy HRW z 20. února stoupl počet obětí na 223, přičemž největší protesty se opět měly konat v Benghází v souvislosti s pohřby 84 povstalců zabitých v předchozích dnech. HRW se ve své zprávě odvolávala na svědectví lékařského personálu v nemocnici v Al Jala, a dále na očitě svědectví jednoho z demonstrantů, podle něhož se protestů a manifestací spojených s pohřbem účastnilo více než deset tisíc osob. Zpráva též uvádí, že vláda přerušila veškeré internetové spojení Benghází se zbytkem země a začala zatýkat všechny jí známé osoby, které podávaly informace o průběhu protestů zahraničním zpravodajcům.⁹⁹

Ráno 21. února vystoupil s projevem Kaddáfího syn Sajf Al-Kaddáfí, který varoval před rozpoutáním občanské války, upozornil, že se povstalci zmocnili vojenských skladů a těžké techniky, a přislíbil okamžitou schůzi parlamentu a projednání nových reforem a zvýšení platů. Zároveň odmítl spekulace, že plukovník Kaddáfí uprchl ze země, naopak slíbil zajištění bezpečnosti za každou cenu a případný boj do poslední minuty a kulky.¹⁰⁰ Toto prohlášení, společně s prohlášením plukovníka Kaddáfího z 22. února, že by Libye měla být vyčištěna dům po domě, poté 24. dubna HRW prezentovala jako přiznání úmyslu rozpoutat násilí proti libyjskému

⁹⁷ Novinky (2011), 20.02.2012, Kaddáfí nasadil proti demonstrantům tanky a žoldnéře, zmasakrovali 200 lidí. [online] Dostupné z <https://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/225728-kaddafi-nasadil-proti-demonstrantum-tanky-a-zoldnere-zmasakrovali-200-lidi.html> (Navštíveno 10.04.2017)

⁹⁸ Gombár E., *op. cit* 84, str. 165

⁹⁹ Human Rights Watch (2011). *Libya: Governments Should Demand End to Unlawful Killings*, 20.2.2011 [online] Dostupné z <http://www.hrw.org/news/2011/02/20/libya-governments-should-demand-end-unlawful-killings> (Navštíveno 08.04.2017)

¹⁰⁰ Aljazeera (2011) 21.02.2011, Gaddafi's son in civil war warning [online] Dostupné z: <http://www.aljazeera.com/news/africa/2011/02/2011220232725966251.html> (Navštíveno 10.04.2017)

lidu (admitted the systematic intent behind the violence unleashed on the Libyan population).¹⁰¹

22. února se politická pozice Kaddáfího režimu zhoršila poté, co LAS odsoudila násilí páchané proti civilistům, v důsledku čehož bylo Libyi následně pozastaveno členství v této organizaci.¹⁰² Toto vyjádření bylo uvítáno i ze strany Rady bezpečnosti v prohlášení jejího předsedy Viottiho. Dle prohlášení Rada bezpečnosti vyjádřila vážné znepokojení (grave concern) nad situací v Libyi a vyzvala k okamžitému ukončení násilí proti obyvatelstvu a vyzvala vládu k celonárodnímu dialogu o legitimních požadavcích protestujících¹⁰³.

Rada bezpečnosti dále vyzvala Kaddáfího vládu, aby dodržela své závazky chránit obyvatelstvo, umožnila přístup zahraničních pozorovatelů do země, umožnila výkon svobody shromažďování a nebránila přístupu k informacím.¹⁰⁴ Ve stejném duchu jako LAS se 23. února vyjádřila i AU, když vyjádřila znepokojení nad používáním zbraní proti mírumilovným protestujícím a vyzvala k okamžitému ukončení násilností.¹⁰⁵ Demonstrace se 22. února nevyhnuly ani hlavnímu městu Tripolisu, kde podle některých zpráv ležela v ulicích mrtvá těla společně se zraněnými, kterým měli příslušníci bezpečnostních složek odpírat ošetření.¹⁰⁶ Ve stejný den prohlásil Kaddáfí v téměř hodinovém projevu, že „*nikdy nemůže opustit svou zemi* „ a že za ni „*zemře jako mučedník*.“¹⁰⁷ Pozice vlády se však dále oslabila poté, co na svůj post rezignoval prominentní

¹⁰¹ Human Rights Watch (2011). *Civil Society: UN General Assembly should suspend Libya's UN Human Rights Council membership*, 24.2.2011 [online] Dostupné z <http://www.hrw.org/news/2011/02/24/civil-society-un-general-assembly-should-suspend-libya-s-un-human-rights-council-mem> (Navštíveno 10.04.2017)

¹⁰² Tamtéž

¹⁰³ Security Council of UN (2011). *Security Council press Statement on Libya*, 22.2.2011 [online] Dostupné z <http://www.un.org/News/Press/docs/2011/sc10180.doc.htm> (Navštíveno 10.04.2017)

¹⁰⁴ Tamtéž

¹⁰⁵ Human Rights Watch (2011a), *op.cit 101*

¹⁰⁶ Novinky (2011), 22.12.2011, V ulicích Tripolisu jsou mrtví a zranění, nikdo jim nesmí pomoci [online] Dostupné z <https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/225940-v-ulicich-tripolisu-jsou-mrtvi-a-zraneni-nikdo-jim-nesmi-pomoci.html> (Navštíveno 11.04.2017)

¹⁰⁷ ČTK (2011) Kaddáfí nechce odstoupit, volá po zásahu armády (2011) [online] Dostupné z: <http://multimedia.ctk.cz/?setSite=video-detail-pagein&documentId=4443797&idx=19&select-continue=1> (Navštíveno 11.04.2017)

generál, ministr vnitra Abd al-Fattáh Júnis al-Ubajdí, který 22. února přešel na stranu povstalců a stal se velitelem povstaleckých sil. 23. února vyzvala HRW Radu pro lidská práva aby, mimo jiné, „odsoudila zabíjení stovek demonstrujících, použití síly k potlačení demonstrací a bránění v přístupu k informacím.“¹⁰⁸

V následujících dnech se na stranu povstalců přidali někteří členové bezpečnostních složek a armády; povstalcům se pomocí zbraní z vyrabovaných vojenských skladů postupně do konce února podařilo ovládnout celou oblast Kyrenaiky, velká města tripolské oblasti, Misurátu, az –Záwiju, Sabratu a Zuwáru, pohoří Džabal Nafúsa a zejména ropné terminály Ras Lanuf a Marsa Brega.¹⁰⁹ 24. února se vzbouřenci přiblížili na 50 km k Tripolisu. Ve stejný den vyzvala Kaddáfího vláda prostřednictvím státní televize vzbouřence ke složení zbraní výměnou za beztrestnost a též nabídla odměny za dodání informací o vůdcích a organizátorech povstání.¹¹⁰

Boje nicméně pokračovaly i nadále a povstalcům se postupně dařilo zatlačovat vládní ozbrojené síly k hlavnímu městu, ve městě Adždaábija se bezpečnostní složky přidaly na stranu vzbouřenců. 25. února se od snahy vlády vyřešit povstání ozbrojenou konfrontací distancoval bývalý ministr zahraničí a stálý představitel Libye v OSN Abd ar-Rahmán Muhammad Šalqam, jeho zástupce, Ibráhím ad-Dabbáší označil boje za zločin proti lidskosti a válečné zločiny páchané vládními složkami na libyjském lidu.¹¹¹ Po těchto prohlášeních přijala Rada pro lidská práva (dále jen OHCHR) ve své zprávě z 25. února stanovisko, v němž mimo jiné vyjádřila hluboké

¹⁰⁸ Human Rights Watch (2011). *Silence is Not an Option - The Human Rights Council Must Use its Voice*, 23.2.2011 [online] Dostupné z: <https://www.hrw.org/news/2011/02/23/silence-not-option-human-rights-council-must-use-its-voice> (Navštíveno 11.04.2017)

¹⁰⁹ Gombár E., *op. cit* 84, str. 165

¹¹⁰ Novinky (2011), 24.02.2011, Kaddáfí ovládá už jen Tripolis, vzbouřenci dostali zbraně do bitvy o metropoli [online] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahraniceni/svet/226092-kaddafi-ovlada-uz-jen-tripolis-vzbourenci-dostali-zbrane-do-bitvy-o-metropoli.html> (Navštíveno 11.04.2017)

¹¹¹ Libya's U.N. Diplomats Break With Qaddafi (2011) [online] Dostupné z: http://www.nytimes.com/2011/02/22/world/africa/22nations.html?_r=0 (Navštíveno 11.04.2017)

obavy z průběhu událostí v Libyi spojeným se svévolným zabíjením a zatýkáním civilistů ze strany vládních ozbrojených složek, mučením demonstrantů a zároveň vyzvala oficiální představitele státu, aby zajistili ochranu civilistů, propuštění svévolně zatčených osob, zastavení ozbrojených střetů, respektování základních lidských práv a též přístup humanitárních organizací a zahraničních pozorovatelů na místa bojů.¹¹²

Ve stejný den, bezprostředně po evakuaci amerických státních příslušníků z Libye a uzavření tamního velvyslanectví, vyhlásil tehdejší prezident USA Barack Obama jednostranné sankce ze strany USA vůči Libyi¹¹³ s odůvodněním, že „*plukovník Kaddáfí ztratil důvěru svého lidu a legitimita jeho režimu klesla na nulu*“¹¹⁴ Pod dojmem těchto prohlášení a velmi vážné a nepřehledné situace v zemi, popisované řadou zcela protichůdných zpráv z mnoha často neověřených zdrojů, přijala 26. února Rada Bezpečnosti jednomyslně na návrh Francie, Německa, USA a Velké Británie rezoluci 1970.

6.3 Rezoluce č. 1970/2011 a následný vývoj událostí

V rezoluci 1970 Rada bezpečnosti především vyjádřila hluboké znepokojení nad situací v Libyi, ostře odsoudila systematické porušování lidských práv, ozbrojené zásahy vůči demonstrantům a zabíjení civilistů a zároveň přivítala předchozí odmítavý postoj vůči těmto aktivitám ze strany LAS, AU a OHCHR. Rezoluce zároveň vyzvala vládu Libye, aby zajistila ochranu jak vlastnímu obyvatelstvu, tak cizím státním příslušníkům, ukončila ozbrojené zásahy vůči demonstrantům, zajistila dodržování základních lidských práv, vyslyšela legitimní požadavky protestujících, upustila od omezení uvalená na sdělovací prostředky

¹¹²Report of the 15th Special Session of the Council, 25.2.2011, [online] Dostupné z: http://ap.ohchr.org/documents/alldocs.aspx?doc_id=18420 (Navštíveno 11.04.2017)

¹¹³ Executive Order 13566 of February 25, 2011, [online] Dostupné z: <https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/pages/libya.aspx> (Navštíveno 12.04.2017)

¹¹⁴ NYT (2011), 24.02.2011, U.S. Imposes Sanctions on Libya in Wake of Crackdown [online] Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2011/02/26/world/middleeast/26diplomacy.html> (Navštíveno 12.04.2017)

a umožnila přístup zahraničních pozorovatelů, kteří by dohlíželi na dodržování mezinárodního humanitárního práva.

Za účelem vynucení výše zmíněných požadavků obsahovala rezoluce tři nástroje. Prvním nástrojem byla výzva Mezinárodnímu trestnímu soudu (dále jen ICC) k vyšetření událostí od 15. února, kdy došlo k prvním ozbrojeným střetům, přičemž libyjské autority měly „*plně spolupracovat a poskytnout nezbytnou asistenci soudu a vyšetřovateli v souladu s touto rezolucí*“.¹¹⁵

Druhým nástrojem obsaženým v rezoluci bylo uvalení embarga na dovoz zbraní a jakéhokoli souvisejícího materiálu, munice, vozidel nebo součástí zbraní, jakož i jejich vývoz z území Libye, stejně tak text obsahoval zákaz poskytování podpory, výcviku, vojenského personálu či finančních prostředků vládním ozbrojeným silám.¹¹⁶ Současně byly státy sousedící s Libyí vyzvány, aby v rámci své autority a v souladu s mezinárodním, zejména mořským právem, i právem vnitrostátním prováděly na svém území inspekce veškerého nákladu směřujícího do či z Libye, pokud by měl stát odůvodněné důvody se domnívat, že by zásilka mohla obsahovat rezolucí zakázaný materiál. V případě odhalení takovéto zásilky rezoluce zmocňuje státy k zadržení a zbavení se (seize and dispose) zakázaných komodit, např. jejich uskladněním, znehodnocením, zničením, přeprodáním jinému státu či jejich navrácení odesílateli. V této souvislosti rezoluce ukládala všem státům i povinnosti odradit vlastní obyvatelstvo od cestování do Libye za účelem účasti v ozbrojených střetech.

¹¹⁵Resolution 1970, S/RES/1970(2011), 26.2.2011, [online] Dostupné z: <http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/2011.shtml> (Navštíveno 11.04.2017)

¹¹⁶ Resolution 1970, op. cit¹¹²: „...to prevent the direct or indirect supply, sale or transfer to the Libyan Arab Jamahiriya...of arms and related materiel of all types, including weapons and ammunition, military vehicles and equipment, paramilitary equipment, and spare parts for the aforementioned, and technical assistance, training, financial or other assistance, related to military activities or the provision, maintenance or use of any arms and related materiel, including the provision of armed mercenary personnel whether or not originating in their territories.“

Třetím nástrojem bylo zabránění průjezdu či vstupu osob uvedených v Dodatku I. této rezoluce na území třetích států. Mezi tyto osoby patřili zejména členové Kaddáfího rodiny, čelní představitelé režimu, členové vlády či velitelé vládních ozbrojených složek. Součástí tohoto opatření se stal i požadavek zmrazení přístupů k finančním prostředkům či ekonomickým zdrojům těchto osob, nacházejícím se na území třetích států. Cílem Rady bezpečnosti tak bylo očividně vyřešit stále se zhoršující situaci v souladu s kapitolou VII Charty nevojenskými prostředky a přinutit Kaddáfího režim k ústupkům prostřednictvím ekonomických opatření.

V reakci na přijetí této rezoluce bylo 26. února v povstalcí plně ovládaném Běhází vyhlášeno zformování Prozatímní národní rady, jejímž předsedou se 5. března stal někdejší soudce z al-Bajdá, bývalý ministr Kaddáfího vlády Mustafá Abd al-Džalíl. Souběžně byla zformována i Prozatímní vláda, jejímž předsedou se stal Dr. Mahmúd Džibríl, později nahrazený Ing. Abd ar-Rahmánem al-Kajbem. Prozatímní národní rada se prohlásila za jediného zákonného představitele Libye, za niž ji oficiálně jako první země 10. března uznala Francie poté, co tehdejší francouzský prezident Sarkozy přijal předsedu Prozatímní vlády Džibríla.¹¹⁷

V souvislosti s přijetím rezoluce 1970 je třeba zmínit její odezvu v rámci mezinárodního společenství a zejména reakci oblastních dohod. LAS a AU ve shodě se svými dřívějšími stanovisky z 22., resp. 23. února zcela jednoznačně odsoudily pokračující závažná porušování lidských práv a mezinárodního humanitárního práva na území Libye, nicméně kladly důraz na vyřešení prohlubující se krize bez použití ozbrojené síly. Rada míru a bezpečnosti AU následně 10. března vytvořila za účelem vyřešení libyjské krize ad hoc Výbor pro řešení libyjské otázky na vysoké úrovni

¹¹⁷ Gombár E., *op. cit* 84, str. 165-166

(High-Level Committee on Libya),¹¹⁸ který později zpracoval tzv. Cestovní mapu (Roadmap) k vyřešení libyjského konfliktu. Podstatou řešení mělo být podle této „mapy“ zastavení ozbrojených akcí, zajištění humanitární pomoci obyvatelstvu zasaženému boji, zahájení politického dialogu mezi vládou a povstalci a provedení adekvátních politických reforem.

Většina evropských zemí vzhledem k členství v EU reagovala na uvalení sankcí ze strany OSN právě prostřednictvím EU. Itálie mimo to 27. února pozastavila platnost *Italsko-libyjské smlouvy o přátelství* z 30. srpna 2008. EU v rámci společné politiky, souběžně se sankcemi Rady bezpečnosti, uvalila na Libyi vlastní hospodářské sankce¹¹⁹ a dále rozšířila seznam představitelů Kaddáfího režimu postižených zmrazením finančních prostředků a zákazem vycestování. Již 22. února byla zastavena probíhající jednání o rámcové dohodě mezi EU a Libyí a stejně tak o všech smlouvách o spolupráci. Evropský parlament se následně ve svém usnesení z 10. března plně ztotožnil s rezolucí 1970, a mimo jiné vyjádřil podporu obyvatelstvu Libye, odsoudil probíhající násilnosti a porušování základních lidských práv, uvítal skutečnost, že žalobce ICC zahájil vyšetřování údajných zločinů proti lidskosti a zejména vyzval, vysokou představitelku Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku, „aby navázala vztahy s libyjskou Prozatímní národní radou a zahájila proces jejího oficiálního uznání“.¹²⁰

Za zmínku stojí i reakce NATO prostřednictvím jejího tehdejšího generálního tajemníka Anderse Fogha Rasmussena. Podle jeho prohlášení na tiskové konferenci v Bruselu 10. března měla NATO navýšit počet

¹¹⁸Oficiální web Africké unie. (2011). *The African Union announces the composition of the Ad-hoc High Level Committee on Libya*, [online] Dostupné z: <https://www.au.int/en/pressreleases/24211/african-union-announces-composition-ad-hoc-high-level-committee-libya> (Navštíveno 12.04.2017)

¹¹⁹ Rozhodnutí Rady 2011/137/SZBP, 28. 02. 2011, *O omezujících opatřeních s ohledem na situaci v Libyi*, [online] Dostupné z: <http://publications.europa.eu/cs/publication-detail/-/publication/068f244e-c331-4bf1-823d-48febc52ffof/language-cs> (Navštíveno 24.05.2017)

¹²⁰ Usnesení Evropského parlamentu P7_TA(2011)0095, 10.03.2011, *Země jižního sousedství, zejména Libye, včetně humanitárních aspektů*, [online] Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011-0095+0+DOC+XML+Vo//CS&language=CS> (Navštíveno 12.04.2017)

svých lodí ve Středozemním moři pod velením admirála Jima Stavridise, čímž se měla zvýšit efektivita při dohlížení na dodržování zbrojního embarga. Zároveň měly být připraveny podmínky pro případné vytvoření bezletové zóny. Přes deklarovanou a zjevnou připravenost NATO však Rasmussen provedení vojenského zásahu podmínil udělením jasného legálního mandátu (clear legal mandate) Rady bezpečnosti a silnou regionální podporou.¹²¹

Navzdory rezoluci 1970 ovšem pokračovaly tvrdé střety mezi vládními jednotkami a povstalci, v jejichž důsledku své domovy opustily desetitisíce osob. Některé odhady v této souvislosti hovořily až o sto padesáti tisících uprchlíků směřujících do Tuniska a Egypta.¹²² Mezi 27. a 28. únorem došlo k tvrdým bojům v povstalci téměř ovládnuté Misurátě, přičemž vládním jednotkám se podařilo udržet pouze část místního letiště. Obdobně se situace vyvíjela i ve městě az-Záwija, v níž měli údajně povstalci odrazit útok dvou tisíc vládních vojáků.¹²³ Přes tyto dílčí neúspěchy se vládním jednotkám podařilo při ofenzivě začátkem března s podporou letectva obsadit oblast mezi az Záwijou a Zuwárou, město Adždábíja a Briga a dříve ztracené ropné terminály a 19. března po opětovném slibu amnestie pro povstalce, kteří složí zbraně, vstoupily do BENGHÁZÍ.

6.4 Rezoluce č. 1973/2011 a následný vývoj událostí

Vzhledem k tomu, že rezoluce 1970 nespĺnila původní očekávání mezinárodního společenství, tzn., nezabránila pokračování ozbrojených střetů mezi povstalci a vládními ozbrojenými složkami a nepřispěla k celkovému zklidnění, přijala Rada bezpečnosti 17. března 2011 rezoluci

¹²¹ Press conference by Anders Fogh Rasmussen on Libya, 10.3.2011, [online] Dostupné z: <http://www.voltairenet.org/article168892.html> (Navštíveno 12.04.2017)

¹²² Amnesty International (2011). Severní Afrika: vlna uprchlíků nesmí skončit humanitární krizí. [online] Dostupné z: <http://www.amnesty.cz/z615/severni-afrika-vlna-uprchliku-nesmi-skoncit-humanitarni-krizi> (Navštíveno 15.04.2017)

¹²³ Novinky (2011), 28.02.2011, Kaddáfího jednotky útočí na vzbouřence, ti sestřelili vrtulník [online] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/226393-kaddafiho-jednotky-utoci-na-vzbourence-ti-sestrelili-vrtulnik.html> (Navštíveno 12.04.2017)

1973.¹²⁴ K jejímu přijetí bezpochyby přispěla i mohutná a z vojenského hlediska velmi úspěšná protiofenziva vládních jednotek, při níž se armádě podařilo probít až na vzdálenost pouhých patnácti kilometrů k Misurátě. Kaddáfímu se tak prakticky podařilo stabilizovat situaci a konsolidovat svou moc, což bylo pro některé stálé členy Rady bezpečnosti, zejména USA a Francii, o jejichž objektivnímu přístupu k řešení libyjské krize by bylo možné s úspěchem pochybovat, zcela nepřijatelné.

Postoj Rady bezpečnosti nebyl jednomyslný, na rozdíl od přijetí rezoluce 1970. Rezoluce byla přijata pouze deseti kladnými hlasy, Rusko, Čína, Německo, Brazílie a Indie se zdržely hlasování. Cílem *rezoluce 1973* bylo v první řadě posílit účinek předešlé rezoluce prostřednictvím vytvoření bezletové zóny, která měla zajistit, že bojující strany nebudou používat letectvo k podpoře svých útoků. Toto preventivní opatření se týkalo všech letů nad územím Libye, výjimku ze zákazu tvořily pouze lety s humanitárním účelem, tzn. lety určené k dopravě léků, potravin, humanitárních pracovníků, lékařů či evakuaci cizinců nacházejících se na území Libye.

Za účelem ochrany civilního obyvatelstva ohroženého útoky a dodržování bezletové zóny byly členské státy zmocněny k použití všech nezbytných opatření, zároveň ovšem rezoluce vyloučila okupaci Libye či libovolné její části a uložila zasahujícím státům povinnost neprodleně informovat generálního tajemníka o přijatých opatřeních.¹²⁵ Rezoluce dále vyzdvihla roli LAS coby oblastní dohody a vyzvala ji, aby v souladu s kapitolou VIII Charty při řešení libyjského konfliktu spolupracovala s ostatními státy. Rezoluce dále zesílila uvalené zbrojní embargo, rozšířila seznam osob, jimž byl udělen zákaz vycestování a vyzvala ke zmrazení

¹²⁴Resolution 1973, S/RES/1973 (2011), 17.03.2011, [online] Dostupné z: <http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/2011.shtml> (Navštíveno 15.04.2017)

¹²⁵ Tamtéž: „...all necessary measures, ... to protect civilians and civilian populated areas under threat of attack in the Libyan Arab Jamahiriya, including Benghazi, while excluding a foreign occupation force of any form on any part of Libyan territory, and requests the Member States concerned to inform the Secretary-General immediately of the measures they take pursuant to the authorization conferred by this paragraph which shall be immediately reported to the Security Council“

aktiv Libyjské centrální banky a dalších peněžních institucí pod kontrolou Kaddáfího režimu.

V reakci na přijetí této rezoluce vyhlásil 19. března Muammar Kaddáfí mír v Libyi a prostřednictvím libyjského ministra zahraničí vyzval ve státní televizi k zastavení bojů. Vzhledem k mimořádně složité a nepřehledné situaci se však dalším střetům nepodařilo a ani nemohlo podařit předejít, což posloužilo jako záminka pro následující letecké údery.

Reakce mezinárodního společenství na přijatou rezoluci nebyly jednotné. AU zachovala odmítavý postoj k pokusům vyřešit situaci jakýmkoli ozbrojeným zásahem a opakovaně vyzvala zúčastněné strany k přerušení bojů, přičemž se nabídla k převzetí úlohy zprostředkovatele těchto mírových jednání. V případě LAS byla situace poněkud složitější. Vyhlášení bezletové zóny a případná možnost svržení Kaddáfího režimu zcela jistě vyhovovala Saúdské Arábii, jejíž vztahy s Libyí byly vzhledem k dlouhodobým sporům velmi negativní.

S eventuálním svržením libyjské vlády se ztotožnil i Katar, jehož letectvo se později aktivně účastnilo vojenských operací a který dodával potravinovou pomoc povstalcům ještě před vyhlášením sankcí Rady bezpečnosti, a Spojené arabské emiráty, které se rovněž připojily k později zahájeným operacím *Odyssey Dawn* a *Unified Protector*. Obdobnou pozici zaujal i Egypt, který s vědomím USA dodával přes uvalené embargo povstalcům zbraně.¹²⁶ Obecně je tedy možné dojít k závěru, že LAS přijetí rezoluce 1973 přivítala, nicméně postupem času své stanovisko vzhledem k průběhu a rozsahu podnikaných operací postupně měnila.

Evropské státy reagovaly na přijetí rezoluce většinou kladně. Francie a Velká Británie, které v Radě bezpečnosti společně s USA rezoluci

¹²⁶ Novinky (2011), 18.03.2011, Egyptská armáda dodává povstalcům zbraně. [online] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/228152-egyptska-armada-dodava-libyjskym-povstalcum-zbrane.html> (Navštíveno 15.04.2017)

prosadily, nehledě na její možné důsledky, považovaly její přijetí za velký úspěch a ospravedlnění chystaných vojenských úderů, k nimž jejich postoj ostatně podle prohlášení čelních představitelů zejména francouzské vlády směřoval již delší dobu. Řada evropských zemí, např. Norsko, Belgie, Nizozemsko, Španělsko či Itálie, která pro útoky na svého nedávného spojence poskytla letecké základny, se též aktivně vojensky zapojila do následujících leteckých akcí. Postoj Ruska a Německa je vzhledem k jejich zdržení se hlasování možné označit za negativní, pro úplnost je nicméně nezbytné zmínit jejich argumentaci během diskuse předcházející hlasování.

Tehdejší zástupce Ruska v Radě bezpečnosti, Vitalij Čurkin, ve svém projevu v první řadě vyjádřil hluboký soucit s civilním obyvatelstvem zasaženým ozbrojenými akcemi a stejně jako ostatní členové rady bezpečnosti označil jakékoli ozbrojené akce proti němu za nepřijatelné. Dále zdůraznil, že příprava textu rezoluce neprobíhala obvyklým způsobem (was not in keeping with standard practice) a že mnohé otázky, týkající se především praktického prosazování bezletové zóny, pravidel, jimiž se bude řídit účast na jejím prosazování, či limitů jejího prosazování, které Rusko ostatním členům Rady bezpečnosti položilo, zůstaly nezodpovězeny.¹²⁷

Dále zopakoval, že Rusko považuje za nejrychlejší způsob ochrany civilního obyvatelstva okamžité zastavení palby, nikoli ozbrojený zásah, pro nějž se někteří členové Rady bezpečnosti nadchli a jejichž mínění převážilo.¹²⁸ V důsledku těchto nedostatků a dle mínění Ruska politováníhodné lehkomyšlnosti při případném použití síly se Rusko při hlasování zdrželo.

¹²⁷CHURKIN, Vitaly, *UN Security Council Meeting 6498, Meeting Record S/PV.6498*, 17.3.2011, [online] Dostupné z <http://www.un.org/en/sc/meetings/records/2011.shtml> (Navštíveno 18.04.2017)

¹²⁸Tamtéž: „*However, the passion of some Council members for methods involving force prevailed. This is most unfortunate and regrettable.*“

Zástupce Německa, Peter Wittig, se argumentačně výrazně přiblížil stanovisku Vitalije Čurkina. Rozhodnutí použít ozbrojenou sílu označil za velmi složité, zvláště s přihlédnutím k obrovským rizikům s takovým řešením spojených. Zároveň zdůraznil, že existuje vysoká pravděpodobnost mnoha ztrát na životech a též riziko, že dosud lokální konflikt zasáhne širší region.¹²⁹ Z toho důvodu vyloučil zapojení Německa do vojenské konfrontace pouze na základě optimistické domněnky, že se situaci podaří vyřešit rychle a s pouze malým počtem obětí.¹³⁰

Ve stejném duchu zdůvodnily zdržení se hlasování i Indie a Brazílie. Indický zástupce Manjeev Puri navíc zmínil i fakt, že Rada bezpečnosti dosud neobdržela žádné informace o průběhu krize ze strany zvláštního vyslance pověřeného generálním tajemníkem, který měl situaci v Libyi vyhodnotit. Tento nedostatek informací tudíž neumožnil vytvoření objektivního pohledu na probíhající konflikt, který byl nezbytný pro přijetí tak závažného rozhodnutí, jakým je použití ozbrojených prostředků. Puri též, podobně jako Čurkin, zdůraznil určitou povrchnost formulace rezoluce a absenci detailní specifikace náležitostí případného vojenského zásahu.

EU přijala v souvislosti s rezolucí 1973 1. dubna rozhodnutí 011/210/CFSP, kterým Rada EU schválila uskutečnění samostatné pozemní operace evropských ozbrojených sil na území Libye. V rámci operace *EUFOR Libya* se předpokládalo vyslání tisícičlenného kontingentu za účelem humanitární pomoci, resp. asistence při provádění evakuací a distribuci humanitární pomoci. Tato operace pod velením

¹²⁹ WITTIG, Peter, *UN Security Council Meeting 6498, Meeting Record S/PV.6498*, 17.3.2011, [online] Dostupné z <http://www.un.org/en/sc/meetings/records/2011.shtml> (Navštíveno 18.04.2017)

¹³⁰ WITTIG, P., *op. cit.* 127: „We should not enter into a militarily confrontation on the optimistic assumption that quick results with few casualties will be achieved.“

kontradmirála Gaudiosiho měla proběhnout na žádost OSN. Velitelství operace bylo umístěno do Říma, rozpočet stanoven na 7,9 mil. euro.¹³¹

Otázkou ovšem zůstává, zdali se nejednalo o pouhé gesto, přičemž se EU spoléhala, že tato pomoc nebude vzhledem k již probíhajícím operacím *Odyssey Dawn* a *Unified Protector* ze strany OSN žádána. Ať již byla motivace EU jakákoli, je nesporným faktem, že na probíhající krizi dokázala poměrně pružně reagovat a pro případné vyslání ozbrojených sil vytvořit i právní rámec a stanovit podmínky jejich vyslání, konkrétně výslovnou žádost OSN.

První letecké údery na vládní ozbrojené jednotky proběhly v rámci operace *Odyssey Dawn*¹³² již 19. března odpoledne poté, co je na Pařížském summitu odsouhlasili zástupci USA, Francie, Velké Británie, Itálie a dalších států. Na útoku se podílelo americké, britské a francouzské letectvo, přičemž na jeho podporu bylo z britské ponorky *HMS Triumph* a amerických raketových křižníků jen první den vypáleno 110 raket Tomahawk. Cílem útoku se staly jednotky obsazující Benghází, tvořícího jednu z posledních bašt povstalců, a velení libyjské protivzdušné obrany. Tento úder si podle libyjské státní televize vyžádal 48 mrtvých a více než 150 zraněných civilistů, evropská média však tento údaj dementovala jako nepodložený.¹³³

Koalice provádějící útoky v rámci operace *Odyssey Dawn* se v průběhu následujících dnů rozšířila o Belgie, Dánsko, Kanadu, Katar, Norsko a Španělsko. Velení operace převzaly USA, prostřednictvím tzv. velitelství pro Afriku. Rychlost zahájení útoků jen několik hodin po vyhlášení příměří vzbuzuje značné pochybnosti, měly-li USA, Francie

¹³¹ Rada EU (2011), 01.03.2011, EU Common security and defence policy. [online] Dostupné z https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/121237.pdf (Navštíveno 15.04.2017)

¹³² Jedná se o název, pod nímž operaci vedly USA. Ostatní zúčastněné státy pro tuto operaci používaly vlastní kódové názvy; Velká Británie název *Operation Ellamy*, Francie *Opération Harmattan* a 21. března přistoupivší Kanada *Operation Mobile*.

¹³³ BBC (2011), 20.03.2011, Libya: US, UK and France attack Gaddafi forces [online] Dostupné z <http://www.bbc.com/news/world-africa-12796972> (Navštíveno 15.04.2017)

a Velká Británie vůbec v úmyslu dát představitelům Libye možnost začít plnit rezoluci 1973, na jejíž podporu byly údajně tyto útoky podniknuty. Tyto pochybnosti posiluje i projev mluvčího francouzské vlády Baroina, který bezprostředně po přijetí rezoluce 1973 prohlásil, že „*rychlé vzdušné údery budou zahájeny během několika následujících hodin a Francie se jich samozřejmě zúčastní*“.¹³⁴

Operace pod vedením USA trvala do 23. března, kdy velení nad akcemi zajišťujícími embargo převzalo NATO; 24. března NATO převzalo i velení nad akcemi zajišťujícími fungování bezletové zóny. Operace *Odyssey Dawn* byla oficiálně ukončena 31. března 2011, kdy se transformovala do operace *Unified Protector* pod plným velením NATO. Jak již bylo výše zmíněno, první údery byly vedeny proti postupujícím vládním jednotkám, nicméně v průběhu následujících dnů bylo možné sledovat evidentní posun v zaměření operace z pouhého udržování bezletové zóny, tzn. zajištění, že v probíhajícím konfliktu nebudou použity vzdušné síly a ochrany civilního obyvatelstva před ozbrojenými útoky, na neskrývanou, jednostranně zaměřenou podporu povstalců, čímž byl zcela evidentně překročen rámec a jistě i původní úmysl rezoluce 1973. Tato podpora se ostatně projevila již 19. února, když se povstalcům s podporou francouzského letectva podařilo vytlačit vládní síly vstoupivší do Bengháží.

6.5 Období od 20.03. do 16.10.

V následujících dnech letecké i raketové útoky koalice pokračovaly s nezmenšenou intenzitou. Během jednoho z nich byl 20. března zasažen i rezidenční komplex plukovníka Kaddáfího v Tripolisu s odůvodněním, že se v něm mimo jiné nacházelo i velitelství ozbrojených složek. Ve stejný den Kaddáfí opět vyzval k okamžitému příměří, které ovšem bylo velmi obtížně realizovatelné, když povstalci, povzbuzeni koaličními útoky, přešli

¹³⁴ Novinky (2011), 18.03.2011, Kaddáfí zastavil vojenské akce, koalice zatím stále formuje letectvo k úderu [online] Dostupné z <https://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/228156-kaddafi-zastavil-vojenske-akce-koalice-zatim-stale-formuje-letectvo-k-uderu.html> (Navštíveno 15.04.2017)

na řadě míst do protiútoků a po řadě tvrdých střetů dobyli na vládních jednotkách Adždábíju. Boje pokračovaly i v oblasti ropných terminálů a zejména ve městě Masa Brega, která se ale povstalcům podařilo navzdory intenzivním spojeneckým náletům dobýt až 22. srpna. Pokud se první útoky ještě daly odůvodnit snahou zabránit vládním jednotkám v postupu proti posledním baštám odporu a bylo by je tak možné pokládat za nástroj plnění rezoluce 1973, pak cílené nálety podporující útok povstaleckých skupin byly jejím nepochybným porušením.

Kaddáfího režim ovšem přes citelné materiální ztráty nezastavil bojové akce a pravděpodobně veden přesvědčením, že rychlé potlačení nepokojů umožní zklidnění situace a následný mírový dialog, pokračoval v ofenzivě na Misurátu, započaté již 12. března. Pokusy dobýt město trvaly až do 24. dubna a jen díky letecké podpoře se povstalcům podařilo vládní síly v pouličních střetech, při nichž měla být zničena i místní nemocnice, odrazit.

25. března prohlásil tehdejší francouzský prezident Sarkozy, že *„každý vládce a zejména každý arabský vládce by měl pochopit, že reakce mezinárodního společenství a Evropy bude od tohoto okamžiku pokaždé stejná: budeme na straně poklidných protestujících, kteří nesmí být potlačováni násilím“*.¹³⁵ Toto prohlášení je možné chápat jako snahu obhájit před veřejným míněním pokračující vojenské údery proti Kaddáfího režimu. Velmi úsměvné je ovšem označení aktivně bojujících a stále častěji úspěšně útočících ozbrojených povstalců za poklidně protestující demonstranty.

Dne 27. března potvrdil skutečný cíl aliančních náletů britský ministr obrany Liam Fox, který pro deník *Daily Telegraph* uvedl, že cílem operace je odchod plukovníka Kaddáfího, přičemž operace bude

¹³⁵ Novinky (2011), 25.03.2011, Sarkozy: Libye je varování i pro další arabské vůdce [online] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/228878-sarkozy-libye-je-varovani-i-pro-dalsi-arabske-vudce.html> (Navštíveno 16.04.2011)

pokračovat, dokud tento cíl nebude naplněn. Zároveň vyjádřil naději, že se proti Kaddáfimu v důsledku vysokých ztrát obrátí vrchní velení armády, které by mohlo provést vojenský převrat. Následující den se situace libyjské vlády zkomplikovala poté, co zemi opustil ministr zahraničí Músá Kúsá, následovaný 16. května ministrem ropy Šukrím Ghánimem. I přes tyto problémy pokračovaly vládní jednotky v boji, nicméně se díky soustavným náletům začalo postupně projevovat stále větší opotřebení a materiální ztráty. I přes tyto obtíže se armádě podařilo zastavit postup povstalců na Syrtru.

Již 30. března prohlásil v rozhovoru pro televizní stanici *NBC* americký prezident Barack Obama, že nevyklučuje případné vyzbrojení povstalců. Ve stejném duchu se vyjádřila i tehdejší americká ministryně zahraničí Hillary Clintonová, podle níž *„rezoluce 1973, vytvářející bezletovou zónu a umožňující útoky v zájmu ochrany civilistů efektivně doplnila či překonala (amended or overroded) zákaz dodávek zbraní do Libye. Pokud se tedy stát k dodávce zbraní odhodlá, bude to zcela legitimní rozhodnutí“*.¹³⁶ Hillary Clintonová v této souvislosti poukázala na znění bodu 4. rezoluce 1973, konkrétně na pasáž, umožňující použití *„všech nezbytných opatření, nehledě na (notwithstanding) bod 9 rezoluce 1970.“* Právě formulace *„nehledě na“* měla vytvořit podmínky pro legální porušení uvaleného zbrojního embarga.

Touto argumentací, která se u odborné veřejnosti nesečkala s příliš velkým pochopením,¹³⁷ tak USA *de facto* podpořily Francii, která se již dříve rozhodla podpořit Prozatímní národní radu v bojích s vládními jednotkami dodávkami zbraní. Argumentem pro tuto podporu mělo být právo civilního obyvatelstva na obranu před ozbrojenými útoky. Velmi

¹³⁶ The Guardian (2011), 30.04.2011, Arming Libya rebels not allowed by UN resolutions, legal experts warn US. [online] Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2011/mar/30/arming-libya-rebels-america-warned> (Navštíveno 16.04.2017)

¹³⁷ S tímto výkladem vyjádřil nesouhlas například profesor mezinárodního práva z University College London Philippe Sands či profesor Nicholas Grief, vedoucí právních studií na University of Kent.

diskutabilní je ovšem označení ozbrojených povstalců, schopných podnikat poměrně úspěšné protiútoky, za civilní obyvatelstvo. Tato argumentace, která byla dle mého názoru v rozporu přinejmenším s původním smyslem rezoluce 1973, tak ve spojení s prohlášením Liama Foxe z 27. března ještě více podpořila pochybnosti o skutečném cíli koaličních náletů.

S touto argumentací nesouhlasily ani Rusko a Čína, tehdejší ruský ministr zahraničí Sergej Lavrov na tiskové konferenci v Moskvě prohlásil, že „pokud se dodávky zbraní potvrdí, bude se jednat o velmi hrubé (*crude*) porušení rezoluce Rady bezpečnosti 1970“.¹³⁸ Porušení zbrojního embarga odsoudila i AU, která se od počátku krize stavěla proti ozbrojenému zásahu.

Letecké útoky koalice pokračovaly v rámci operace *Unified Protector* i nadále. Letectvo i námořnictvo při nich útočilo nejen na jednotky umístěné v poli či útočící na povstalci držená města, ale i na objekty v zázemí, vojenskou i civilní infrastrukturu, velitelství ozbrojených sil a rezidenční objekty Kaddáfího rodiny v Tripolisu. Dne 30. března Kaddáfí ve státní televizi uvedl, že je připraven jednat s NATO o ukončení leteckých útoků, slíbil uzavření příměří pod podmínkou, že ho budou dodržovat i povstalci, a opakovaně nabídl amnestii všem povstalcům, kteří složí zbraně. Tento krok se týkal především povstalců v již dva měsíce obléhané Misurátě. Zároveň označil útoky NATO za nevyprovokované a teroristické.¹³⁹ Tato prohlášení se však nesetkala s pozitivní reakcí ani ze strany NATO či evropských států, ani povstaleckých jednotek.

Večer téhož dne byl při náletu NATO zabit jeden z Kaddáfího synů, Sajf al-Arab Kaddáfí, společně se svými třemi dětmi. V zasaženém

¹³⁸ Reuters (2011), 30.04.2011, Russia: arming Libya rebels is "crude violation" [online] Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-libya-idUSTRE7270JP20110630> (Navštíveno 16.04.2017)

¹³⁹ Novinky (2011), 30.04.2011, Kaddáfí je ochoten jednat o příměří [online] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/232146-kaddafi-je-ochoten-jednat-o-primeri.html> (Navštíveno 19.04.2017)

civilním objektu se v té době měl nacházet i Muammar Kaddáfí s manželkou, kteří však vyvázli bez zranění. Poté, co státní televize zveřejnila informace o zabití členů Kaddáfího rodiny, došlo v Tripolisu k řadě demonstrací, při nichž došlo 2. května k útokům na budovy velvyslanectví evropských států, zejména Velké Británie a Itálie a na kanceláře OSN. V odpověď na vypálení svého velvyslanectví vypověděla Velká Británie ze země libyjského velvyslance. Stažení svých diplomatických zástupců oznámilo i Turecko a OSN.

V průběhu května došlo vzhledem k sice masivní, ale zjevně ne příliš účinné podpoře povstalců, která nedokázala přimět libyjskou vládu k odstoupení či zastavení bojů, k dílčím změnám přístupu některých evropských států k řešení probíhajícího konfliktu. Nespokojenost s průběhem a zejména výsledky operace *Unified Protector* vyjádřila především Francie prostřednictvím svého velvyslance při OSN, Gerarda Arauda. Ten při rozhovoru pro televizní stanici *CNN* uvedl, že nebyly stanoveny žádné podmínky pro zahájení jednání o příměří a že tato jednání nejsou závislá na odstoupení Kaddáfího či příslušníků jeho rodiny z vedoucích pozic. Zároveň zdůraznil upřednostnění politického řešení vzhledem k tomu, že vojenské úderly nepřinesly očekávané výsledky, tzn. zastavení bojů a zlepšení humanitární situace. Toto prohlášení představuje určitý odklon od dosavadní rétoriky Francií podporované Prozatímní národní rady, která jakákoli jednání o příměří či snahy o řešení situace podmiňovala právě Kaddáfího odstoupením.¹⁴⁰

Zcela odlišný přístup ovšem v této souvislosti zaujala EU. Vysoká představitelka EU pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku Catherine Ashtonová ohlásila záměr otevřít v Benghází, které se mezitím stalo politickým centrem povstalců ovládaných oblastí, Kancelář EU, která by pomáhala nejen obyvatelstvu v oblasti bezpečnosti, zdravotnictví či

¹⁴⁰ Novinky (2011), 04.05.2011, Francie otočila, příměří v Libyi by mělo být i bez demise Kaddáfího [online] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/232459-francie-otocila-primeri-v-libyi-by-melo-byt-i-bez-demise-kaddafiho.html> (Navštíveno 21.04.2017)

vzdělávání, ale zejména Prozatímní národní radě, a to jak v oblasti ekonomické, tak politické. Zároveň vyjádřila přesvědčení, že vláda Kaddáfího režimu musí skončit.¹⁴¹ NATO následně zintenzivnilo letecké útoky na Tripolis a vojenské jednotky v okolí Misuráty, v jejichž důsledku město 15. května zcela ovládli povstalci. NATO zároveň obvinilo Kaddáfího, že ke krytí vojenských cílů využívá civilní obyvatelstvo, nejen prostřednictvím umístování vojenské techniky či materiálu do obytných čtvrtí či blízkosti nemocnic, ale i ubytováváním civilistů přímo ve vojenských objektech.

Politická i vojenská situace se v následujících týdnech nevyvíjely pro libyjskou vládu pozitivně. K výraznému zhoršení Kaddáfího postavení došlo 27. června, kdy vyšetřovatel ICC, Louis Moreno-Ocampo, vydal na libyjského vůdce a jeho syna Sajf al-Isláma Kaddáfího zatykač. Důvodem vydání zatykače byla podle Ocampy Kaddáfího *„údajná trestní odpovědnost za spáchání vraždy a pronásledování civilistů jako zločinů proti lidskosti od 15. února 2011 na různých částech území Libye a zejména v Tripolisu, Benghazi, a Misurátě, prostřednictvím libyjského státního aparátu a bezpečnostních složek“* čímž mělo dojít k porušení ustanovení čl. 7 odst. 1, písm. a) a h) Římského statutu (dále jen Statut).

Přípravný senát při hodnocení situaci v Libyi vycházel z přesvědčení, že existovaly přiměřené důvody uvěřit (reasonable grounds to believe) že Kaddáfí, jakožto *„uznávaný a nesporný vůdce Libye měl, a to po celou dobu rozhodnou pro žádost Žalobce, absolutní, nejvyšší a nespornou kontrolu nad libyjským státním mocenským aparátem, včetně bezpečnostních sil, a že z moci této pozice a v koordinaci s užším vedením, včetně jeho syna Saifa Al- Islama Gaddafiho, vytvořil a zorganizovat plán na zastrášení a potlačení civilních demonstrací*

¹⁴¹ BBC (2011), 22.11.2011, Libya: Catherine Ashton opens EU office in Benghazi [online] Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-africa-13494248> (Navštíveno 21.04.2017)

*proti jeho režimu všemi prostředky, včetně použití smrtící síly.*¹⁴² Kaddáfí byl zároveň jako velitel ozbrojených sil a uživatel titulu „*Vůdce revoluce*“, který měl dokazovat jeho postavení coby *de facto* vůdce Libye, označen za hlavního (nepřímého) pachatele těchto zločinů podle čl. 25, odst. 3, písm. a) Statutu; tzn., měl se těchto činů dopustit samostatně, ve spojení s jinou osobou nebo prostřednictvím jiné osoby, nehledě na její trestní odpovědnost.

Přípravný senát v zatykači mimo jiné poukázal na skutečnost, že v únoru bezpečnostní síly zabily, zranily či zatkly a uvěznily stovky civilistů a tímto svým postupem proti demonstrantům tak porušili jejich základní práva, zároveň však údaje týkající se množství údajných obětí označil za neověřitelné z nezávislých zdrojů, vzhledem k nedostatku objektivních informací.

V případě zatykače na Kaddáfího syna, Sajf al-Isláma Kaddáfího, použil Ocampo v podstatě stejnou formulaci vlastního textu jako v případě plukovníka Kaddáfího. Poněkud složitější ovšem bylo vyjasnění pozice Sajf al-Isláma ve vládnoucích strukturách nezbytné pro vydání zatykače. Pakliže plukovník Kaddáfí používal jako jeden z titulů označení „*Vůdce revoluce*,“ z čehož bylo možné odvodit jeho skutečné společenské a mocenské postavení, jeho syn obdobný titul nevyužíval a ani nezastával žádnou oficiální funkci ve vládních strukturách.

Vyšetřovatel v této souvislosti dospěl k závěru, že *„existují přiměřené důvody uvěřit, že Saif Al- Islam Kaddáfí, ačkoliv neměl oficiální funkci, je neprohlášený nástupce Muammara Kaddáfího a nejuživnější osoba v užším vedení a jako takový, po celou dobu rozhodnou pro žádost Žalobce, vykonával kontrolu nad rozhodujícími články státního aparátu, včetně financí a logistiky a měl*

¹⁴² International Criminal Court, ICC-01/11-13, *Warrant of Arrest for Muammar Mohammed Abu Minyar Gaddafi*, 27.06.2011 [online] Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/pages/record.aspx?uri=1099321> (Navštíveno 21.04.2011)

de facto pravomoci předsedy vlády“ a jako takový měl „*moc zmařit spáchání těchto zločinů neprovedením svých úkol*“. ¹⁴³ ICC se bohužel nepodařilo prokázat vinu či nevinu Muammara Kaddáfího za činy, z nichž byl nejen soudem, ale zejména představiteli EU a USA, obviňován. Mezinárodní zatykač na Muammara Kaddáfího byl stažen ještě před skončením vyšetřování 20. listopadu, v důsledku jeho zavraždění 20. října 2011.

Ostré střety nicméně pokračovaly i v následujících měsících a povstalcům se postupně dařilo zatlačovat vládní jednotky směrem k Tripolisu. Plukovník Kaddáfí nicméně opakovaně odmítal předání moci či opuštění země. Zároveň se zintenzivňováním bojů se začaly množit zprávy o stále častějším brutálním chování ozbrojenců na obou stranách konfliktu. HRW v této souvislosti opakovaně poukázala na objevení masových hrobů s oběťmi vládních jednotek, nicméně nemohla pominout přinejmenším srovnatelné jednání protivládních milicí v obsazených městech. V těchto oblastech pak podle zpráv HRW mělo docházet k vypalování domů Kaddáfího příznivců a podporovatelů, masovým deportacím obyvatelstva či k bitím, věznění a mimosoudním popravám příslušníků kmenů věrných vládě, k čemuž jen v misurátské oblasti docházelo ještě v říjnu 2011.¹⁴⁴

V této souvislosti je třeba zmínit zejména události ve městě Táwarghá, jehož třicetitisícová populace složená převážně z černošského obyvatelstva se stala terčem pomsty ze strany tzv. *Misurátské brigády*. Toto město, ležící čtyřicet kilometrů jižně od Misuráty se stalo výchozím bodem operací vládních jednotek, jejichž cílem mělo být dobytí Misuráty. Poté co se vládní jednotky z Táwarghá 13. srpna stáhly, obsadili město povstalci a začali provádět masové deportace obyvatelstva s cílem město

¹⁴³ International Criminal Court, ICC-01/11-14, *Warrant of Arrest for Saif Al-Islam Gaddafi*, 27.06.2011 [online] Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/Pages/record.aspx?docNo=ICC-01/11-14> (Navštíveno 21.04.2011)

¹⁴⁴ Human Rights Watch (2011), 28.10.2011, *The Murder Brigades of Misrata*, [online] Dostupné z <https://www.hrw.org/news/2011/10/28/murder-brigades-misrata> (Navštíveno 27.04.2017)

zcela vylidnit, zničit veškeré informace o něm a zabránit i jeho případnému budoucímu obnovení. Důvodem byla právě podpora černošského obyvatelstva Kaddáfího režimu a fakt, že se město stalo centrem velení místních protipovstaleckých operací. Město po několika týdnech systematicky páchaných násilností, ničení domů a nuceného vysídlování zůstalo zcela opuštěno a stalo se tak jakýmsi novodobým Kartágem.¹⁴⁵

Deník *The Independent* začátkem července vyjádřil i pochybnosti nad pravdivostí zpráv o údajném masovém znásilňování žen ze strany vládních jednotek, kterým měly být tímto trestány za protirežimní postoje.¹⁴⁶ Podle tvrzení tehdejší ministryně zahraničí USA Hillary Clintonové mělo být znásilňování použito jako válečný nástroj“ proti opozici,¹⁴⁷ přičemž libyjská vláda měla za tímto účelem nakoupit mimořádné zásoby Viagry a distribuovat ji bojujícím vojákům.

Independent nicméně ve výše zmíněném článku upozornil na fakt, že podle zpráv AI sice nebyly o těchto aktivitách nalezeny řádné důkazy, ale média a zejména političtí představitelé evropských států a NATO na základě těchto nepodložených zpráv vytvořili realitě neodpovídající mediální obraz situace v Libyi.¹⁴⁸

¹⁴⁵ Human Rights Watch (2011), 30.10.2011, *Libya: Militias Terrorizing Residents of 'Loyalist' Town*, [online] Dostupné z: <https://www.hrw.org/news/2011/10/30/libya-militias-terrorizing-residents-loyalist-town> (Navštíveno 22.04.2017)

¹⁴⁶ The Independent (2011), 23.06.2011, *Amnesty questions claim that Gaddafi ordered rape as weapon of war* [online] Dostupné z: <http://www.independent.co.uk/news/world/africa/amnesty-questions-claim-that-gaddafi-ordered-rape-as-weapon-of-war-2302037.html> (Navštíveno 22.04.2017)

¹⁴⁷ Novinky (2011), 17.06.2011, *Clintonová obvinila Kaddáfího, že ve válce používá znásilňování* [online] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/236512-clintonova-obvinila-kaddafiho-ze-ve-valce-pouziva-znasilnovani.html> (Navštíveno 22.04.2017)

¹⁴⁸ The Independent (2011), *op. cit.*145: „Nato leaders, opposition groups and the media have produced a stream of stories since the start of the insurrection on 15 February, claiming the Gaddafi regime has ordered mass rapes, used foreign mercenaries and employed helicopters against civilian protesters. An investigation by Amnesty International has failed to find evidence for these human rights violations and in many cases has discredited or cast doubt on them. It also found indications that on several occasions the rebels in Benghazi appeared to have knowingly made false claims or manufactured evidence.“

S nelepšící se situací a aktivitami NATO opakovaně vyjádřilo nesouhlas i Rusko. Na summitu v Soči 4. července vyjádřil tehdejší ruský prezident Dmitrij Medvěděv přesvědčení, že klíčovou úlohu by ve zklidňování situace a pokojném řešení konfliktu hrát AU, která v předchozím týdnu navrhla řešení prostřednictvím vyslání mírových jednotek OSN. Ruský ministr zahraničí Sergej Lavrov též opakovaně vyzval NATO k dodržování mezinárodního práva a zejména rezoluce 1973 při uskutečňování leteckých útoků.¹⁴⁹

Za ne zcela jednoznačný v otázce podpory povstalců je možné označit i postoj Itálie, která prostřednictvím svého ministra zahraničí Frattiniho nejprve na konferenci v Abú Dabí 8. června přislíbila finanční podporu povstalcům ve výši čtyř set milionů eur ve formě bezúročné půjčky Prozatímní národní radě, ale 22. července požadovala zastavení operací NATO a vyhodnocení jejich přínosu. Frattini mimo jiné prohlásil, že *„je férové ptát se po podrobných informacích o výsledcích stejně jako po přesných pravidlech“*.¹⁵⁰ Tento požadavek se ovšem nesetkal s kladnou odezvou, zásadně proti se postavila zejména Francie, podle níž by byť i jen dočasné přerušení operací mohlo Kaddáfího režimu umožnit změnit taktiku a zvrátit celkově neuspokojivou vojenskou situaci ve svůj prospěch.

V následujících týdnech zahájili povstalci z lokality Bi'r Ghanam novou ofenzívu s leteckou podporou NATO, při níž 19. srpna dobyli město Zlítan a o den později vstoupili do az-Zawíje. Paralelně probíhaly operace i v kyrenaiské oblasti, kde se povstalcům podařilo obsadit Murzuq a připravit nástupní prostor pro zářijový útok na další z klíčových opěrných bodů provládních milicí, města Baní Walíd a Sabhá.

¹⁴⁹ Novinky (2011), 04.08.2011, Nálety na Libyi pokračují i v den jednání Ruska s NATO o Libyi [online] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/238146-nalety-na-libyi-pokracuji-i-v-den-jednani-ruska-s-nato-o-libyi.html> (Navštíveno 22.04.2017)

¹⁵⁰ Novinky (2011), 22.06.2011, Itálie vyzvala NATO k přerušení akcí v Libyi, Francie nesouhlasí [online] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/236979-italie-vyzvala-nato-k-prerusení-akci-v-libyi-francie-nesouhlasí.html> (Navštíveno 22.04.2017)

Přelomovou událostí ve vývoji občanské války se stala tzv. bitva o Tripolis ve dnech 20. až 28. srpna. Povstání v Tripolisu začalo brzy ráno a do poledne se povstalcům podařilo obsadit centrum města. Následovalo osm dní urputných bojů, při nichž mělo docházet k dalšímu zabíjení civilistů ze strany vládních jednotek. Armádní ostřelovači měli při této příležitosti střílet i po ženách a dětech; opakovaně měla být zasažena i nemocnice, již v obavě před silícími boji opustila většina personálu. Mezinárodní výbor červeného kříže (dále jen ICRC) vyjádřil obavu o zhoršení humanitární situace a přislíbil dodávky léků a nezbytného zdravotnického vybavení a personálu do zbývajících tripolských nemocnic.¹⁵¹

Povstalecké operace v Tripolisu probíhaly v koordinaci s leteckými silami NATO, které útočilo na povstalci označované cíle. Nejtěžší boje se odehrály o kasárenský komplex Báb al-Azízija, poblíž Kaddáfího rezidenční čtvrti. Obráně města v této fázi bojů velel další z Kaddáfího synů, Chamís al-Kaddáfí, velitel tzv. „*Chamísovy brigády*“, elitní gardové vojenské jednotky. Situace se nicméně pro vládní jednotky stala neudržitelnou a povstalci po posledních bojích na předměstí Saláh ad-Dín 28. srpna Tripolis zcela ovládli. Plukovník Kaddáfí s dcerou Aíšou opustili město o den dříve směrem k jihu, do oblastí loajálních Kaddáfího rodině. Stahující se vládní jednotky byly i nadále vystaveny útokům NATO, při nichž byl 29. srpna zabit Chamís al-Kaddáfí.

Dobytí Tripolisu zásadním způsobem změnilo politickou situaci Prozatímní národní rady. Tu jako oficiálního představitele uznalo do té doby pouze třicet čtyři států, po tomto vítězství již šedesát devět. Významní zahraniční investoři, zejména Čína a Itálie, vzápětí vyjádřili podporu libyjskému lidu a blahopřáli mu k jeho vítězství. Dále apelovali na povstalce, resp. Prozatímní národní radu, aby chránili a zaručili již

¹⁵¹ ICRC (2011), 22.08.2011, *Libya: ICRC delivers emergency supplies to Tripoli hospitals* [online] Dostupné z: <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/news-release/2011/libya-news-2011-08-22.htm> (Navštíveno 22.04.2017)

učiněné investice a vyjádřili naději, že dosud úspěšná ekonomická spolupráce s Kaddáfího režimem bude pokračovat i po jejich úplném vítězství.¹⁵² Za zmínku v této souvislosti stojí i článek uveřejněný v září ve francouzském listu *Libération*, podle nějž měla Francie výměnou za trvalou podporu povstalců získat pětatřicetiprocentní podíl na budoucím využívání libyjských nerostných zdrojů. Tato informace byla nicméně vzápětí dementována francouzským ministrem zahraničí Alainem Juppé, který prohlásil, že o žádné takové dohodě nemá informace.¹⁵³

Plukovník Kaddáfí zatím v doprovodu přeživších členů své rodiny přechal k Syrtě, která i přes vojensky i politicky neudržitelnou situaci zůstávala zcela loajální. Počátkem září považovali někteří členové mezinárodního společenství situaci v Libyi za natolik stabilizovanou, že se rozhodli přistoupit k postupnému uvolňování finančních prostředků, zmražených rezolucí 1970. Po summitu v Paříži 1. září Francie ohlásila záměr uvolnit takto ve prospěch Prozatímní národní rady jednu a půl miliardy eur z Kaddáfího osobních účtů, Nizozemsko uvolnění dvou miliard dolarů a Německo jedné miliardy eur. Tehdejší generální tajemník OSN Pan Ki-mun při této příležitosti vyslovil záměr vyslat do Libye civilní misi OSN za účelem pomoci Prozatímní národní radě s další stabilizací země, přičemž hlavním cílem mělo být dovedení země k demokratickým volbám.

6.6 Rezoluce č. 2009/2011 a následný vývoj událostí

K zásadnímu obratu došlo v polovině září, kdy Rada bezpečnosti jednomyslně přijala rezoluci 2009 z 16. září 2011.¹⁵⁴ Touto rezolucí byla zásadně pozměněna opatření přijatá předchozími rezolucemi. V platnosti

¹⁵² Novinky (2011), 23.08.2011, Čína chce obchodovat s Libyí, Řím již dohodl spolupráci [online] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/242595-cina-chce-obchodovat-s-libyi-rim-jiz-dohodl-spolupraci.html> (Navštíveno 22.04.2017)

¹⁵³ Novinky (2011), 01.09.2011, Francie uvolní libyjským povstalcům 1,5 miliardy [online] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/ekonomika/243390-francie-uvolni-libyjskym-povstalcum-1-5-miliardy.html> (Navštíveno 25.04.2017)

¹⁵⁴ Resolution 2009, S/RES/2009 (2011), 16.09.2011, [online] Dostupné z: <http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/2011.shtml> (Navštíveno 25.04.2017)

zůstala pouze omezení týkající se Kaddáfího rodiny a čelních představitelů libyjské vlády a též prosazování bezletové zóny. Celkově se ovšem rezoluce zaměřila na zcela jednoznačnou podporu povstalců, oficiálně reprezentovaných Přechodnou národní radou. Za tímto účelem došlo k uvolnění zmrazených Kaddáfího finančních prostředků v odhadované hodnotě až padesát miliard eur, finančních prostředků Libyjské státní naftové společnosti a dalších státních podniků a institucí, konkrétně Libyjské centrální banky, Libyjské národní ropné korporaci, Libyjská investiční agentury a Libyjského afrického investičního portfolia.

Dále bylo zrušeno zbrojní embargo ve prospěch Přechodné národní rady, zrušení omezení se týkalo všech typů zbraní a vojenského materiálu, včetně technické pomoci, školení či finančních prostředků, určených pro bezpečnost libyjských autorit či orgánů a k vymožení odzbrojení a dále též lehkých zbraní a obdobného materiálu určených pro potřeby personálu OSN či zástupce sdělovacích prostředků a humanitárních a rozvojových organizací. Rezoluce tak přestala odkazovat na pomoc libyjskému lidu, ale počítá již se zajištěním bezpečnosti nových libyjských orgánů. Zároveň ovšem Rada bezpečnosti vyjádřila i obavu z rozšíření konfliktu a zejména zbraní do okolních států a celkové pokračující destabilizace již tak dosti nestabilního regionu.

Rezolucí byla dále založena mise OSN v Libyi (dále jen UNSMIL), jejímž úkolem bylo pomoci libyjskému vedení v zajištění bezpečnosti, navázání všeobecného dialogu se všemi skupinami, snaze o národní usmíření a uspořádání demokratických voleb, z něž měla vzejít nová politická reprezentace státu. Zároveň se UNSMIL měla podílet i na tvorbě legislativy a zejména nové ústavy. Mandát mise byl omezen na tři měsíce a její cíle byly politické a bezpečnostní, v podstatě měly pomoci Prozatímní národní radě překlenout určité mocenské vakuum mezi očekávaným definitivním odstraněním dosud stále ještě legální vlády a novými volbami.

Vojenské řešení bylo i nadále ponecháno NATO v rámci prodloužené operace *Unified Protector*. Hlavním úkolem této mise zůstalo prosazování bezletové zóny, které se ovšem v této fázi bojů, vzhledem k neexistenci Kaddáfího letectva, zcela omezilo na podporu pozemních akcí povstaleckých jednotek. Vedlejším cílem se pak stalo zadržení Kaddáfího a dalších osob, na něž byl vydán mezinárodní zatykač ICC.

Významnou roli sehrálo i Valné shromáždění, které na svém 66. zasedání uznalo Prozatímní národní radu jako jediného legálního legitimního představitele Libye a zároveň reprezentanta Libye v OSN. Pro uznání hlasovalo 114 států včetně Ruska Číny, proti 17, 14 států se hlasování zdrželo.

V reakci na přijetí rezoluce 2009 přijala EU nařízení Rady 259/2011¹⁵⁵ jímž změnila předcházející nařízení o omezujících opatřeních s ohledem na situaci v Libyi, kterým byly do unijního práva zavedeny sankce uvalené rezolucí 1970. EU tak pro potřeby Národní rady uvolnila aktiva Libyjské centrální banky a další prostředky na libyjských peněžních účtech, které měly být využity k obnově ekonomiky a bankovníctví země.

Přes tyto události ovšem plukovník Kaddáfí nehodlal vzdát moci a opustit zemi, byť se spekulovalo, že se chystá uprchnout do Burkiny Faso či Nigeru, a vládní jednotky pokračovaly v obklíčené Syrtě v tuhém odporu. 17. října se vojenská situace Kaddáfího sil ještě zhoršila, když povstalci obsadili klíčové město Baní Walíd a jeho velitel, Sajf al-Islám al Kaddáfí uprchl na jih. Boje o Syrtu trvaly celý měsíc, povstalecké jednotky podnikly čtyři neúspěšné útoky podporované leteckými silami NATO. 30. září bylo vyhlášeno čtyřdenní příměří, po jeho skončení byl zahájen pátý útok na město, který se však armádě podařilo odrazit. Následně se

¹⁵⁵ Rada EU (2011), 26.06.2011, *NAŘÍZENÍ RADY kterým se mění nařízení (EU) č. 204/2011 o omezujících opatřeních s ohledem na situaci v Libyi*. [online] Dostupné z: <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2011/CS/1-2011-601-CS-F1-1.Pdf> (Navštíveno 25.04.2017)

silně prořídlé Kaddáfího jednotky v počtu necelých pěti tisíc mužů pokusily o protiútok, který však byl s podporou letectva povstalci odražen. Generální útok na město proběhl až 20. října, kdy bylo zcela zničené město obsazeno a vyrabováno, přičemž se povstalecké jednotky převelené z Misuráty měly mstít místnímu obyvatelstvu.¹⁵⁶

Plukovník Kaddáfí opustil město spolu s přeživšími bývalými představiteli režimu a důstojníky v koloně pětasedmdesáti vojenských vozidel, z nichž některé měly být označeny bílými vlajkami, 20. října ráno. Několik kilometrů za městem se kolona rozdělila a jedna z jejích částí byla napadena letadly NATO. Po půl deváté na kolonu opět zaútočilo francouzské letadlo a zničilo polovinu vozidel. Při tomto útoku zahynul ministr obrany Júnis Džábir, plukovník Kaddáfí se se synem Mutasimem ukryl v odvodňovací propusti pod silnicí, zatímco jeho ochranka měla mávat bílými šátky.

Zraněný plukovník i se synem byli následně zajati povstaleckými jednotkami z Misuráty, kteří je oba zavraždili. Podle některých zpráv měl být ještě před svým zastřelením plukovník Kaddáfí ze msty probodnut bajonetem skrz řítní otvor. Podle jiných zpráv byl surově zbit holemi, vláčen ulicemi a následně střelen do hlavy a do prsou, objevily se i nepodložené zprávy, že na následky zranění z náletu zemřel až v sanitce při převozu do nemocnice. Plukovníkovo mrtvé tělo bylo následně na příkaz ministra Přejchodné národní rady Aliho Tarhuního tři dny vystaveno v mrazírenském boxu v Misurátě a později pohřbeno na tajném místě v poušti.

Reakce mezinárodního společenství na Kaddáfího zavraždění nebyly jednotné a obecně je možné shrnout, že mezi neevropskými státy a humanitárními organizacemi převažoval negativní postoj. AI ve své

¹⁵⁶ Novinky (2011), 27.10.2011, Libyjští rebelové vstoupili do Syrty. Podřezávají lidem hrdla, tvrdí svědci [online] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/245739-libyjsti-rebelove-vstoupili-do-syrti-podrezavaji-lidem-hrdla-tvrdi-svedci.html> (Navštíveno 25.04.2017)

zprávě z 21. října prostřednictvím Claudia Cordoneho vyjádřila přesvědčení, že by se mohlo jednat o válečný zločin, který by měl být vyšetřován ze strany nové libyjské vlády a ICC,¹⁵⁷ ve stejném duchu se vyjádřila i HRW. Mluvčí OHCHR Rupert Colville v této souvislosti označil záběry z Kaddáfího vraždy za znepokojivé a vyzval k jejich vyšetření. Neskrývané nadšení vyjádřila tehdejší ministryně zahraničí USA Hillary Clintonová, která v televizním rozhovoru o plukovníkově smrti prohlásila: „Přišli jsme, viděli jsme, zemřel.“¹⁵⁸ Představitelé evropských států se v reakcích zaměřili spíše na budoucnost a očekávání pozitivního vývoje Libye, než na usmrcení někdejšího politického partnera.

Poněkud skeptičtější postoj zaujal vyšetřovatel ICC Ocampo, který v prosinci téhož roku uvedl, že způsob, jímž byl Kaddáfí zabit, vyvolává podezření ze spáchání válečného zločinu a vyjádřil naději, že tuto událost libyjské orgány vyšetří.¹⁵⁹ K oficiálnímu vyšetření Kaddáfího vraždy nicméně nedošlo, byť se k vraždě přihlásil povstalec Umar Ša-Bán. Ten byl později unesen jednou z polovojenských jednotek, mučen a postřelen, na následky svých zranění zemřel v roce 2012 v pařížské nemocnici.¹⁶⁰

Operace *Unified Protector* byla oficiálně ukončena k 31. říjnu 2011, bojové lety byly vzhledem k zastavení bojů ukončeny již 21. října.¹⁶¹ NATO popřelo, že by disponovalo přesnými informacemi, že se v koloně nachází i plukovník Kaddáfí. Nicméně potvrdilo dva nálety, v jejichž důsledku došlo k rozdělení kolony a následnému zničení padesáti vozidel. Druhý

¹⁵⁷ Amnesty International (2011), 21.10.2011, *Amnesty International Urges Libya to Investigate Whether al-Gaddafi Death was a War Crime* [online] Dostupné z: <http://www.amnestyusa.org/news/press-releases/amnesty-international-urges-libya-to-investigate-whether-al-gaddafi-death-was-a-war-crime> (Navštíveno 25.04.2017)

¹⁵⁸ CBS News (2011), 20.10.2011, Clinton on Qaddafi: "We came, we saw, he died" [online] Dostupné z: <http://www.cbsnews.com/news/clinton-on-qaddafi-we-came-we-saw-he-died/> (Navštíveno 25.04.2017)

¹⁵⁹ BBC (2011), 16.12.2011, ICC says Muammar Gaddafi killing may be war crime [online] Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-africa-16212133> (Navštíveno 25.04.2017)

¹⁶⁰ Gombár E., *op. cit.* 84, str. 170

¹⁶¹ NATO (2011), 25.10.2011, Operational Media Update, NATO and Libya [online] Dostupné z: http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_71994.htm (Navštíveno 25.04.2017)

útok, který povstalcům umožnil obklíčení plukovníkovy eskorty, provedla francouzská stíhačka Rafale.

Celkově během sedmiměsíční operace proti vládním jednotkám NATO uskutečnilo 26.323 letů, z toho 9.600 útočných, a svrhlo více než 20.000 bomb či střel s plochou dráhou letu. Při těchto útocích se alianci podařilo zničit více než 1.000 bojových vozidel a tanků, vyřadit z provozu řízení protiletectvé obrany a zcela neutralizovat libyjské vzdušné síly.¹⁶² Absolutní letecké převahy bylo ostatně díky zastaralosti výzbroje libyjské armády i letectva dosaženo již první den operace.

Vzhledem k množství nasazení vojenských prostředků a uskutečněných útoků je zcela nepochybné, že vojenská intervence Francie, Velké Británie, USA a později NATO výrazně přispěla k provedení ozbrojeného převratu, který by byl jinak s největší pravděpodobností zcela potlačen již 19. či 20. března.

¹⁶² CBS News (2011) 21.10.2011, NATO commander to recommend Libya mission end [online] Dostupné z: <http://www.cbsnews.com/news/nato-commander-to-recommend-libya-mission-end/> (Navštíveno 25.04.2017)

7 Legalita vojenského zásahu v Libyi

7.1 Vojenský zásah jako akt sebeobrany

Jak již bylo zmíněno v kapitole 2 této práce, problematika sebeobrany je systematicky upravena v čl. 51 Charty, který vymezuje tři podmínky výkonu práva sebeobrany. Těmito podmínkami jsou existence ozbrojeného útoku na člena společenství, bezodkladné informování Rady bezpečnosti o přijatých opatřeních a zastavení obranných aktivit v době, kdy Rada bezpečnosti učiní opatření k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti podle kapitoly VII. Charty.

Vzhledem k faktu, že Kaddáfího režim své ozbrojené síly používal pouze a výhradně na území Libye, tj. nedošlo k překročení státních hranic, a že žádný člen mezinárodního společenství neinformoval Radu bezpečnosti o přijatých protioopatřeních, je zcela evidentní, že zásah NATO v Libyi nemůže být v žádném případě považován za výkon práva na sebeobranu, protože nedošlo ke splnění žádné z podmínek stanovených čl. 51 Charty. Tento názor se ostatně v odborných kruzích ani nevyskytuje a není obsažen ani v textu rezoluce 1973 ze 17. března 2011, na jejímž základě došlo k zásahu ozbrojených sil členských států NATO proti libyjským vládním ozbrojeným silám.

7.2 Ozbrojený zásah jako unilaterální humanitární intervence nebo uplatnění konceptu R2P?

Má-li být vojenský zásah podřazen pod jeden z těchto konceptů, je nezbytné připomenout jejich shodné a odlišné znaky. Jak již bylo uvedeno v podkapitole 5.3 této práce, koncept R2P se od UHI odlišuje ve třech hlavních aspektech.

Prvním je vymezení okruhu případů, v nichž je možné zásah vůči státu uskutečnit. Zatím co koncept R2P omezuje důvody vojenského zásahu pouze na čtyři případy závažného porušování lidských práv, konkrétně genocidu, etnické čistky, zločiny proti lidskosti a válečné zločiny, v případě UHI je toto vymezení podstatně méně konkrétní

a k provedení zásahu postačuje snaha zabránit porušování základních lidských práv obecně. Tato neurčitost se, mimo jiných nedostatků konceptu, stala důvodem značné kritiky UHI jak ze strany některých členů mezinárodního společenství, zejména Ruské federace a Číny, tak odborné veřejnosti.

Druhou odlišností jsou zásady, na nichž jsou oba koncepty založeny. Koncept R2P spočívá primárně v prevenci a případný zásah je považován za odůvodněný pouze v případě, že cílový stát neplní svou základní povinnost, tj. nechrání své vlastní obyvatelstvo. UHI naopak spočívá v reakci, tj. v ozbrojeném zásahu proti státní moci cílového státu, přičemž následný vývoj společenských i politických poměrů v daném státě zůstává stranou zájmu konceptu. Koncept R2P zároveň považuje ozbrojený zásah vždy za krajní řešení a preferuje nevojenská řešení situace, naopak podstatou UHI je právě vojenský zásah.

Třetí, z mého pohledu nejzásadnější, odlišností jsou zcela rozdílné požadavky na právní základ ozbrojeného zásahu. Koncept R2P pro ozbrojený zásah vyžaduje v každém případě zmocnění ze strany Rady bezpečnosti dle kapitoly VII Charty a zcela jednoznačně vylučuje svévolné použití ozbrojené síly pro řešení dané situace. V případě UHI se naopak jedná o použití ozbrojené síly bez zmocnění Rady bezpečnosti, přičemž důraz není kladen na legalitu, ale legitimitu zásahu.

Ozbrojený zásah proti vládním ozbrojeným složkám, uskutečněný v rámci operací *Odyssey Dawn* a *Unified Protector* v období 19. března až 21. října 2011, byl proveden na základě rezoluce 1973 ze 17. března 2011. Text rezoluce v úvodních ustanoveních výslovně upozorňuje na selhání libyjské vlády při plnění předcházející rezoluce 1970 z 26. února 2011, která mimo jiné vyzývala libyjskou vládu k ochraně civilního obyvatelstva. Článek 4 dále zmocnil členské státy k použití všech nezbytných prostředků (all necessary measures) k ochraně civilního obyvatelstva a jím

obydlených území (civilians and civilian populated areas) před porušováním lidských práv.

Tato porušení měla podle rezoluce 1973 zahrnovat utlačování demonstrantů a páchaní násilí vůči civilistům, včetně jejich usmrcování.¹⁶³ Tato jednání ze strany libyjské vlády, resp. jí podřízených ozbrojených sil, mohla vést k obavám z naplnění skutkové podstaty zločinů proti lidskosti dle čl. 7 a válečných zločinů dle čl. 8 odst. 2 písm. b) (iv) Římského statutu, které jsou možnými důvody ozbrojeného zásahu ve smyslu konceptu R2P. Z výše uvedeného je zřejmé, že vojenský zásah v Libyi neproběhl svévolně, ale na základě zmocnění, byť i o legalitě tohoto zmocnění někteří z odborníků vyjádřili značné pochybnosti.¹⁶⁴

Pochybnosti v tomto směru například vyjádřili Lawrence Modeme z manchesterské Metropolitní univerzity¹⁶⁵ či Richard Falk, působící na Princetonské univerzitě¹⁶⁶. Poukazovali při tom na fakt, že se jednalo o vnitrostátní konflikt mezi vládou a povstalcí, který nezasáhl ostatní státy, a tudíž nepředstavoval ohrožení mezinárodního míru a bezpečnosti, které je důvodem pro ozbrojený zásah Rady bezpečnosti podle čl. 42 Charty. S touto tezí se osobně neztotožňuji z toho důvodu, že je zřejmé, že i původně vnitrostátní konflikt může destabilizovat širší oblast, zejména pokud vláda není schopna zajistit ochranu státních hranic, jak tomu bylo v případě Libye. Poměrně jednoduše tak mohlo docházet (a též docházelo) k přesunům ozbrojených skupin na území sousedních států. Dále je též

¹⁶³ Resolution 1973, *op. cit.* 124, par. 4

¹⁶⁴ RIJKE, Niels (2014) *Intervention in Libya: A Crime of Aggression?*, ISD Brief 4, March 2014, [online] Dostupné z: <http://www.internationalcrimesdatabase.org/Commentary/IcdBriefs2014> (Navštíveno 29.05.2017)

¹⁶⁵ MODERNE, Lawrence (2011), *The Libya Humanitarian Intervention: Is It Lawful In International Law*, [online] Dostupné z: http://www.academia.edu/706296/THE_LIBYA_HUMANITARIAN_INTERVENTION_IS_IT_LAWFUL_IN_INTERNATIONAL_LAW (Navštíveno 12.06.2017), *cit. str. 37*: „*Since the situation in Libya does not involve aggression and is not a breach of, or threat to, international peace and security, it falls outside the parameters of Security Council authority. Accordingly, the Security Council has no jurisdiction to authorise the intervention.*”

¹⁶⁶ FALK, Richard (2011), ‘Preliminary Libyan Scorecard: Acting Beyond the UN Mandate’, *Global Justice in the 21st Century*, 06.09.2011 [online] Dostupné z: <https://richardfalk.wordpress.com/2011/09/06/preliminary-libyan-scorecard-acting-beyond-the-un-mandate/> (Navštíveno 12.06.2017)

nezbytné připomenout, že státy sousedící s Libyí se v téže době potýkaly s vlastními obdobnými problémy, kdy jen krátce před vypuknutím občanské války v Libyi došlo ke státnímu převratu v Tunisu a Egyptě. Celý region severní Afriky se tak nacházel ve velmi nestabilní situaci, která dle mého názoru mohla představovat potenciální ohrožení mezinárodního míru a bezpečnosti. Zároveň je též třeba zmínit, že podmínkou uskutečnění zásahu dle konceptu R2P není přeshraniční přesah konfliktu, zásah tak může při splnění podmínek proběhnout i v případě čistě vnitrostátního konfliktu.

Pro právní kvalifikaci aktivit libyjských bezpečnostních složek je nezbytné tyto rozlišit do dvou skupin. První skupinu tvoří zásahy proti demonstrantům v období od 13. do 20. února 2011, kdy je ještě možné demonstrace označit za relativně poklidné. V této fázi se bezpečnostní složky zcela nepochybně pokusily rozehnat protestující ve městech Benghází, al-Bajdá, Darná, Adždábíji a az-Zintánu ostrou střelbou, což si podle odhadů vyžádalo více než 200 obětí z řad civilních osob. Tímto postupem bezpečnostní složky mohly naplnit skutkovou podstatu zločinů proti lidskosti dle ustanovení čl. 7 odst. 1 písm. a) a h) Římského statutu, tedy zločinu „*vraždy a perzekuce z politických důvodů.*“ Pokud by se ovšem podařilo jednoznačně prokázat další údajné aktivity vládních ozbrojených složek spočívající ve svévolném věznění, mučení, znásilňování a únosech demonstrujících, o nichž průběžně informovala světová média, mohla by být tato jednání kvalifikována jako zločiny proti lidskosti dle čl. 7 odst. 1 písm. a), e), f), g), h) a i), tedy „*vraždy, věznění v rozporu s mezinárodním právem, mučení, znásilnění, perzekuce a nedobrovolné mizení osob.*“

Druhou skupinu zásahů pak tvoří postup libyjské armády proti oblastem ovládaných vzbouřenci v období do 17. března, kdy se původně v podstatě poklidné demonstrace změnily v ozbrojené povstání. Nejzřetelněji se tyto vojenské operace projeví v okolí měst Misuráta a Benghází, které se vládní jednotky řadu týdnů pokoušely dobýt, přičemž

neváhaly nasadit těžké zbraně, dělostřelectvo i letectvo za účelem vytvoření nástupního prostoru pro obsazení těchto měst. Při použití těchto prostředků však ze strany vládních jednotek nedocházelo k důslednému rozlišování mezi komatanty a civilními osobami, jak bude podrobněji popsáno v následující podkapitole této práce.

Z toho vyplývá, že pokud byly útoky vedeny proti civilisty obydleným oblastem bez adekvátního rozlišení mezi komatanty a civilními osobami a vojenskými a civilními cíli, došlo jejich provedením k naplnění skutkové podstaty válečného zločinu dle čl. 8 odst. 2 písm. b (iv) Římského statutu, tedy *„úmyslného zahájení útoku s vědomím, že v souvislosti s takovým útokem dojde ke ztrátám na životech na životech nebo zranění civilních osob či poškození civilních objektů.“*

Vzhledem k tomu, že na území Libye došlo k naplnění skutkových podstat dvou zločinů, tvořících jednu z podmínek uskutečnění zásahu dle konceptu R2P, libyjská vláda postupem proti demonstrantům zjevně naplnila požadavek selhání státu, při plnění své povinnosti chránit vlastní obyvatelstvo a s přihlédnutím k poměrně vysokému počtu na zásahu se podílejících států je možné uzavřít, že se jednalo o vůbec první kolektivní donucovací akci Rady bezpečnosti podle čl. 42 Charty, založené na pojetí konceptu R2P.¹⁶⁷

7.3 Legalita provedení ozbrojeného zásahu

Pro posouzení legality provedení vojenského zásahu je nezbytné nejprve stručně shrnout situaci předcházející přijetí rezoluce 1973 a podrobně analyzovat text této rezoluce. Jak již bylo uvedeno v kapitole 6 této práce, k prvním, zpočátku poklidným demonstracím došlo v kyrenaických městech Benghází, al-Bajdá a Darná ve dnech 13. až 16. února 2011.

¹⁶⁷ULFSTEIN, Geir and Hege Føsum CHRISTIANSEN (2013). THE LEGALITY OF THE NATO BOMBING IN LIBYA. *International and Comparative Law Quarterly*, 62, pp 159-171 doi:10.1017/S0020589312000565, p.161

Po neúspěšném pokusu o rozeznání demonstrantů reagovaly bezpečnostní složky ostrou střelbou, což vedlo k prudké eskalaci násilí. Do 20. února vystoupaly ztráty na životech civilistů dle odhadů na více než 200 osob, přičemž již 18. února došlo v Benghází k vyloupení skladů zbraní a postupnému ozbrojování protestujících. V důsledku těchto událostí se z Benghází stáhli příslušníci bezpečnostních složek a město se rychle stalo centrem odporu proti Kaddáfího vládě.

Libyjská vláda nicméně odmítla připustit postupné rozšiřování povstalci ovládaného území, což vedlo k sérii těžkých bojů. Po počátečních neúspěších nicméně vládní jednotky přešly do ofenzivy a do 17. března se jim podařilo znovu ovládnout většinu Kyrenaiské oblasti. K přijetí rezoluce 1973 tak došlo v situaci, kdy se vládním jednotkám úspěšně podařilo znovu ovládnout podstatnou část území, přičemž povstalci ovládané oblasti se zmenšily především na města Misuráta a Benghází a přilehlé okolí. Z vývoje situace je tak možné usuzovat, že k potlačení povstání, o jehož ozbrojenosti nemohlo být v této fázi nejmenších pochybností, a následné stabilizaci situace chybělo jen několik málo dní.

Rezoluce 1973, přijatá 17. února, reagovala na pokračující boje zmocněním členských států k použití všech nezbytných prostředků za účelem ochrany civilního obyvatelstva v Benghází a přilehlých oblastech, ohrožených útoky.¹⁶⁸ V této souvislosti je třeba se důkladně zaměřit na text čl. 4 a jeho celkovou interpretaci.

Zprv je nezbytné vymezit, proti jakým subjektům byly útoky vedeny, či kterým subjektům rezolucí zmíněné útoky hrozily. Čl. 4 rezoluce hovoří o civilistech a jimi obydlených oblastech. Definici pojmu „civilista/civilní

¹⁶⁸ Resolution 1973, *op. cit.* 124: *Authorizes Member States that have notified the Secretary-General, acting nationally or through regional organizations or arrangements, and acting in cooperation with the Secretary-General, to take all necessary measures, notwithstanding paragraph 9 of resolution 1970 (2011), to protect civilians and civilian populated areas under threat of attack in the Libyan Arab Jamahiriya, including Benghazi, while excluding a foreign occupation force of any form on any part of Libyan territory*

osoba“ je možné nalézt v čl. 50 odst. 1 Dodatkového protokolu I.¹⁶⁹ (dále jen Protokol I.) Civilní osobou je v tomto případě „osoba, která nepatří do žádné z kategorií osob uvedených v článku 4 A), 1), 2), 3), 6) Třetí úmluvy a v článku 43 tohoto Protokolu“, tedy osoba odlišná od komбатantů, které čl. 43 Protokolu I. definuje jako „příslušníky ozbrojených sil strany v konfliktu (s výjimkou zdravotnického a duchovního personálu, jak o tom hovoří článek 33 Třetí úmluvy)“, tzn. osoby, jenž „mají právo se přímo účastnit nepřátelských akcí.“ Zároveň je ovšem třeba zmínit, že dle čl. 50 odst. 1 věty 2. platí, že „v případě pochybnosti, zda osoba je civilní osobou, bude taková osoba považována za osobu civilní“ a dále, že ani „přítomnost jednotlivců neodpovídajících definici civilní osoby uvnitř civilního obyvatelstva nezabavuje obyvatelstvo jeho civilního charakteru“.

Podle čl. 51 Protokolu I. požívá „civilní obyvatelstvo a jednotlivé civilní osoby všeobecné ochrany proti nebezpečím vznikajícím v důsledku vojenských operací“, podle odst. 3 pak platí, že „civilní obyvatelstvo jako takové, jakož i jednotlivé civilní osoby nesmějí být předmětem útoku. Násilné činy nebo hrozby násilnými činy, jejichž základním cílem je terorizování civilního obyvatelstva, jsou zakázány.“

Z výše uvedených ustanovení je tedy možné dovodit, že se na území Bengházi a v přilehlých oblastech v době ofenzivy vládních ozbrojených sil nacházely dvě kategorie osob, osoby civilní a komбатanti. Vzhledem k této skutečnosti je nezbytné trvat na dodržení zásady rozlišování, zakotvené čl. 48 Protokolu I., ukládající bojujícím stranám rozlišovat mezi civilními osobami a komбатanty a též mezi vojenskými a civilními objekty.¹⁷⁰

Je ovšem nepochybné, že toto rozlišování muselo být pro vládní jednotky v každém případě velmi problematické, zejména v případě

¹⁶⁹ Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů

¹⁷⁰ FUCHS, Jiří. Mezinárodní humanitární právo. Praha: Ministerstvo obrany - Agentura vojenských informačních služeb, 2007. ISBN 978-80-7278-424-0, str. 57

bojových akcí v zastavěných a hustě obydlených oblastech, zároveň je třeba přihlédnout i k faktu, že většina povstalců nepoužívala rozlišující prvky jako uniformy, distinkce apod. Vzhledem k objektivní nemožnosti rozlišení mezi kombatanty a civilními osobami je nutné nahlížet na osoby nacházející se v hustě osídlených městských oblastech jako na osoby civilní, vyjma případů, kdy byl status kombatanta zcela jednoznačný.

Vzhledem k tomu, že vládní jednotky vedly v době od 16. - 19. března intenzivní dělostřeleckou přípravu směřující na pozice povstalců v hustě obydlených oblastech měst Misuráta a Benghází, je možné dojít k závěru, že se civilní osoby, nacházející se v povstalcem ovládaných oblastech, skutečně ocitly v ohrožení těmito útoky. Z tohoto důvodu je tedy možné považovat snahu Rady bezpečnosti o ochranu civilního obyvatelstva zmíněných oblastí za legitimní.

Zadruhé je třeba vymezit rozsah možného vojenského zásahu z geografického hlediska. Text rezoluce výslovně zmiňuje „*civilním obyvatelstvem obydlené oblasti ohrožené útokem, včetně Benghází*“. Z formulace tohoto ustanovení je možné odvodit, že rezoluce sledovala chránit obyvatelstvo oblastí ovládaných povstalcem, které se vládní jednotky snažily vojensky ovládnout. Někteří odborníci v tomto ustanovení spatřují omezení mandátu vojenského zásahu právě na tyto oblasti, nikoli na celé území státu, tedy i oblastí ovládaných vládou¹⁷¹. S tímto pohledem se plně ztotožňuji i z toho důvodu, že je krajně nepravděpodobné, aby civilnímu obyvatelstvu oblastí obsazených a bráněných vládními jednotkami, hrozil útok ze strany právě těchto jednotek.

Zároveň je ovšem nezbytné upozornit, že text rezoluce přesně neoznačuje původce této hrozby či útoku. Z toho je možné vyvodit, že ochrany před hrozbou útoku či útokem ve smyslu čl. 4 rezoluce 1973 měly

¹⁷¹ ULFSTEIN, G., CHRISTIANSEN, H. F., *op. cit.* 167, str. 163 „*On the other hand, the explicit reference to these areas implies a restrictive interpretation of the mandate. It only licenses protection of these three explicitly mentioned objects. The mandate does not authorize military measures to protect the whole population or the entire geographical territory of Libya.*“

požívat nejen civilní osoby v oblastech ovládaných povstanci, ale i civilní osoby na vládou ovládaných územích, ohrožených útoky povstalců. V této souvislosti je možné připomenout případ města Táwarghá, které 13. srpna obsadily povstalecké jednotky a po několik týdnů prováděly systematické vysídlování více než třiceti tisíc jeho převážně černošských obyvatel v odvetě za jejich loajalitu ke Kaddáfího režimu. Toto jednání povstalců, které je možné kvalifikovat jako zločin proti lidskosti ve smyslu ustanovení čl. 7 odst. 1 písm. d) a h) Římského statutu, tedy „*deportace či násilný přesun obyvatelstva a perzekuce jakékoli identifikovatelné skupiny z důvodů politických a etnických,*“ však žádnou reakci ze strany NATO nevyvolalo.

Za třetí je nutné se zaměřit na cíl, jehož mělo být použitím všech nezbytných prostředků dosaženo. Čl. 4 rezoluce jako cíl výslovně vymezuje ochranu civilního obyvatelstva a jím obydlených území, ohrožených útoky, nikoli intenzivní vojenskou podporu povstaleckých jednotek a svržení legální libyjské vlády, k čemuž po přijetí rezoluce 1973 došlo.

Z výše uvedeného vyplývá, že je nezbytné rozčlenit vojenské aktivity zasahujících států do dvou fází. Za první fází je možné označit období od přijetí rezoluce 1973 do 20. března. Již dva dny po přijetí rezoluce, tzn. 19. března, podnikly americké, britské a francouzské vzdušné síly v rámci operace *Odyssey Dawn* sérii intenzivních náletů podpořených vypálením 110 raket Tomahawk, směřujících na pozice vládních jednotek obsazující Benghází a velení libyjské protivzdušné obrany. Tyto údery si podle oficiálních libyjských zdrojů vyžádal 48 mrtvých a více než 150 zraněných civilních osob, údaje však nebylo možné ověřit z nezávislých zdrojů. Nutno poznamenat, že k útoku došlo jen několik hodin poté, co plukovník Kaddáfí oficiálně ve sdělovacích prostředcích vyhlásil okamžité příměří.

Ačkoli se vzhledem k rychlosti, přesnosti a rozsahu zásahu nabízí otázka, byla-li Kaddáfího režimu poskytnuta reálná šance přerušit bojové operace, je třeba zdůraznit, že cílem tohoto prvního zásahu byly vládní ozbrojené jednotky přesunující se k Benghází a Misurátě. Jednalo se tedy o situaci vymezenou čl. 4 rezoluce, kdy bylo civilní obyvatelstvo reálně vystaveno ohrožení útokem ze strany vládních jednotek. Z těchto důvodů je možné úvodní fázi operace *Odyssey Dawn* považovat za plnění čl. 4 rezoluce a samotný zásah provedený 19. března hodnotit jako legální, byť někteří autoři zpochybňují i legalitu samotného přijetí rezoluce 1973 (viz podkapitola 7.2 této práce).¹⁷²

Zcela odlišný charakter však mají následné zásahy probíhající v rámci operace *Unified Protector* pod vedením NATO od 20. března do 21. října 2011. Provedením prvního zásahu se zasahujícím státům podařilo dočasně ochromit postupující vládní jednotky, čehož povstalci využili k protiútoky. Operace tak záhy získala charakter podpory povstalecké ofenzivy, během níž se povstalcům podařilo postupně ovládnout vládní území.

Zároveň došlo i ke změně postoje čelních představitelů zasahujících států, zejména USA, Velké Británie a Francie, k otázce vyřešení krize. Podle průběžných vyjádření ve sdělovacích prostředcích bylo již od konce března cílem operace svrhnout legální libyjskou vládu.¹⁷³ Za tímto účelem NATO při plánování leteckých útoků intenzivně spolupracovalo s Prozatímní národní radou tak, aby byl zajištěn co nejefektivnější postup povstaleckých jednotek.¹⁷⁴ Státy NATO se tak formou rozvracení obrany vládních jednotek aktivně podílely na útocích povstalců na vládou ovládaná území. Jedná se tak o zjevný exces z rámce stanového rezolucí 1973, jejímž cílem bylo bránění útoků vládních jednotek na civilní obyvatelstvo.

¹⁷² Srov např. RIJKE, N., *op. cit.* 164

¹⁷³ Viz např. prohlášení britského ministr obrany Liama Foxe pro deník *Daily Telegraph* z 27. března 2011

¹⁷⁴ NYT (2011), 21.08.2011, Surveillance and Coordination with NATO Aided Rebels [online] Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2011/08/22/world/africa/22nato.html> (Navštíveno 30.05.2017)

Je třeba podotknout, že možným argumentem pro odstranění Kaddáfího režimu je právě ochrana civilního obyvatelstva. Jinak řečeno, nejspolehlivější zárukou ochrany civilního obyvatelstva se mohlo jevit právě odstranění vlády, která na civilní obyvatelstvo prostřednictvím ozbrojených jednotek útočila a dle svých vlastních prohlášení v bojových akcích hodlala pokračovat i nadále, aby získala pod kontrolu povstalci ovládaná území.

V tomto smyslu se vyjádřil například tehdejší generální tajemník OSN Pan Ki-mun, když ve svém projevu z 24. března 2011 prohlásil, že cílem zásahu je ochrana obyvatelstva, „protože plukovník Kaddáfí zabíjí své vlastní lidi.“¹⁷⁵ Pan Ki-mun též později na tiskové konferenci v New Yorku 14. prosince 2011 vyjádřil přesvědčení, že rezoluce 1973 byla vojenským zásahem NATO výrazně podpořena, a že tento zásah byl zcela v souladu s touto rezolucí.¹⁷⁶ V podobném duchu se ve společném tiskovém prohlášení ze 14. dubna 2011 vyjádřili i čelní představitelé intervenujících států, tehdejší americký prezident Barack Obama, předseda britské vlády David Cameron a francouzský prezident Nicolas Sarkozy, kteří prohlásili, že „je nemožné představit si budoucnost Libye pod vedením Kaddáfího, přičemž ke skutečné přeměně diktátorského režimu na demokratické zřízení může dojít, pouze pokud Kaddáfí rezignuje.“¹⁷⁷

Při bližší analýze textu a zejména účelu rezoluce je však zřejmé, že tento argument nemůže obstát. Rezoluce 1973 požadovala okamžité zastavení palby, vyslání zvláštního zmocněnce OSN, který by usnadnil dialog mezi vládou a povstalci, vedoucí k provedení reforem nezbytných

¹⁷⁵ UN Daily News (2011), 24.03.2011, Speedy, Decisive International Action to Protect Civilians in Libya Is Vital Ban [online] Dostupné z: http://www.un.org/news/dh/pdf/english/2011/2403_2011.pdf (Navštíveno 11.06.2017)

¹⁷⁶ Press Conference by Secretary-General Ban Ki-moon at United Nations Headquarters, 14.12.2011 [online] Dostupné z: <https://www.un.org/press/en/2016/sgsm18377.doc.htm> (Navštíveno 12.06.2017)

¹⁷⁷ NYT (2011.), 14.04.2011, Libya's Pathway to Peace' New York Times by B Obama, D Cameron and N Sarkozy [online] Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2011/04/15/opinion/15iht-edlibya15.html> (Navštíveno 12.06.2017)

k poklidnému vyřešení problému¹⁷⁸, vyzývala libyjskou vládu k dodržování mezinárodního humanitárního práva, zmocnila členské státy k ochraně civilního obyvatelstva, zřídila bezletovou zónu a zpřísnila nevojenské sankce uvalené předcházející rezolucí 1970. Je tak zcela nepochybné, že zamýšleným cílem rezoluce nebylo svržení vlády plukovníka Kaddáfího, ale jeho přinucení respektovat mezinárodní právo a rezoluci 1970.

Ulfstein s Christiansenem v této souvislosti mimo jiné dospěli k závěru, že členové NATO koordinací svých leteckých útoků proti vládním silám s útočnými akcemi povstalců přijali postavení strany konfliktu a zcela tak porušili princip neutrality, na němž je úloha Rady bezpečnosti, potažmo OSN, při použití prostředků podle čl. 42 Charty založena.¹⁷⁹ Argumenty podporující toto tvrzení lze spatřovat v samotné roli Rady bezpečnosti, vymezené v kapitole VI Charty.

Podle ustanovení této kapitoly by Rada bezpečnosti měla fungovat jako nestranný subjekt rozhodující spory v případech, kdy znesvářené strany nevyužijí služby smířčích, rozhodčích či soudních orgánů a dále ve znění čl. 40 a 42, které výslovně hovoří o stranách konfliktu, nikoli o straně, která může být v právu. Už jen z podstaty role soudce tedy vyplývá, že základním atributem jeho funkce je právě nestrannost, která zajistí objektivní a spravedlivé rozhodnutí. Pokud by ovšem Rada bezpečnosti přijala postavení strany, jen těžko by pak mohla vystupovat jako nestranný subjekt.

Při hodnocení legality aktivního zapojení vojenských sil NATO do ozbrojeného konfliktu si někteří odborníci pokládají otázku, zdali akce NATO, proběhlé po 19. březnu 2011 naplnily skutkovou podstatu zločinu agrese. Zločin agrese je definován v čl. 8bis odst. 1 Římského statutu jako *„plánování, příprava, zahájení nebo provedení útočného činu, který svou*

¹⁷⁸ Resolution 1973, *op. cit.* 124: „to send his Special Envoy to Libya...with the aim of facilitating dialogue to lead to the political reforms necessary to find a peaceful and sustainable solution“

¹⁷⁹ ULFSTEIN, G., CHRISTIANSEN, H. F., *op. cit.* 167, str. 169

povahou, závažností a rozsahem zakládá zjevné porušení Charty OSN,“ čl. 8bis odst. 2 pak tento útočný čin definuje jako „použití ozbrojené síly Státem proti suverenitě, teritoriální integritě či politické nezávislosti jiného státu, či jakékoli jiné jednání, jenž je v rozporu s Chartou OSN,“ přičemž čl. 8bis odst. 2 písm. b) jako jednu z podob takového činu výslovně zmiňuje bombardování území jiného státu.

Zhodnotíme-li provádění bojových operací vzdušných sil NATO, popsanych v kapitole 6 této práce, dospějeme zcela jednoznačně k závěru, že letecké útoky uskutečněné po 20.březnu probíhaly v řadě případů v přímé koordinaci s pozemními útoky povstalců, tzn., nebyly zaměřeny na zastavení útoků vládních ozbrojených sil, což výslovně předpokládá čl. 4 rezoluce 1973, ale aktivně podporovaly povstaleckou ofenzivu proti vládou bráněnému území. Srovnáme-li reálný průběh operace *Unified Protector* se znaky skutkové podstaty zločinu agrese, je možné dojít k závěru, že útoky NATO, koordinované s povstaleckou pozemní ofenzivou na vládou ovládaná území, mohly být použitím ozbrojené síly proti státní suverenitě a teritoriální integritě, reprezentované právě územím, na němž libyjská vláda nehledě na probíhající bojové operace i nadále vykonávala svou státní moc.

Z výše zmíněných skutečností je možné dovodit, že se členské státy NATO mohly dopustit útočného činu proti svrchovanosti, územní celistvosti a politické nezávislosti a tím naplnily znaky útočného činu ve smyslu ustanovení čl. 8bis odst. 2, čímž se mohly dopustit zločinu agrese dle čl. 8bis odst. 1 Římského statutu.¹⁸⁰

Hodnotíme-li legalitu vojenského zásahu, je též nezbytně nutné věnovat pozornost aktivitám Francie, Egypta a Kataru po přijetí rezoluce 1973. Jak již bylo zmíněno v kapitole 6 této práce, tyto státy se v průběhu libyjského konfliktu rozhodly aktivně podpořit povstalce dodávkami

¹⁸⁰ RIJKE, N., *op. cit.* 164, str. 9

zbraní, aby tak zvýšily jejich bojeschopnost proti vládním jednotkám.¹⁸¹ Možnost dodávek zbraní ostatně nevyloučily ani USA.

V této souvislosti je nezbytné připomenout rezoluci 1970 z 26. února 2011, kterou Rada bezpečnosti mimo jiné uvalila na Libyi zbrojní embargo (viz. čl. 9 rezoluce) a vytvořila výbor pro sledování jeho dodržování, složený ze všech členů Rady bezpečnosti. Paradoxně tak došlo k situaci, kdy člen výboru (Francie), jehož úkolem bylo dohlížet na dodržení zbrojního embarga, sám dodával zbraně povstalcům. Proti těmto aktivitám ostře protestovali někteří členové Rady bezpečnosti, zejména Rusko a Čína, zcela odmítavý postoj zaujala i AU.

Zcela jinak ovšem na tento vývoj situace nahlížely USA. Tehdejší ministryně zahraničí USA Hillary Clintonová legální výjimku z uvaleného embarga spatřovala v ustanovení čl. 4 rezoluce 1973, konkrétně v pasáži umožňující použití „*všech nezbytných opatření, nehledě na (notwithstanding) bod 9 rezoluce 1970.*“ Klíčovým pak měl být právě výraz „*notwithstanding*“. Tento výraz (historicky též „*non obstante*“) je obecně možné vyložit jako právní klíčku, využívanou v angloamerickém právním systému, která původně umožňovala anglickému králi nerespektovat v konkrétních případech zákony přijaté parlamentem. V moderní podobě je někdy využíván pro ospravedlnění porušení sjednané či uložené povinnosti.¹⁸² Je ovšem otázkou, do jaké míry byli či mohli být ostatní členové Rady bezpečnosti (kromě Velké Británie a zejména USA, které použití tohoto výrazu do textu rezoluce prosadily) s tímto výkladem seznámeni, uvážíme-li, že se jedná o pojem využívaný pouze v angloamerickém právním systému.

¹⁸¹ BBC News, (2011), 29.06.2011, Libya Conflict: France Air-Dropped Arms to Rebels [online] Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-africa-13955751> (Navštíveno 31.05.2017)

¹⁸² The Law Dictionary, Featuring Black's Law Dictionary Free Online Legal Dictionary 2nd Ed., *What is NON OBSTANTE?*[online] Dostupné z: <http://thelawdictionary.org/non-obstante/> (Navštíveno 31.05.2017)

Tento výklad ostatně zcela jednoznačně odmítly Rusko i Čína a též odborná veřejnost, reprezentovaná např. profesory Sandsem či Nicholase Griefem, působícími ve Velké Británii. Vzhledem k celkovému kontextu rezoluce 1973, která v úvodních ustanoveních jednoznačně upřednostňuje pokojné vyřešení konfliktu a případný ozbrojený zásah považuje za krajní řešení sloužící pouze a výhradně k obraně civilních osob ohrožených útokem, je možné označit použití poměrně těžko vyložitelné právní kličky za hrubé porušení smyslu rezoluce. Je jen těžko představitelné, že by původním úmyslem všech členů Rady bezpečnosti bylo právě vyzbrojení povstalců, což muselo nutně vést (a také vedlo) k prudké eskalaci a prodloužení probíhajícího konfliktu.

Nad rámec zhodnocení legality samotného zásahu NATO je též třeba posoudit přiměřenost intenzity a rozsahu prováděných bojových akcí a též podíl NATO na usmrcení plukovníka Kaddáfího.

Jak již bylo zmíněno v kapitole 6 této práce, NATO během sedmiměsíční operace proti vládním jednotkám uskutečnilo 9.600 náletů, při nichž svrhlo více než 20.000 bomb či střel s plochou dráhou letu. Při těchto útocích se vzdušným silám podařilo zničit více než 1.000 bojových vozidel a tanků, vyřadit z provozu řízení protiletectvé obrany a získat absolutní vzdušnou převahu již první den operace. Tyto útoky byly primárně vedeny proti vládním jednotkám a jejich shromaždištím, vojenským objektům a velitelstvím jednotlivých složek ozbrojených sil. Vzhledem k faktu, že se zmíněné objekty, zejména letiště či budovy velitelství, ve většině případů nacházely v těsné blízkosti civilních budov, muselo NATO čelit stejným problémům s rozlišováním kombatantů a civilního obyvatelstva jako libyjské vládní jednotky při obsazování povstalcí ovládaných území.

Poměrně snadno tak mohlo dojít k zasažení sousedních civilních objektů nebo civilního obyvatelstva nacházejícího se v blízkosti vojenských shromaždišť a v aglomeracích obsazených vládními

jednotkami. NATO v této souvislosti přijalo dle zprávy OHCHR z 8. března 2012¹⁸³ opatření, jejichž účelem mělo být co možná nejvíce eliminovat možnost usmrcení civilních osob. Tato opatření měla zahrnovat distribuci letáků s upozorněním, které oblasti budou útokům vystaveny a výzvou k opuštění těchto oblastí a též použití tzv. „chytrých“ bomb, které umožňují přesný zásah likvidovaného cíle a minimalizují tak doprovodné škody způsobené výbuchem. Ačkoli vzdušné síly NATO při svých náletech použily více než 7.500 těchto bomb, neobešly se tyto údery bez desítek obětí právě z řad civilního obyvatelstva. Vyčíslení počtu civilních obětí náletů NATO se mimo jiných subjektů věnovala i OHCHR či HRW.

Ve výše zmíněné zprávě z 8. března 2012 OHCHR uvedla, že v důsledku leteckých útoků NATO zahynulo 60 civilních osob a 55 bylo zraněno navzdory faktu, že NATO ve většině případů provádělo velmi přesné údery a snažilo se předcházet civilním obětem, byť některé zasažené objekty nevykazovaly žádné vojenské využití.¹⁸⁴ OHCHR současně doporučila další vyšetřování s poukazem na nemožnost dosažení přesných závěrů v této fázi šetření. Ještě vyšší ztráty vyčíslila ve své zprávě z 13. května 2012¹⁸⁵ HRW, byť je možné věrohodnost zpráv předkládaných touto organizací v průběhu celého konfliktu označit za velmi diskutabilní.

Přesné vyčíslení celkových ztrát způsobených všemi účastníky konfliktu včetně NATO je nicméně vzhledem ke značné roztržitosti zdrojů a v mnoha případech neobjektivnosti dostupných záznamů a svědectví v podstatě nemožné. Podle údajů projektu ACLED (Armed

¹⁸³ Report of the International Commission of Inquiry on Libya, 08.03.2012, A/HRC/19/68 [online] Dostupné z: <http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session19/A.HRC.19.68.pdf> (Navštíveno 01.06.2017)

¹⁸⁴ Tamtéž: „NATO conducted a highly precise campaign with a demonstrable determination to avoid civilian casualties. For the most part they succeeded. On some limited occasions the Commission confirmed civilian casualties and found targets that showed no evidence of military utility. The Commission was unable to draw conclusions in such instances on the basis of the information provided by NATO and recommends further investigations.“

¹⁸⁵ Human Rights Watch (2012). *Unacknowledged Deaths: Civilian Casualties in NATO's Air Campaign in Libya*, 13.05.2012 [online] Dostupné z: <https://www.hrw.org/report/2012/05/13/unacknowledged-deaths/civilian-casualties-natos-air-campaign-libya> (Navštíveno 01.06.2017)

Conflict Location & Event Data Project) dosáhly celkové ztráty na životech od února do října 2011 více než 6100 osob,¹⁸⁶ projekt USDP (Uppsala Conflict Data Program) uvádí více než 3600 mrtvých,¹⁸⁷ dle údajů nové libyjské vlády z roku 2013 zahynulo asi 9400 osob na obou stranách konfliktu,¹⁸⁸ povstalecké zdroje naopak bezprostředně po svržení Kaddáfího režimu uváděly až 25 000 mrtvých a raněných.

V každém případě však byly všechny zúčastněné subjekty povinny při svých bojových operacích důsledně dodržovat zásadu rozlišování komбатantů a civilních osob dle čl. 48 Protokolu I a v případě nemožnosti jejich rozlišení na tyto osoby či objekty pohlížet jako na civilní.

Pokud tedy NATO skutečně přijalo výše zmíněná opatření, je možné hovořit o tzv. kolaterálních ztrátách, které mezinárodní právo obecně připouští.¹⁸⁹ Aby mohly být ztráty na životech civilních osob označeny jako kolaterální, je nezbytné splnit tři základní podmínky, podmínku vojenské nutnosti zásahu, zásadu rozlišení a zásadu proporcionality použitých prostředků. Pokud tedy zasažené cíle měly význam pro vedení bojových operací vládních jednotek, NATO disponovalo přesnými informacemi o jejich personálu a rozlišovalo tak mezi komбатanty a civilními osobami a použilo adekvátní bojové prostředky, splnilo tak výše zmíněné podmínky a svými údery nenaplnilo skutkovou podstatu válečného zločinu ve smyslu stanovení čl. 8 odst. 2 písm. b (iv) Římského statutu.

Pakliže ovšem NATO při svých útocích nedisponovalo přesnými informacemi a nemohlo vyloučit zasažení civilních osob a objektů a přesto

¹⁸⁶ ACLED: Armed Conflict Location & Event Data Project [online] ACLED © 2017 Dostupné z: <http://www.acleddata.com/data/version-5-data-1997-2014/> (Navštíveno 01.06.2017)

¹⁸⁷ USDP: Uppsala Conflict Data Program [online] Uppsala University © 2014 Dostupné z: <http://ucdp.uu.se/#country/620> (Navštíveno 01.06.2017)

¹⁸⁸ The Guardian (2013) 08.01.2013, Libyan revolution casualties lower than expected, says new government [online] Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2013/jan/08/libyan-revolution-casualties-lower-expected-government> (Navštíveno 01.06.2017)

¹⁸⁹ Luis Moreno-Ocampo OTP letter to sender's re Iraq, 09.02.2006, [online] Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/Pages/search-results.aspx?k=moreno%2Docampo%20letter%20on%20iraq> (navštíveno 12.06.2017)

tyto útoky podniklo, je možné na tyto akce pohlížet stejně jako na mezinárodním společenstvím oprávněně kritizované útoky vládních jednotek v oblasti Misuráty a Benghází které svými operacemi naplnily skutkovou podstatu válečného zločinu ve smyslu ustanovení čl. 8 odst. 2 písm. b (iv) Římského statutu, tedy *„úmyslného zahájení útoku s vědomím, že v souvislosti s takovým útokem dojde ke ztrátám na životech na životech nebo zranění civilních osob či poškození civilních objektů,“* nehledě na to, že ztráty způsobené nálety NATO jsou ve srovnání se ztrátami způsobenými vládními jednotkami v podstatě zanedbatelné.

Pozornost je dle mého názoru třeba věnovat i zhodnocení podílu NATO na usmrcení plukovníka Kaddáfího 20. října 2011 poblíž města Syrty, byť tento podíl nemá přímý vliv na posouzení legality vojenského zásahu jako celku. Jak již bylo uvedeno v podkapitole 6.6 této práce, k usmrcení plukovníka Kaddáfího došlo poté, co se v důsledku náletu vzdušných sil NATO na kolonu vozidel, údajně označených bílými vlajkami, musel ukrýt v odvodňovacím kanálu. V tomto úkrytu byl nicméně i se svou eskortou povstalci nalezen, zajat a následně jimi usmrcen. Podle některých zpráv měl být před svým zastřelením zbit holemi a následně vláčen ulicemi města, což by ostatně potvrzovaly i fotografie pořízené samotnými povstalci, podle jiné verze měl být nejprve probodnut skrz řitní otvor bajonetem či šavlí a následně zastřelen. V každém případě se ovšem jednalo o velmi trýznivý způsob usmrcení, který vzbuzuje zcela oprávněné podezření ze spáchání válečného zločinu ve smyslu ustanovení čl. 8 odst. 2 písm. c (i) Římského statutu, tedy *„násilného činu proti životu a osobě, zejména vražd všeho druhu, mrzačení, krutému zacházení a mučení.“* Podobné obavy ostatně projevil ve svém prohlášení i tehdejší vyšetřovatel ICC Louis Moreno-Ocampo.

Ačkoli byl Kaddáfí zabit povstalci a nikoli přímým útokem NATO, je zcela nepochybné, že NATO svým útokem na plukovníkovu kolonu ke spáchání tohoto zločinu výrazně přispělo. Rovněž charakter provedeného útoku může vyvolávat pochybnosti o své legalitě, zvláště pokud by

napadená vozidla byla skutečně označena bílými vlajkami. Použití bílé vlajky je v mezinárodním právu válečném již po staletí tradičně uznáváno jako znamení složení zbraní, což z osob, které bílou vlajku použijí, činí válečné zajatce dle čl. 4 A odst. 1 Ženevské úmluvy o zacházení s válečnými zajatci z 12. srpna 1949. Pokud tedy NATO podniklo útok na takto označená vozidla, mohlo tímto dle mého názoru naplnit skutkovou podstatu válečného zločinu ve smyslu ustanovení čl. 8 odst. 2 písm. b (vi) Římského statutu, tedy „*zabití či zranění kombatanta, který již složil zbraň či nemá k dispozici další prostředky obrany a vzdal se bezpodmínečně.*“

K oficiálnímu vyšetření Kaddáfího vraždy, stejně jako celého průběhu operace *Unified Protector* po 20. únoru 2011 ze strany ICC nicméně dosud nedošlo a s největší pravděpodobností ani nedojde, vzhledem k intenzivnímu zapojení některých členů Rady bezpečnosti do libyjského konfliktu. ICC se vzhledem k zákazu retroaktivity nemůže ani zabývat zhodnocením otázky, zdali je možné postup NATO po 20. únoru 2011 zhodnotit jako naplnění skutkové podstaty zločinu agrese ve smyslu ustanovení čl. 8bis odst. 2 Římského statutu, neboť toto ustanovení nebylo v době zásahu NATO účinné.

Za velmi nešťastnou též považuji i skutečnost, že zatykač na plukovníka Kaddáfího vydaný 27. června 2011 vyšetřovatelem ICC pro podezření z odpovědnosti ze spáchání vraždy a pronásledování civilistů jako zločinů proti lidskosti, byl z důvodu plukovníkova zavraždění stažen 20. listopadu, protože ICC nemůže svou jurisdikci vykonávat nad zemřelými osobami¹⁹⁰. Ačkoli se tedy vina plukovníka Kaddáfího může jevit jako téměř jistá, bez autoritativního rozhodnutí mezinárodního soudního orgánu, založeném na provedení důkladného vyšetření událostí,

190 International Criminal Court, ICC-01/11-01/11-26-Conf-Exp., *Decision to Terminate the Case Against Muammar r Mohammed d Ab u Minya r Gaddafi*, 22.11.2011 [online] Dostupné z: https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2011_19969.PDF (Navštíveno 12.06.2017)

k nimž v průběhu občanské války v Libyi došlo, zůstane tato otázka i nadále otevřena, stejně jako otázka legality vojenského zásahu NATO.

7.4 Role oblastních dohod při řešení libyjské krize

Co se týká role oblastních dohod a organizací kolektivní bezpečnosti, zmíněných touto prací, při udržování mezinárodního míru a bezpečnosti, nezbyvá než konstatovat, že zdaleka nejvýznamnějším aktérem se v posledních desetiletích stala NATO, která zároveň disponuje nejbojeschopnějšími a nejmoderněji vyzbrojenými ozbrojenými silami. Tuto skutečnost dobře zdůrazňuje snaha NATO prezentovat sebe samu jako oblastní dohodu ve smyslu kapitoly VIII Charty, ačkoli byla původně založena jako organizace kolektivní sebeobrany. Tento posun je též podpořen faktem, že pro provedení svých opatření podle čl. 42 Charty Rada bezpečnosti v případě Libye primárně využila právě ozbrojené síly NATO.

Osobně tento posun považuji za ne zcela šťastný, protože zmenšuje význam a roli již existujících oblastních dohod ve smyslu kapitoly VIII Charty, zejména AU a LAS, které jsou pro řešení konfliktů na africkém kontinentu a Blízkém a Středním východě klíčové. Jejich význam spatřuji především v tom, že vzhledem k vzájemné geografické, ekonomické i kulturní blízkosti svých členů mohou mnohem lépe řešit vzájemné konflikty již v zárodku. Naproti tomu členové organizací typu EU či NATO mohou jen těžko pochopit specifika problémů v daných oblastech a mohou velmi snadno podlehnout dojmu, že zkušenosti s řešením konfliktů v euroamerickém prostoru jsou univerzálně využitelné i ve světě arabském či na území afrických států. Bohužel LAS a zejména AU nedisponují dostatečnými prostředky a mnohdy i vůlí, aby vzájemné konflikty mohly rychle a efektivně vyřešit bez eskalace násilí a Rada bezpečnosti je tak v řadě případů nucena využít právě ozbrojené síly členů NATO.

Tuto skutečnost ostatně velmi dobře ilustruje i role LAS a AU při řešení Libyjského konfliktu. Rada bezpečnosti původně spatřovala v LAS značný potenciál při udržení míru a bezpečnosti v Libyi a vyřešení postupně eskalujícího konfliktu pokud možno mírovými prostředky, jak vyplývá z textu rezoluce 1973, v němž je zdůrazněna role LAS jako oblastní dohody ve smyslu kapitoly VIII Charty. Rada bezpečnosti zároveň LAS požádala, aby se účastnila vytvoření a udržování bezletové zóny nad Libyí. Navzdory těmto očekáváním se k vojenskému zásahu aktivně připojily pouze Saúdská Arábie, Katar a Egypt, jejichž účast je navíc k nízkému počtu nasazených bojových prostředků možné označit spíše za symbolickou.

Významnější roli hrály tyto dohody spíše v politické rovině řešení konfliktu. LAS na vývoj libyjské krize reagovala 22. února se odsouzením násilí páchané proti civilistům, v důsledku čehož bylo Libyi následně pozastaveno členství v této organizaci. Tento krok byl ostatně uvítán i Radou bezpečnosti v prohlášení jejího předsedy Viottiho¹⁹¹ a významně přispěl ke zhoršení politického postavení Kaddáfího režimu v mezinárodním společenství.

AU reagovala 10. března vytvořením za účelem vyřešení libyjské krize ad hoc Výbor pro řešení libyjské otázky na vysoké úrovni (High-Level Committee on Libya),¹⁹² který později zpracoval tzv. Cestovní mapu (Roadmap) k vyřešení libyjského konfliktu (viz kapitola 6 této práce). Krize měla být vyřešena zastavením bojů, zajištěním humanitární pomoci obyvatelstvu, zahájením politického dialogu mezi vládou a povstalci a provedením nezbytných politických reforem.

Bohužel je třeba konstatovat, že tato opatření zdaleka nenaplnila očekávání a konflikt i nadále eskaloval. Z toho důvodu přejala NATO po přijetí rezoluce 1973 iniciativu a došlo k prosazení a uskutečnění

191 Security Council of UN (2011), *op. cit.* 103

192 Oficiální web Africké unie. (2011). *op. cit.* 118

vojenského zásahu, byť LAS a AU proti použití síly protestovaly a ozbrojený zásah v podobě spoluúčasti na změně režimu opakovaně označily za porušení rezoluce 1973.¹⁹³

¹⁹³ NYT (2011), 30.03.2011, The Goal in Libya Is Not Regime Change [online] Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2011/03/24/opinion/24iht-edmoussa24.html> (Navštíveno 12.06.2017)

8 Závěr

V této práci jsem se pokusil odpovědět na otázku, byl-li zásah NATO, provedený v rámci operace *Unified Protector* v průběhu občanské války v Libyi v roce 2011 v souladu s mezinárodním právem či nikoli.

Charta OSN výslovně připouští použití síly pouze ve dvou případech, a sice v případě sebeobrany, tedy reakce na ozbrojený útok jiného státu dle čl. 51 Charty a opatření s použitím ozbrojené síly Rady bezpečnosti za účelem zachování míru a bezpečnosti podle čl. 42 Charty. Od těchto případů je nezbytně nutné odlišit ozbrojený zásah v rámci konceptu humanitární intervence, který ke svému provedení nevyžaduje zmocnění Rady bezpečnosti.

Právě toto svévolné použití ozbrojené síly bez výslovného zmocnění Radou bezpečnosti, jehož zastáncem byly ve své době zejména USA, se stalo předmětem velmi intenzivní kritiky nejen řady členů mezinárodního společenství, ale i odborné veřejnosti, a to zejména kvůli značné vágnosti vymezení podmínek realizace takového zásahu a velmi snadné zneužitelnosti ze strany intervenujícího státu. Ačkoli se humanitární intervence může zdát legitimní, zejména s přihlédnutím k tomu, že cílem ozbrojeného zásahu by měla být ochrana základních lidských práv obyvatelstva intervenovaného státu, tento koncept nemá dle názoru většiny odborníků, s jejichž názorem se v tomto plně ztotožňuji, v mezinárodním právu oporu. V případě jeho provedení jej tedy nelze charakterizovat jinak, než jako protiprávní použití ozbrojené síly, byť může být motivováno cíli jakkoli ušlechtilými.

Koncept R2P se, coby nástupce konceptu humanitární intervence, pokusil odstranit tyto nedostatky specifikací případů, v nichž je ozbrojený zásah uskutečnitelný zejména podmíněním zásahu předchozím výslovným zmocněním Rady bezpečnosti. Právě tento požadavek měl zabránit zneužívání ozbrojeného zásahu za účelem posílení vlivu intervenujícího státu v daných oblastech a svévolnému použití síly, které

by mohlo vyústit v případné zhoršení situace a ohrozit mezinárodní mír a bezpečnost. Přes tyto nesporné výhody se však i tento koncept stal předmětem ostré kritiky a několikaletého vyjednávání, až byl nakonec v kompromisní podobě mezinárodním společenstvím přijat a zahrnut do *Závěrečného dokumentu Světového summitu*, přijatého 20. září 2005 Valným shromážděním OSN.

Jak vyplývá z kapitoly 7 této práce, zásah v Libyi se stal prvním zásahem splňující požadavky konceptu R2P. Ačkoli by se mohlo zdát, že díky předchozímu zmocnění byl provedený ozbrojený zásah zcela v souladu s mezinárodním právem, následný vývoj událostí ukázal, že zásah takto jednoznačně hodnotit nelze.

Osobně považuji posuzování legality vojenského zásahu NATO za velmi obtížné. Dle mého názoru je zcela nepochybné, že na území Libye došlo v prvních fázích krize k naplnění skutkových podstat zločinů proti lidskosti ve smyslu ustanovení čl. 7 Římského statutu a v pozdějším období, poté co demonstrace přerostly v povstání, k naplnění skutkové podstaty válečných zločinů ve smyslu ustanovení čl. 8 odst. 2 písm. b) (iv) Římského statutu, které jsou možnými důvody ozbrojeného zásahu ve smyslu konceptu R2P. Tato situace vedla k přijetí rezoluce 1973, která zmocnila členské státy k použití všech nezbytných prostředků, tedy i síly, za účelem ochrany civilního obyvatelstva v Bengházi a přilehlých oblastech, ohrožených útoky.

Pro zpřehlednění situace jsem na základě informací získaných z dostupných zdrojů zásah rozdělil do dvou fází. První fází tvoří série náletů uskutečněná v rámci operace *Odyssey Dawn* během 19. března 2011, které byly namířeny proti vládním jednotkám útočícím na Bengházi. Tento úder, kterým mělo být a skutečně bylo vládním jednotkám zabráněno v útocích na civilní osoby a jimi obydlené oblasti, je možné považovat za oprávněný a proběhlý v souladu s požadavkem rezoluce 1973.

Zcela odlišný charakter měly ovšem následné letecké útoky, které velmi rychle získaly podobu zcela jednostranně zaměřené podpory povstalců. Členové NATO tak zcela evidentně překročili zmocnění rezoluce 1973 a porušili princip neutrality, na němž je úloha Rady bezpečnosti i celé OSN při použití prostředků podle čl. 42 Charty tradičně založena. Tyto údery zároveň podpořily eskalaci konfliktu, když povstaleckým jednotkám umožnily přejít do ofenzivy a postupně ovládnout celé území Libye.

Současně je ovšem nutné připomenout, že text rezoluce přesně neoznačuje původce hrozby či útoku. Jak již bylo uvedeno v kapitole 7 této práce, text rezoluce připouští i výklad, že ochrany před hrozbou útoku či útokem ve smyslu čl. 4 rezoluce 1973 měly požívat nejen civilní osoby v oblastech ovládaných povstalcí, ale i civilní osoby na vládou ovládaných územích, ohrožených útoky povstalců.

Jak ovšem vyplývá z vedení bojových akcí NATO, tento výklad nebyl zasahujícími subjekty přijat a operace *Unified Protector* se zaměřila pouze na spolupráci s povstalcí při jejich útocích na vládou ovládaná území, aniž by byl brán zřetel na zločiny, jichž se povstalcí na Kaddáfího režimu loajálním obyvatelstvu dopouštěli, a které byly přinejmenším srovnatelné s těmi, z jejichž páchání byl obviňován právě Kaddáfího režim.

Na základě výše uvedeného jsem tedy dospěl k závěru, že první fáze útoků, uskutečněná v rámci operace *Odyssey Dawn* během 19. března 2011 na základě zmocnění rezolucí 1973 nepřekročila rámeček stanovený touto rezolucí a tudíž ji lze hodnotit jako legální.¹⁹⁴ Neztotožňuji se tak s postojem některých odborníků, kteří zpochybňují legalitu celého zásahu, poukazující na protiprávnost přijetí rezoluce 1973.¹⁹⁵ Zcela odlišně ovšem hodnotím následující útoky NATO, probíhající v rámci operace *Unified Protector*, které měly ve většině případů charakter přímé podpory

¹⁹⁴ Srov. např. ULFSTEIN, G., CHRISTIANSEN, H. F., *op. cit.* 167

¹⁹⁵ Srov. např. RIJKE, N., *op. cit.* 164, MODERNE, L., *op. cit.* 165, FALK, R., *op. cit.* 166

pozemních operací povstalců při útocích na vládou držená území. Tímto jednáním se členské státy NATO mohly dopustit útočného činu proti svrchovanosti, územní celistvosti a politické nezávislosti a tím dle mého názoru naplnily znaky útočného činu ve smyslu ustanovení čl. 8bis odst. 2, čímž se mohly dopustit zločinu agrese dle čl. 8bis odst. 1 Římského statutu.¹⁹⁶

Smutnou ironií se stala skutečnost, že ani tento zásah, který měl značný potenciál dokázat správnost a životaschopnost pojetí konceptu R2P, nedokázal v tomto směru přinést přesvědčivé výsledky a naopak ještě více v očích rozvojových států zdiskreditoval roli OSN a „západních států“ při zajišťování mezinárodního míru a bezpečnosti v rámci mezinárodního společenství. Důvod této možné diskreditace spatřuji zejména v tom, že pokud překročením zmocnění rezoluce 1973 došlo k závažnému porušení mezinárodního práva, měla následovat adekvátní reakce Rady bezpečnosti. Fakt, že k žádné reakci, kromě politických prohlášení, nedošlo, může velmi snadno vzbudit přesvědčení, že zatímco státy nezastoupené v Radě bezpečnosti jsou pod hrozbou sankcí nuceny mezinárodní právo dodržovat, pro (stálé) členy Rady bezpečnosti tato povinnost zjevně neplatí.

Důkazem značného rozčarování mezinárodního společenství z přístupu USA a NATO k plnění rezoluce 1973 je ostatně i postoj Ruska a Číny k řešení krize v Sýrii, trvající od března 2011 do současnosti. Po zkušenostech z libyjské občanské války tito stálí členové Rady bezpečnosti odmítli pokusy některých evropských států a zejména USA o opakování libyjského scénáře a vetovaly rezoluce vyhlášující bezletovou zónu v obavě, že dojde k podobnému vývoji jako v případě Libye.

Při psaní této práce jsem měl možnost ověřit a prohloubit si své znalosti dané problematiky a získat ucelenou představu o konfliktu, který jsem s mimořádným zaujetím sledoval ve sdělovacích prostředcích již

¹⁹⁶ Srov. např. RIJKE, N., *op. cit.* 164

v roce 2011. Díky studiu značného množství novinových článků jsem si též učinil představu o velmi významné a často zhoubné roli médií při vytváření mediálního obrazu, kdy velké množství často si protiřečících informací a později dementovaných tezí bývá mnohdy zneužíváno k vytvoření zcela pokřiveného a realitě neodpovídajícího názoru na situaci a její řešení, k čemuž naneštěstí došlo i v případě událostí v Libyi. Z tohoto hlediska považuji za významného aktéra i organizaci HRW, která svými zprávami vytvořila podmínky pro ospravedlnění překročení rezoluce 1973, jen aby vzápětí údaje v nich obsažené sama dementovala jako nepodložené.

Po svržení režimu plukovníka Kaddáfího upadla Libye do série dalších občanských válek, v jejichž důsledku přišly o život tisíce obětí, výrazně se zhoršila migrační krize a země se v podstatě rozpadla na území ovládaná armádními jednotkami generála Haftara, evropskými státy a USA uznanou vládou a polovojenskými bojůvkami, z nichž se rekrutují příslušníci teroristických uskupení.

Ozbrojený zásah NATO v Libyi tak bohužel vyústil v další z mnoha tragédií posledních desetiletí. Zároveň se jím potvrdila i značná neochota „západních“ států změnit přístup k řešení podobných krizí navzdory prostému faktu, že násilný zásah zvenčí jen málokdy vede k demokratizaci kulturně zcela odlišných společností, jak dokládají zásahy v Afghánistánu a Iráku a nejnověji i v Libyi.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

BÍLKOVÁ, Veronika. Odpovědnost za ochranu (R2P): nová naděje nebo staré pokrytectví?. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Ediční středisko, 2010. Prameny a nové proudy právní vědy. ISBN 978-80-87146-27-9. str. 35

ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. Mezinárodní právo veřejné. Praha: Beck, 2008. Právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-728-9. str. 683

DAVID, Vladislav, Pavel, Martin FAIX, Pavel SLADKÝ a Ondřej SVAČEK. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 2., aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Leges, 2011. Student. ISBN 978-80-87212-86-8. str. 358

FUCHS, Jiří. Mezinárodní humanitární právo. Praha: Ministerstvo obrany - Agentura vojenských informačních služeb, 2007. ISBN 978-80-7278-424-0, str. 57

GOMBÁR, Eduard. Dějiny Libye. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-363-1, str. 124

HAIMZADEH, Patrick. V srdci Kaddáfího Libye. Brno: Jota, 2011. 155, [8] s. obr. příl. ISBN 978-80-7217-911-4 (váz.). str. 27-29

HOLZGREFE, J. L.: The Humanitarian Intervention Debate, in: Holzgrefe, J. L. – Keohane, R. O. (Eds.): *Humanitarian Intervention. Ethical, Legal, and Political Dilemmas*. Cambridge 2003, p. 18.

JANSEEN, D.: Humanitarian Intervention and Genocide. *Journal of Genocide Research*, 10 (2), June 2008, 289-306

ONDŘEJ, Jan. Odbrojení, prostředek zajištění mezinárodní bezpečnosti. Plzeň: Čeněk, 2005. ISBN 80- 86898-53-9. str. 79

POTOČNÝ, Miroslav a Jan ONDŘEJ. Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část. 6., doplněné a rozšířené vydání. Praha: C.H. Beck, 2011. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-398-1, str. 354

SCHEFFER, David J., "Towards a Modern Doctrine of Humanitarian Intervention," 23 University of Toledo Law Review, vol 23(1992), 253-274, p. 266

ŠTĚPÁNEK, Přemysl (2003). Humanitární intervence - srozumitelný pojem? Mezinárodní politika 2003 (3), 33-35, str. 33

TESON, Fernando R., ' Humanitarian Intervention: An Inquiry into Law and Morality (2nd edn, Transnational Publishers, Irvingtonon-Hudson, 1997), p. 135

ULFSTEIN, Geir and Hege Føsum CHRISTIANSEN (2013). THE LEGALITY OF THE NATO BOMBING IN LIBYA. International and Comparative Law Quarterly, 62, pp 159-171 doi:10.1017/S0020589312000565, p.161

Internetové zdroje

A more secure world: Our shared responsibility, Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Change, 2 December 2004, [online] Dostupné z: http://www.un.org/en/peacebuilding/pdf/historical/hlp_more_secure_world.pdf (navštíveno 28.03.2017)

ACLED: Armed Conflict Location & Event Data Project [online] ACLED © 2017 Dostupné z: <http://www.acleddata.com/data/version-5-data-1997-2014/> (Navštíveno 01.06.2017)

Aktuálně.cz (2008), (09.08.2008), Rusko obsadilo Osetii. Sakaašvili nabízí příměří. (2018) [online]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/rusko-obsadilo-osetii-saakasvili-nabizi-primeri/r~i:article:613226/?redirected=1489333949>

Aljazeera (2011) 21.02.2011, Gaddafi's son in civil war warning [online] Dostupné z: <http://www.aljazeera.com/news/africa/2011/02/2011220232725966251.html> (Navštíveno 10.04.2017)

Amnesty International (2011), 21.10.2011, *Amnesty International Urges Libya to Investigate Whether al-Gaddafi Death was a War Crime* [online] Dostupné z: <http://www.amnestyusa.org/news/press-releases/amnesty-international-urges-libya-to-investigate-whether-al-gaddafi-death-was-a-war-crime> (Navštíveno 25.04.2017)

Amnesty International (2011). Severní Afrika: vlna uprchlíků nesmí skončit humanitární krizí. [online] Dostupné z: <http://www.amnesty.cz/z615/severni-afrika-vlna-uprchliku-nesmi-skoncit-humanitarni-krizi> (Navštíveno 15.04.2017)

ANNAN, K.: „Two Concepts of Sovereignty“. In: *The Economist*. 18. 9. 1999, p. 49., [online]. Dostupné z: <http://www.economist.com/node/324795> (navštíveno 11.3.2017)

BBC (2011), 16.12.2011, ICC says Muammar Gaddafi killing may be war crime [online] Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-africa-16212133> (Navštíveno 25.04.2017)

BBC (2011), 20.03.2011, Libya: US, UK and France attack Gaddafi forces [online] Dostupné z <http://www.bbc.com/news/world-africa-12796972> (Navštíveno 15.04.2017)

BBC (2011), 22.11.2011, Libya: Catherine Ashton opens EU office in Benghazi [online] Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-africa-13494248> (Navštíveno 21.04.2017)

BBC (2015), 29.03.2015, Arab League agrees to create joint military force [online]. Dostupné z <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-32106939> (navštíveno 28.2.2017)

BBC (2017), (28.02.2017) Yemen conflict: Red Cross appeals for access to key port [online]. Dostupné z <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-39114349> (navštíveno 28.2.2017)

BBC News, (2011), 29.06.2011, Libya Conflict: France Air-Dropped Arms to Rebels [online] Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-africa-13955751> (Navštíveno 31.05.2017)

Bílková, V.: „Klasifikace ozbrojených konfliktů 90. let“. In: Mezinárodní politika, 7/2001, str. 16 [online]. Dostupné z: <http://www.dokumenty-iir.cz/MP/MPArchive/2003/MPO32003.pdf> (navštíveno 11.3.2017)

BÍLKOVÁ, Veronika: The Responsibility to Protect – Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty [recenze]. Mezinárodní vztahy 2003 (3), str. 98 [online]. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/89> (navštíveno 27.3.2017)

CBS News (2011) 21.10.2011, NATO commander to recommend Libya mission end [online] Dostupné z: <http://www.cbsnews.com/news/nato-commander-to-recommend-libya-mission-end/> (Navštíveno 25.04.2017)

CBS News (2011), 20.10.2011, Clinton on Qaddafi: "We came, we saw, he died" [online] Dostupné z: <http://www.cbsnews.com/news/clinton-on-qaddafi-we-came-we-saw-he-died/> (Navštíveno 25.04.2017)

Constitutive Act of the African Union [online]. Dostupné z https://www.au.int/web/sites/default/files/pages/32020-file-constitutiveact_en.pdf (navštíveno 27.2.2017)

ČTK (2011) Kaddáfí nechce odstoupit, volá po zásahu armády (2011) [online] Dostupné z: <http://multimedia.ctk.cz/?setSite=video-detail-pagein&documentId=4443797&idx=19&select-continue=1> (Navštíveno 11.04.2017)

Executive Order 13566 of February 25, 2011, [online] Dostupné z: <https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/pages/libya.aspx> (Navštíveno 12.04.2017)

FALK, R. (2011), 'Preliminary Libyan Scorecard: Acting Beyond the UN Mandate', Global Justice in the 21st Century, 06.09.2011 [online] Dostupné z: <https://richardfalk.wordpress.com/2011/09/06/preliminary-libyan-scorecard-acting-beyond-the-un-mandate/> (Navštíveno 12.06.2017)

Final communiqué, Ministerial meeting of the North Atlantic Council held at NATO Headquarters, Brussels on 06. Dec. 2001, Press release M-NAC-2(2001)15 158 [online]. Dostupné z http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_18849.htm?selectedLocale=en (navštíveno 2.3.2017)

Final communiqué, Ministerial meeting of the North Atlantic Council held in Madrid on 04. Jun. 2003, Press release (2003)059 [online]. Dostupné z: <http://www.nato.int/docu/pr/2003/p03-059e.htm> (navštíveno 3.3.2017)

HILPOLD, P., Humanitarian Intervention: Is There a Need for a Legal Reappraisal?, EJIL, vol 12, 2001, p. 461-463. [online]. Dostupné z: <http://www.ejil.org/pdfs/12/3/1527.pdf> (navštíveno 4.4.2017)

Huffingtonpost (2016) Why 'Operation: Decisive Storm' Was Needed in Yemen [online]. Dostupné z: http://www.huffingtonpost.com/faisal-abbas/why-operation-decisive-st b_6952894.html (navštíveno 28.2.2017)

Human Rights Watch (2011), 28.10.2011, *The Murder Brigades of Misrata* [online] Dostupné z: <https://www.hrw.org/news/2011/10/28/murder-brigades-misrata> (Navštíveno 27.04.2017)

Human Rights Watch (2011), 30.10.2011, *Libya: Militias Terrorizing Residents of 'Loyalist' Town*, [online] Dostupné z: <https://www.hrw.org/news/2011/10/30/libya-militias-terrorizing-residents-loyalist-town> (Navštíveno 22.04.2017)

Human Rights Watch (2011). *Civil Society: UN General Assembly should suspend Libya's UN Human Rights Council membership*, 24.2.2011 [online] Dostupné z <http://www.hrw.org/news/2011/02/24/civil-society-un-general-assembly-should-suspend-libya-s-un-human-rights-council-mem> (Navštíveno 10.04.2017)

Human Rights Watch (2011). *Libya Security Forces Kill 84 Over Three Days*, 18.12.2011, [online] Dostupné z: <https://www.hrw.org/news/2011/02/18/libya-security-forces-kill-84-over-three-days> (Navštíveno 10.04.2017)

Human Rights Watch (2011). *Libya: Governments Should Demand End to Unlawful Killings*, 20.2.2011 [online] Dostupné z: <http://www.hrw.org/news/2011/02/20/libya-governments-should-demand-end-unlawful-killings> (Navštíveno 08.04.2017)

Human Rights Watch (2011). *Libya: Security Forces Fire on 'Day of Anger' Demonstrations*, 18.2.2011 [online] Dostupné z: <https://www.hrw.org/news/2011/02/17/libya-security-forces-fire-day-anger-demonstrations> (Navštíveno 10.04.2017)

Human Rights Watch (2011). *Silence is Not an Option - The Human Rights Council Must Use its Voice*, 23.2.2011 [online] Dostupné z: <https://www.hrw.org/news/2011/02/23/silence-not-option-human-rights-council-must-use-its-voice> (Navštíveno 11.04.2017)

Human Rights Watch (2012). *Unacknowledged Deaths: Civilian Casualties in NATO's Air Campaign in Libya*, 13.05.2012 [online] Dostupné z: <https://www.hrw.org/report/2012/05/13/unacknowledged->

[deaths/civilian-casualties-natos-air-campaign-libya](#) (Navštíveno 01.06.2017)

CHURKIN, Vitaly, *UN Security Council Meeting 6498, Meeting Record S/PV.6498*, 17.3.2011, [online] Dostupné z <http://www.un.org/en/sc/meetings/records/2011.shtml> (Navštíveno 18.04.2017)

ICRC (2011), 22.08.2011, *Libya: ICRC delivers emergency supplies to Tripoli hospitals* [online] Dostupné z: <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/news-release/2011/libya-news-2011-08-22.htm> (Navštíveno 22.04.2017)

International Criminal Court, ICC-01/11-01/11-26-Conf-Exp., *Decision to Terminate the Case Against Muammar Mohammed Abu Minyar Gaddafi*, 22.11.2011 [online] Dostupné z: https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2011_19969.PDF (Navštíveno 12.06.2017)

International Criminal Court, ICC-01/11-13, *Warrant of Arrest for Muammar Mohammed Abu Minyar Gaddafi*, 27.06.2011 [online] Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/pages/record.aspx?uri=1099321> (Navštíveno 21.04.2011)

International Criminal Court, ICC-01/11-14, *Warrant of Arrest for Saif Al-Islam Gaddafi*, 27.06.2011 [online] Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/Pages/record.aspx?docNo=ICC-01/11-14> (Navštíveno 21.04.2011)

MODERNE, L (2011), *The Libya Humanitarian Intervention: Is It Lawful In International Law*, [online] Dostupné z: http://www.academia.edu/706296/THE_LIBYA_HUMANITARIAN_INTERVENTION_IS_IT_LAWFUL_IN_INTERNATIONAL_LAW (Navštíveno 12.06.2017)

NATO (2011), 25.10.2011, *Operational Media Update, NATO and Libya* [online] Dostupné z: http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_71994.htm (Navštíveno 25.04.2017)

NATO Member States Ranked by Military Power (2016) [online]. Dostupné z <http://www.globalfirepower.com/countries-listing-nato-members.asp> (navštíveno 4.3.2017)

Novinky (2011), 01.09.2011, Francie uvolní libyjským povstalcům 1,5 miliardy [online] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/ekonomika/24339-o-francie-uvolni-libyjskym-povstalcum-1-5-miliardy.html> (Navštíveno 25.04.2017)

Novinky (2011), 04.05.2011, Francie otočila, příměří v Libyi by mělo být i bez demise Kaddáfího [online] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/232459-francie-otocila-primeri-v-libyi-by-melo-byt-i-bez-demise-kaddafiho.html> (Navštíveno 21.04.2017)

Novinky (2011), 04.08.2011, Nálety na Libyi pokračují i v den jednání Ruska s NATO o Libyi [online] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/238146-nalety-na-libyi-pokracuji-i-v-den-jednani-ruska-s-nato-o-libyi.html> (Navštíveno 22.04.2017)

Novinky (2011), 17.02.2011, Protesty proti Kaddáfího režimu si vyžádaly šest obětí. [online] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/225574-protesty-proti-kaddafiho-rezimu-si-vyzadaly-sest-obeti.html> (navštíveno 10.04.2017)

Novinky (2011), 17.06.2011, Clintonová obvinila Kaddáfího, že ve válce používá znásilňování [online] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/236512-clintonova-obvinila-kaddafiho-ze-ve-valce-pouziva-znasilnovani.html> (Navštíveno 22.04.2017)

Novinky (2011), 18.03.2011, Egyptská armáda dodává povstalcům zbraně. [online] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/228152-egyptskaa-armada-dodava-povstalcum-zbrane.html>

[egyptska-armada-dodava-libyjskym-povstalcum-zbrane.html](http://www.novinky.cz/zahranicni/egyptska-armada-dodava-libyjskym-povstalcum-zbrane.html) (Navštíveno 15.04.2017)

Novinky (2011), 18.03.2011, Kaddáfí zastavil vojenské akce, koalice zatím stále formuje letectvo k úderu [online] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/228156-kaddafi-zastavil-vojenske-akce-koalice-zatim-stale-formuje-letectvo-k-uderu.html>

(Navštíveno 15.04.2017)

Novinky (2011), 20.02.2012, Kaddáfí nasadil proti demonstrantům tanky a žoldnéře, zmasakrovali 200 lidí. [online] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/225728-kaddafi-nasadil-proti-demonstrantum-tanky-a-zoldnere-zmasakrovali-200-lidi.html> (Navštíveno 10.04.2017)

Novinky (2011), 22.06.2011, Itálie vyzvala NATO k přerušení akcí v Libyi, Francie nesouhlasí [online] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/236979-italie-vyzvala-nato-k-preruseni-akci-v-libyi-francie-nesouhlasi.html> (Navštíveno 22.04.2017)

Novinky (2011), 22.12.2011, V ulicích Tripolisu jsou mrtví a zranění, nikdo jim nesmí pomoci [online] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/225940-v-ulicich-tripolisu-jsou-mrtvi-a-zraneni-nikdo-jim-nesmi-pomoci.html> (Navštíveno 11.04.2017)

Novinky (2011), 23.08.2011, Čína chce obchodovat s Libyí, Řím již dohodl spolupráci [online] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/242595-cina-chce-obchodovat-s-libyi-rim-jiz-dohodl-spolupraci.html> (Navštíveno 22.04.2017)

Novinky (2011), 24.02.2011, Kaddáfí ovládá už jen Tripolis, vzbouřenci dostali zbraně do bitvy o metropoli [online] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/226092-kaddafi-ovlada-uz-jen-tripolis-vzbourenci-dostali-zbrane-do-bitvy-o-metropoli.html>

[tripolis-vzbourenci-dostali-zbrane-do-bitvy-o-metropoli.html](http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/228878-sarkozy-libye-je-varovani-i-pro-dalsi-arabske-vudce.html)

(Navštíveno 11.04.2017)

Novinky (2011), 25.03.2011, Sarkozy: Libye je varování i pro další arabské vůdce [online] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/228878-sarkozy-libye-je-varovani-i-pro-dalsi-arabske-vudce.html>

(Navštíveno 16.04.2011)

Novinky (2011), 27.10.2011, Libyjští rebelové vstoupili do Syrty. Podřezávají lidem hrdla, tvrdí svědci [online] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/245739-libyjsti-rebelove-vstoupili-do-syrty-podrezavaji-lidem-hrdla-tvrdi-svedci.html>

(Navštíveno 25.04.2017)

Novinky (2011), 28.02.2011, Kaddáfího jednotky útočí na vzbouřence, ti sestřelili vrtulník [online] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/226393-kaddafiho-jednotky-utoci-na-vzbourence-ti-sestrelili-vrtulnik.html>

(Navštíveno 12.04.2017)

Novinky (2011), 30.04.2011, Kaddáfí je ochoten jednat o příměří [online] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/232146-kaddafi-je-ochoten-jednat-o-primeri.html>

(Navštíveno 19.04.2017)

Novinky (2014), 29.11.2014, Mubarak je nevinný, rozhodl soud. [online] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/354914-mubarak-je-nevinny-rozhodl-soud.html>

(Navštíveno 10.04.2017)

NYT (2011), 13.11.2011, Arab League Votes to Suspend Syria Over Its Crackdown [online] Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2011/11/13/world/middleeast/arab-league-votes-to-suspend-syria-over-its-crackdown-on-protesters.html>

(navštíveno 25.2.2017)

NYT (2011,), 14.04.2011, Libya's Pathway to Peace' New York Times by B. Obama, D Cameron and N. Sarkozy [online] Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2011/04/14/world/middleeast/14libya.html>

nytimes.com/2011/04/15/opinion/15iht-edlibya15.html (Navštíveno 12.06.2017)

NYT (2011), 21.02.2011, Libya's U.N. Diplomats Break With Qaddafi [online] Dostupné z: http://www.nytimes.com/2011/02/22/world/africa/22nations.html?_r=0 (Navštíveno 11.04.2017)

NYT (2011), 21.08.2011, Surveillance and Coordination with NATO Aided Rebels [online] Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2011/08/22/world/africa/22nato.html> (Navštíveno 30.05.2017)

NYT (2011), 30.03.2011, The Goal in Libya Is Not Regime Change [online] Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2011/03/24/opinion/24iht-edmoussa24.html> (Navštíveno 12.06.2017)

NYT (2011), 24.02.2011, U.S. Imposes Sanctions on Libya in Wake of Crackdown [online] Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2011/02/26/world/middleeast/26diplomacy.html> (Navštíveno 12.04.2017)

Oficiální web Africké unie. (2011). *The African Union announces the composition of the Ad-hoc High Level Committee on Libya*, [online] Dostupné z: <https://www.au.int/en/pressreleases/24211/african-union-announces-composition-ad-hoc-high-level-committee-libya> (Navštíveno 12.04.2017)

Press conference by Anders Fogh Rasmussen on Libya, 10.3.2011, [online] Dostupné z: <http://www.voltairenet.org/article168892.html> (Navštíveno 12.04.2017)

Press Conference by Secretary-General Ban Ki-moon at United Nations Headquarters, 14.12.2011 [online] Dostupné z: <https://www.un.org/press/en/2016/sgsm18377.doc.htm> (navštíveno 12.06.2017)

Rada EU (2011), 01.03.2011, EU Common security and defence policy. [online] Dostupné z: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/121237.pdf (Navštíveno 15.04.2017)

Rada EU (2011), 26.06.2011, *NAŘÍZENÍ RADY kterým se mění nařízení (EU) č. 204/2011 o omezujících opatřeních s ohledem na situaci v Libyi*. [online] Dostupné z: <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2011/CS/1-2011-601-CS-F1-1.Pdf> (Navštíveno 25.04.2017)

Report of the 15th Special Session of the Council, 25.2.2011, [online] Dostupné z: http://ap.ohchr.org/documents/alldocs.aspx?doc_id=18420 (Navštíveno 11.04.2017)

Report of the International Commission of Inquiry on Libya, 08.03.2012, A/HRC/19/68 [online] Dostupné z: <http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session19/A.HRC.19.68.pdf> (Navštíveno 01.06.2017)

Report of the Secretary-General, In larger freedom: towards development, security and human rights for all, 21 March 2005 [online] Dostupné z: http://www.un.org/en/peacebuilding/doc_hisdocs.shtml (navštíveno 28.3.2017)

Reuters (2011), 30.04.2011, Russia: arming Libya rebels is "crude violation" [online] Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-libya-idUSTRE7270JP20110630> (Navštíveno 16.04.2017)

Reuters (2015), 29.03.2015, (Arab summit agrees on unified military force for crises [online]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/mideast-arabs-communiqué-idUSL6NoWV03T20150329> (navštíveno 28.2.2017)

RIJKE, Niels (2014) *Intervention in Libya: A Crime of Aggression?*, ISD Brief 4, March 2014, [online] Dostupné z: <http://www.internationalcrimedatabase.org/Commentary/IcdBriefs2014> (Navštíveno 29.05.2017)

Security Council of UN (2011). *Security Council press Statement on Libya*, 22.2.2011 [online] Dostupné z: <http://www.un.org/News/Press/docs/2011/sc10180.doc.htm> (Navštíveno 10.04.2017)

Senior UN officials deeply concerned over civilian casualties in wake of recent fighting in Yemen [online] Dostupné z :http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=50464#.WLCWAvk1_IV (navštíveno 28.2.2017)

The Alliance's Strategic Concept, 24. Apr. 1991, Press release NAC-S(99)65[online]. Dostupné z http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm (navštíveno 3.3.2017)

The East African Standby Force ready to deploy [online]. Dostupné z <https://www.au.int/web/en/newsevents/25763/east-african-standby-force-ready-deploy> (navštíveno 27.2.2017)

The Guardian (2011), 30.04.2011, Arming Libya rebels not allowed by UN resolutions, legal experts warn US. [online] Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2011/mar/30/arming-libya-rebels-america-warned> (Navštíveno 16.04.2017)

The Guardian (2013), 08.01.2013, Libyan revolution casualties lower than expected, says new government [online] Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2013/jan/08/libyan-revolution-casualties-lower-expected-government> (Navštíveno 01.06.2017)

The Independent (2011), 23.06.2011, Amnesty questions claim that Gaddafi ordered rape as weapon of war [online] Dostupné z: <http://www.independent.co.uk/news/world/africa/amnesty-questions-claim-that-gaddafi-ordered-rape-as-weapon-of-war-2302037.html> (Navštíveno 22.04.2017)

The Law Dictionary, Featuring Black's Law Dictionary Free Online Legal Dictionary 2nd Ed., *What is NON OBSTANTE?*[online] Dostupné z: <http://thelawdictionary.org/non-obstante/> (Navštíveno 31.05.2017)

The National Security Strategy of the United States of America (17.9.2002) [online] Dostupné z: www.state.gov/documents/organization/63562.pdf (navštíveno 4.2.2017)

The Responsibility to Protect – Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty, December 2001. p. 19 [online] Dostupné z <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf> (navštíveno 27.3.2017)

Tisková zpráva z 2903. zasedání Rady, ve věci Obecné záležitosti a vnější vztahy ze dne 10. a 11. listopadu 2008 [online]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-08-319_cs.htm (navštíveno 1.3.2017)

UN Daily News (2011), 24.03.2011, Speedy, Decisive International Action to Protect Civilians in Libya Is Vital Ban [online] Dostupné z: <http://www.un.org/news/dh/pdf/english/2011/24032011.pdf> (navštíveno 11.06.2017)

USDP: Uppsala Conflict Data Program [online] Uppsala University © 2014 Dostupné z: <http://ucdp.uu.se/#country/620> (Navštíveno 01.06.2017)

WITTIG, Peter, *UN Security Council Meeting 6498, Meeting Record S/PV.6498*, 17.3.2011, [online] Dostupné z: <http://www.un.org/en/sc/meetings/records/2011.shtml> (Navštíveno 18.04.2017)

Zprávy aktuálně (2011) 21.02.2011 Letadla bombardují civilisty v Tripolisu, tvrdí svědci [online] Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/letadla-bombarduji-civilisty-v-tripolisu-tvrdi-svedci/r~i:article:691717/?redirected=1491829119> (Navštíveno 10.04.2017)

Právní předpisy a judikatura

Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů

Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter

Military and paramilitary activities in and against Nicaragua, ICJ, Reports, 1986, p. 14

Rezoluce Rady bezpečnosti 1970 z 26. února 2011

Rezoluce Rady bezpečnosti 1973 ze 17. března 2011

Rezoluce Rady bezpečnosti 502 z 3. března 1992

Rezoluce Rady bezpečnosti 872 z 5. září 1993

Rezoluci Rady bezpečnosti 2009 z 16. září 2011

Rozhodnutí Rady 2011/137/SZBP z 28. 02. 2011, *O omezujících opatřeních s ohledem na situaci v Libyi*

Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia z 8. prosince 1948

Usnesení Evropského parlamentu P7_TA(2011)0095 z 10.03.2011, *Země jižního sousedství, zejména Libye, včetně humanitárních aspektů*

Ženevské úmluvy o ochraně obětí ozbrojených konfliktů ze dne 12. srpna 1949

Seznam zkratek

AU – Africká unie

HRW – Human Rights Watch

ICC – International Criminal Court

ICRC – Mezinárodní výbor Červeného kříže

LAS – Liga arabských států

OHCHR - Úřad Vysokého komisaře OSN pro lidská práva

OSN – Organizace spojených národů

UNSMIL - United Nations support mission in Libya

Shrnutí

Cílem této práce bylo odpovědět na otázku, byl-li zásah NATO, provedený v rámci operace *Unified Protector* v průběhu občanské války v Libyi v roce 2011, v souladu s mezinárodním právem či nikoli. Za tímto účelem je práce rozdělena do tří částí.

První část práce, tvořená kapitolami 1 – 5, je zaměřena na rozbor případů legálního použití síly v mezinárodních vztazích, tzn., případů sebeobrany a akcí Rady bezpečnosti podle kapitoly VII Charty OSN, značně kontroverzní koncept humanitární intervence a koncept R2P a roli oblastních dohod a organizací kolektivní bezpečnosti při udržování mezinárodního míru a bezpečnosti.

Druhá část, tvořená kapitolou 6, obsahuje případovou studii, jejímž předmětem je občanská válka v Libyi v roce 2011. Tato kapitola se zabývá průběhem celého vnitrostátního konfliktu mezi libyjskou vládou, reprezentující autoritativní režim plukovníka Muammara Kaddáfího a povstalci, podporovanými vojenskými silami NATO a některými evropskými státy. Účelem této kapitoly je poskytnout ucelený a podrobný přehled jednotlivých vojenských operací obou stran konfliktu, rozbor rezolucí Rady bezpečnosti, věnovaných řešení tohoto konfliktu a dále též rozbor vojenského zásahu NATO v rámci operace *Unified Protector*.

Třetí část této práce, reprezentovaná kapitolou 7, je věnována hodnocení legality samotného zásahu evropských států a později NATO. Kapitola se věnuje analýze textu rezoluce 1973 ze 17. března 2011, kterou Rada bezpečnosti zmocnila členy mezinárodního společenství k ozbrojenému zásahu. Zásah v Libyi je možné považovat za první zásah formálně splňující požadavky konceptu R2P. Ačkoli by se mohlo zdát, že díky předchozímu zmocnění byl provedený ozbrojený zásah zcela v souladu s mezinárodním právem, jeho reálný průběh ukázal, že takto jednoznačné hodnocení zásahu není možné.

Za první fázi zásahu lze považovat sérii náletů uskutečněných v rámci operace *Odyssey Dawn* během 19. března 2011. Tento úder, namířený proti vládním jednotkám postupujícím na Benghází, kterým jim mělo být zabráněno v útocích na civilní osoby a jimi obydlené oblasti, je možné hodnotit jako oprávněný a proběhlý v souladu s požadavkem rezoluce 1973. Naprosto odlišný charakter však měly následné letecké útoky, probíhající do října 2011, které získaly podobu intenzivní podpory povstalců při útocích na vládou kontrolovaných oblastí. Z výše uvedeného je možné odvodit, že členové NATO překročili rozsah zmocnění rezoluce 1973, což mělo velmi neblahé důsledky v podobě výrazného prodloužení a prohloubení konfliktu.

Nabízí se tedy otázka, zdali tento zásah prokázal správnost a životaschopnost pojetí konceptu R2P nebo pouze v očích rozvojových států ještě více zdiskreditoval roli OSN a „západních států“ při zajišťování mezinárodního míru a bezpečnosti v rámci mezinárodního společenství.

Klíčová slova: intervence, rezoluce, legalita

LEGALITY OF THE INTERVENTION DURING LIBYAN CIVIL WAR

Abstract

The main purpose of this paper is to answer the question, if the NATO intervention in Libya during Libyan civil war in 2011 was in accordance with the international law. To achieve this purpose, the paper is divided into three parts.

The first one, represented by chapters 1-5, describes self-defence and armed actions of the Security Council under the chap. VII of the UN Charter, which are legal and quite controversial concept of the humanitarian intervention and *R2P* concept. The role of regional arrangements in peacekeeping is also mentioned.

The second part, represented by chap. 6, contains a case study whose object is the Libyan civil war in 2011 between col. Gaddafi's forces and the rebels supported by the NATO. The chapter 6 contains a detailed summary of various demonstrations, battles and campaigns, including the operation *Unified Protector*.

The third part, chap. 7, is pointed on the question of legality of the NATO intervention. Albeit authorisation by the Resolution 1973, the legality of the intervention is questionable. The first air strikes, of 19 March, aimed on Libyan armed forces attacking Benghazi, can be classified as protection of civilians mentioned by the Resolution 1973. Following NATO air strikes supported the rebels in a government overthrow thus NATO became a party of the conflict. This action can be classified as an overstep of the authorisation and a breach of the international law.

Another question still remains. The libyan intervention could be a proof of *R2P* concept's viability and rationality; the role of the UN and the Security Council as peace keepers could be also enforced. However, by

overstepping the authorisation, NATO possibly discredited itself again and bolstered the conviction of the developing countries, that the UN and NATO ignore everyone, unless it comes to their own interests.

Key words: intervention, resolution, legality